
SVATÝ JAN OD KŘÍŽE

TEMNÁ NOC

KARMELITÁNSKÉ
NAKLADATELSTVÍ
KOSTELNÍ VYDRŮ
1995

© San Juan de la Cruz: Obras completas (Texto crítico-popular). Editorial Monte Carmelo 1959, Burgos; San Juan de la Cruz: Obras completas. 3.^a edición, Editorial de Espiritualidad 1988, Madrid

© 1995 Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří

© 1995 Přeložila Věra Kofroňová

Nihil obstat: P. Cyril Vojtěch Kodet, OCarm.

Imprimi potest: P. Josef Jančář, OCarm.

Zamyšlení

Věra Kofroňová

Ježíš o sobě říká, že je Cesta. Svatý Jan od Kříže, Juan de Yepes y Alvarez (1542-1591) podává svědectví člověka, který na tuto Cestu bezvýhradně vstoupí a dostane se do temnot. Píše ze zkušenosti. V Granadě, v letech 1582-1585, uprostřed práce na Výstupu na horu Karmel napsal knihu o Temné noci, a ve čtrnácti dnech Živý plamen lásky. Ano. Hvězdy dnešní noci jsou zároveň hvězdami zítřejšího rána. Výstup i Noc uvádějí Písně duše, báseň z času, kdy duše je už zajedno, ve sjednocení se svým Bohem. A zpívá překrásnou píseň. Jan se jí nemůže nasytit, je z rodu Písně písní a Izajášových textů, je o setkání s Milovaným, neustávající píseň *s plameny lásky*.

Na druhé straně je tu utrpení a temnoty cesty. Svatý Jan má dar rozlišování, útěchy a duchovního vedení. V knihách Noci zodpovídá tíživá *proč* v souvislosti s utrpením, vyslovuje ono Boží *Neboj se*, i v nejhlubší trýzni jsi pod patřením Boží lásky. Tvé temnoty mohou být omráčením duše božským světlem. Velký paradox.

Svatý Jan od Kříže byl prohlášen učitelem církve 24. 8. 1926. Zde je možné zažít, jak je fantasticky moderní. Skutečně, svatost je osvobozující, jiná není.

V životě sv. Jana se *Eliášův příběh* - s chutí odevzdat život a nejít už dál - opět zopakoval. Ta chvíle má pokračování v Božím příkazu: *Vyjdí a postav se na hoře před Hospodinem*. Potom otázka: *Co tu děláš, Eliáši?* - hlas jemný a tichý, který následoval po vichru tříštícím skály, po zemětřesení a ohni. Eliáš vysloví jádro svých trápení, svých tajemství: Horlím horlivostí pro Hospodina, Boha zástupů.

Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum.

Svět obklopující sv. Jana od Kříže je na cestách. V rytířských románech dojíždějí poslední středověcí rytíři a Don Quijote de la Mancha si zašívá punčochy a připravuje Rocinantu.

V říši, nad níž slunce nezapadá, je po bitvě u Lepanta, ale před námořní bitvou s Anglií. V blízkosti toledské katedrály vytváří své nádherné obrazy El Greco (1541-1614), v té době vznikají dramata Lope de Vegova (1562-1635) a Gongórova (1561-1627) poezie. Miguel de Cervantes (1547-1616) je ve vězení pro dlužníky, ale vítězí se svým Rytířem řádu sv. Jakuba, zatímco bludní píkarové pikareskních románů mravně propadají.

Španělská mystika Zlatého věku je v dobovém kontextu hlubokou syntézou lidského myšlení. Zodpovídá otázky po svobodě, svobodné vůli a odpovědnosti člověka, řešené prvními romány. Odpovídá bytostně a pravdivě pro svou zakotvenost v Bohu. Je darem Božím, darem lidem, žízňícím po lásce. Mezi Janovými profesory na univerzitě v Salamance byl zřejmě i Luis de León (1528-1591).

Náš Pán Ježíš Kristus je nejenom Cesta, ale i Pravda a Život.

Renesanční svět se vydal na cesty. Mluví o tom celé písemnictví a všichni užijí spoustu ohromných dobrodružství. U sv. Jana se vydává na cestu duše. Ve skrytosti, v plamenech lásky, zářící štěstím. *Ta, která stoupá z pouště, rozkoší oplývající, opřena o svého milého* (srov. Pís 8,5).

Štěstí nad štěstí ! říká.

Cesta duše k Bohu je v 1. knize rozpoznávána pod sítí sedmi hlavních hříchů, ve 2. knize se mění ve výstup po deseti příčkách, po stupních tajemného žebříku kontemplance. Písně duše zaznamenávají poslední stupně, jít dál v tomto životě není možné. Jako bychom zaslechli Jákobův výkřik: *Hrozné je toto místo*. Opravdu je tu vztyčen Jákobův žebř.

Duše začátečníka prochází těžkými zkouškami, úskalími a útrapami všemožných vin, takže její cestu v I. knize, její padání a sestupy i výstupy lze přirovnat spíše k cestě po babylonském zikkuratu, ale prahnutí lásky, její úzkost, tajemné odění zcela ve smyslu Pavlových listů - s přilbicí naděje (1 Sol 5,8), s přilbou spásy (Ef 6,17) - vede duši k Jákobovu žebříku a překonává tak všechna bloudění babylonských věží. Kniha - osvětlující text, zachycuje v osvo-

bozující rozpravě ještě *bloudění-neřest* (španělsky *vicio* v jednom slově), ale Živý plamen lásky táhne duši k poslednímu stupni, na němž spočívá Hospodinova velebnost. Duše jako Nevěsta Velepísni nachází Milovaného, zasnuhuje se s Bohem v nesmírné Boží lásce.

V kontrapunktech literárně bohatého období jsme hledali pevný bod. Tady je: plamen Hospodinovy lásky, a je následovaný těmi, kteří vykročili v radikálním vydání se Bohu. Vyšlehl z rozlomení času, tentokrát, ve zkoumání času renesančního a barokního, a stal se semenem i kořenem barokní kultury.

Silná jako smrt je láska, neúprosná jako hrob žárlivost lásky. Žár její - žár ohně, plamen Hospodinův (Pís 8,6).

Ti, kteří vyšli, svěřují svou čest, ctnost do Jeho rukou. Překonávají tak nejvyšší renesanční kategorie. Volí svobodu lásky - On je naprostá svoboda. Volí paradox kříže.

Renesance rozsvícená křesťanstvím má tuto podobu přepadávání k baroknímu postoji.

S plameny lásky, zprahlá v úzkostech, vyšla jsem.

Sv. Jan od Kříže ví o plamenech Písni písní. Jsou tím nejsilnějším, co překonává temnotu noci, neboť jsou poutem i vítězstvím, tím, co duši váže i strhává k jejímu Bohu.

Obraz temné noci se v knize neustále vrací a je prohlubován. Je to čas utrpení smyslů, duše i ducha. Sv. Jan cituje mnohokrát Starý zákon. Vyslovuje bolest prolomenou až do kořenů bytosti, do nejtajemnějších hlubin nitra, bolest, která vede k mukám roztržení, po dlouhou dobu, dokud se člověk nezbaví vin, hříchů, neřestí, nedokonalostí a všeho, co odporuje Boží Svatosti, dokud nedojde ryzosti víry a lásky. *Čas položit do prachu svá ústa, snad ještě naděje zbývá* (Pl 3,29). *Opravdu, toto není čas rozmluvy s Bohem. Duše zde zmůže tak málo, stejně jako ten, koho mají ve vězení v nějaké temné kobce spoutaného na rukou i na nohou, bez možnosti se pohnout, uvidět nebo zakusit nějakou laskavou pomoc shůry či zdola* (2 N 7,3).

Tři vrstvy jsou v tomto obraze: Přiblížení a vyslovení stavu duše, která poznává svůj hřích; vzpomínka na uvěznění v Toledu; nabízí se filozofická reminiscence na stav lidí

v Platónově podobenství o jeskyni (Ústava VII, 514-516). Sv. Jan od Kříže jde dále a hlouběji. Jako v knize Moudrosti 17, stojí tu Bůh proti hříchu.

Pasivní aspekt temnotou zastřené noci, pasivita, stav i úkol duše při kontemplaci, je zároveň ukazatelem i přiznáním účasti duše na Kristově kříži. Tento aspekt vystává v básni stále zřetelněji a kniha vyslovuje muka pasivity, i její sílu. Je tu vůle Otcova a Kristova strašlivá láska vyjádřená poslušností. Noc Getseman i noc ustanovení Nejsvětější Svátosti. Nauka o Nejsvětější Trojici pojmenovává vztah Syna Božího k Otci jako generatio pasiva. *Je zrozený, nestvořený, jedné podstaty s Otcem* (Vyznání víry). *Oběti, celopaly jsi nechtěl, ale dal jsi mi tělo! Tady jsem, abych plnil Tvou vůli.*

V záblescích uprostřed utrpení lze spatřit Boží slávu. Ale je to jako za Kristova života: zjevení Boží velebnosti na hoře Tábor a pak kříž.

Klidová rovina pasivity a vyprázdněnosti je podmínkou nejhlubšího niterného dění kontempace. Kristus přijímá kříž a utrpení. Člověk účastí a vydaností v lásce k Bohu přijímá kříž s Kristem. Teprve potom se naplňuje dění kontempace: *tato láska je vlitá, je více pasivní než aktivní* (2 N 11,1); *světlo, které jí má dát, je nanejvýš výsostné Světlo božské* (2 N 9,2). Boží patření do duše člověka znamená proměňování podobné, jako se dřevo proměňuje v plamen. To je Janova překrásná metafora kontempace (2 N 10).

Řečí filozofů lze na dění kontempace aplikovat Aristotelovy ontologické diference. *Vždyť jsoucno je poznatelné, protože je pravdivé. Bytí se nechá odkrývat, odhalovat* (srov. Arno Anzenbacher: Úvod do filozofie, str.100). Duše v pasivitě kontempace, tedy v možnosti, čeká na své uskutečnění (ontologická diference actus et potentia). Užijeme-li pojmu teorie hylémorfismu, pak duše člověka je v kontemplaci pasivně potenciální substrátový princip, ono Aristotelovo hylé - látka, a Bůh zde působí jako substanciální forma - morfé. Obnovuje, oživuje, tvoří nové, povolává. Patření Boha do duše člověka, toto patření kontempace, je božský dar a veliké, nepřestávající stvořitelské dílo Boží.

Chceme-li aplikovat diferenci esence - bytí sv. Tomáše Akvinského, pak duše jako esence - zcela pasivně potenciální princip bez veškeré dokonalosti přijímá akt bytí (actus essendi) a zároveň ho limituje. Neboť veškerá dokonalost pochází z uskutečnění aktu bytí. *Ke specifické vlastnosti lidského ducha patří, že přichází k sobě pouze skrze bytí mimo sebe* (II. difference, AA str. 141).

Kontemplace tedy znamená jednak stav člověka otevírajícího se Bohu a zároveň, prvotně, Boží patření do duše člověka, patření, které duši proměňuje. Nezvyklé poznání, neobvyklý vhled a kroky po skrývané cestě. Ten, který JE živý se dává poznat podle stop, které v duši zanechává, a podle moci, s níž vše obnovuje a činí nové. Je to zvěstování o setkání s Láskou, Milovaným duše. Často zaslechne píseň i ve slovech výkladových a osvětlujících. Snažím se ji zachytit i podtrhnout graficky.

Sv. Jan na prahu Noci setkání se znovu a znovu se pokouší osvětlit nesdělitelné, ale báseň to vyslovila. Vidí nově věci lidského života, nové a nové v lidské duši a pod světlem Ducha, kterého se mu dostalo, všechno, kam pohlédne, je zasaženo nesmírnou mocí Milosrdného, líbeznou, tajemnou Moudrostí, poznáním Milovaného. Noc, v níž zazní Exultet.

Až ve vánku promluvil Hospodin k Eliášovi na Chorebu. Ten vánek je podle hebrejského textu hlasem ticha. Janův cedrový vánek 6. a 7. písně je téhož rodu.

Ticho skutečně přeznívá do 8. písně. Sv. Jan namaloval kdy si kříž s Ukřižovaným. Je nachýlený, takže Kristus padá, jakoby se vznášel nad zemí. Takový kříž neviditelně stojí i v 8. písni. Rozloučení lásky. Chvilé splývají. Sype se popel z přejití plamene Hospodinova. *Ten plamen lásky je Duch jejího Snoubence, kterým je Duch svatý*, říká Janova poslední kniha (Pl 1,3). Setkání, dotek lásky, který se tam udál, už navždy zůstal jako pečeť. Otevřel mocnou touhu, gejzíry slov, stýskání za smrt. Je to ono „umírám, že neumírám“ sv. Terezie z Ávily. Prožité setkání duše s jejím Bohem, Stvořitelem. Zahlédnutí Boží slávy, milost mysticky, zastřeně zakusit božskou lásku v tomto životě.

TEMNÁ NOC

Federico Ruiz Salvador:
ÚVOD

I. TEXT

Temná noc, zamýšlená jako jednolitě dílo s Výstupem na horu Karmel, tvoří s ním skutečně diptych. Redakčně v kodexech se však vyskytuje jako samostatné dílo, ačkoliv nacházíme vzájemné citace i odkazy. Stav textů - obě knihy jsou nedokončené - napovídá mezi jiným obrovskou šíři schématu třetí knihy Výstupu.

A protože specifické téma Noci - pasivní aspekt, především však pasivní noc ducha, bylo spíše neznámé a méně probírané, Jan přerušil Výstup, začal psát Noc, a tak nedokončil ani jednu, ani druhou knihu. Bratra Jana unavovalo psát, a jak mohl, pověsil pero na hřebík. Skutečně, *vlastním a opravdovým učitelským povoláním svatého Jana od Kříže nebylo psaní, ale vyučování ústně*. Svou únavu ze psaní dává znát již ve 2 N 22,1-2, když při přípravě ústupu přiznává: *jak o tom budeme hovořit ve zbývajícím, třebaže již o něco stručněji atd.*

Tak zůstalo dílo v rozsahu menším než pouhá třetina proti tomu, co by se mohlo očekávat při čtení kratičkého prologu Noci a při záměru objasnit osm písní. Důmyslná poznámka písaře kodexu z Alby uzavírá knihu Noci těmito slovy: *Až sem dopsal svatý bratr Jan od Kříže o cestě očištné, v níž probírá její aktivní i pasivní část, jak vidno z pojednání o Výstupu na horu a v tomto o Temné noci, a protože zemřel, víc už nenapsal* (str. 568).

Ale spíš než smrt to byla jeho psychická únava a to, že nesahal po peru s chutí, které způsobily, že dílo neuzavřel.

Název: Snad skutečný, úplný název tohoto díla, tak neúplného, nám dává sám autor, když v Živém plameni lásky 1, 25 ve druhé redakci (1) píše: „Protože jsme o tom jednali v Temné noci Výstupu na horu Karmel.“ Nicméně zde necháváme dílu jednoduchý název Temná noc.

Dělení: autor nerozdělil Temnou noc ani na knihy, ani na kapitoly. To je záležitost prvního vydání v Alcalá 1618. Odtud pochází rozdělení díla do dvou knih s jejich 14 a 25 kapitolami. Zřetelně logické rozdělení do dvou knih, když se v díle pojednává o dvou nocích: pasivní noci smyslu a pasivní noci ducha. A na konci 14. kapitoly první knihy se přímo předkládá naprosto jasná příčina dělení, když říká: *je tedy čas začít jednat o druhé noci.*

Andrés de la Encarnación (1716 - 1795) dovozoval: *Rozčlenění obou knih Noci bude možné podle písní a veršů a když je jejich objasnění dlouhé, je třeba rozdělit každé z nich do odstavců, jak to vyhovuje. Členění do odstavců je v některé části praxe světce a tímto způsobem se pokračuje v jeho úmyslu. To nezabraňuje vkládání názvů, které tam nyní jsou; jen se musí vyznačit odstavce, ne kapitoly. A aby se neopomnělo všechno to původní, kde ony názvy jsou, nebo kde dnes začínají kapitoly, může se na okraji doplnit: Kapitola první nebo druhá, aniž by se na okraj řeklo více.* (BN - Madrid, ms. 3653, fol. 50r). Přes toto výslovné upozornění velkého vědce převládá členění zavedené Diegem de Jesus (Salablanca) ve zmíněném prvním vydání.

Zde respektujeme rozdělení prvního editora. V kodexech je několik titulků, které odkazují k následujícímu textu. Jsou to ty, které leží mimo kulaté závorky; např. v 1 N názvy kapitol 2 až 7, 9 i 10, 12. Ve 2 N názvy kapitol 1, 2 a 3. Všechny ostatní nadpisy mezi kulatými závorkami jsou převzaty z prvního vydání. Mezi nimi jsme nezaznamenali výraznější rozdíly.

1 / Llama de amor viva. Čtvrtá kniha sv. Jana od Kříže.

S odvoláním na text 1 N 11,1 překládám Živý plamen lásky. P. Jaroslav Ovečka, SJ překládá Plamen lásky žhavý (Dominikánská edice Krystal 1941, Olomouc).

Kodexy

Lucinio ve své edici sv. Jana v posledním 11. vydání (Madrid 1982), nabízí ve zvláštním, velmi cenném oddíle rukopisný základ spisů svatého Jana. V oddělení VIII. u Temné noci vypočítává až 24 kodexů díla. Kodexů zajisté nestejně hodnoty.

Jako základní pro toto vydání slouží kodex ms. 3446 z Národní knihovny v Madridu. Běžně se označuje písmenem H (hispalense - španělský), kvůli původu z kláštera Los Remedios v Seville, jejíž karmelitánská komunita ho postoupila, jak dosvědčuje vlastnoručně napsaným dopisem zmíněný Andrés de la Encarnación, Generálnímu archivu u svatého Hermenegilda v Madridu, dnes ve farnosti Svatého Josefa v ulici Alcalá. Tam byl uchován až do minulého století, kdy se dostal do madridské Národní knihovny, kde se nachází dodnes.

Jako hlavní pomocný kodex nám posloužil kodex ms. 328a z archivu Generalátu bosých karmelitánů v Římě. Jedná se o kodex, který obsahuje: Výstup na horu Karmel (první dvě knihy, str. 1-144; Temnou noc, str. 147-243; Plamen A, str. 244-319.) Je to nejstarší kodex s poznámkami P. Tomáše od Ježíše (1564-1627).

Hodnota jednoho kodexu oproti druhému není příliš rozdílná. Jeden s druhým se doplňují. Kodex H, základní, má několik prázdných míst; zvláště jedno je velkého rozsahu. Suplujeme je nebo doplňujeme čteními z Římského kodexu (Rm). Příležitostně to případ od případu označujeme. Všechno tedy, co je v kulatých závorkách bez zvláštního poukázání, je z Rm. Čtení z ostatních kodexů výrazně označujeme. Pokud jde o nadpisy kapitol v závorkách, již jsme řekli, že jsou převzaty z 1. vydání (ep).

Značky

Značení nebo zkratky základních a pomocných kodexů a dalších, které nám převážně posloužily, jsou tyto:

H = ms. 3446, BN - Madrid (Národní knihovna).

Rm = ms. 328a, archiv Generalátu OCD, Řím.

T = ms. bosí karmelitáni, Toledo.

A = bosí karmelitáni, Alba de Tormes.

Obsahuje také ostatní díla.

C = ms. 13498, BN - Madrid.

Použili jsme také první vydání (ep) s tím, že jsme někde upravili jeho čtení nebo prostě pojedli o jeho totožnosti nebo rozdílech s kodexy, když se nám to zdálo být trochu zajímavé (2).

Poznámky - citace autorovy

S pomocí textových a lingvistických poznámek, více naukových, kterými je postupně text svatého Jana ilustrován, bude možné číst toto dílo bez nesnází; není třeba zastírat, že postupuje způsoby, které technicky znamenají *crux editorum* (kříž pro vydavatele). Někdy to budí dojem, že dílo bylo psáno diktátem.

Ono opakování *jak říkáme, jak jsme právě řekli, jak je řečeno* může být výrazem mimořádné touhy po jasnosti, soudržnosti nebo věrohodnosti a někdy dokonce budí dojem jakési větné výplně.

2 / V souborném vydání díla sv. Jana od Kříže (Burgos, El Monte Carmelo 1959) uvádí editor P. Simeon de la Sagrada Familia, OCD: Jako doplňovací texty nám slouží kromě prvního vydání rukopisy 12.658 BN-Madrid (ke kterému patří, mezi jiným, texty v kulatých závorkách bez dalšího odkazu a provedené opravy, pokud nebyly získány z ostatních rukopisů), 6.624 BNM (B), 13.498 BNM (C), 8.795 BNM (BZ) a rukopis Generálního archivu = archivu Generalátu bosých karmelitánů v Římě (Rm).

Se svým způsobem psaní, více nebo méně zdařilým, se svou koncepcí někdy šťastnou, jindy ne tolik, svatý Jan od Kříže probral v tomto díle ústřední téma temné noci v duchovním životě. A aby se dostal do jeho největších hlubin, zkracoval a dával se s čímkoliv dalším do spěchu (1 N 6,8), ať to bylo sebedůležitější a sebez potřebnější (1 N 1,1). A jakmile se domníval, že již má valně objasněno a pochopitelným způsobem vyloženo to, co zamýšlel (2 N 22,2), již začal, jak jsme řekli, přemýšlet o tom, jak pověsit pero na hřebík a vytratit se. Všechno tento spěch z jedněch nebo druhých příčin se obrazil ve stylizaci u méně pečlivých textů této knihy o temné noci.

II. Učení

Temné noci slouží jako uvedení, pokud jde o téma a zkušenosť, Výstup na horu Karmel a je jí přirozeným doplněním. Výstup, přes tolik principů a aplikací, je něco víc než vydání se na pochod. Je to chvíle, kdy nastupuje skutečné očišťování a temná noc rozpoutá všechnu svou sílu v zážitku, symbolu i v učení.

Jedna z nejoriginálnějších a nejhlubších stránek učení svatého Jana od Kříže, v němž dal nejvíce pokročit mystické teologii a vysloužil si titul Učitel, je ta, která se vztahuje k tomu, co nazývá pasivní nocí ducha (R. Garrigou-Lagrange: *L'amour de Dieu et la croix de Jésus II*, Paris 1929, str. 549). To je všeobecně přijímané tvrzení. Osvítil temnou noc silou své zkušenosti a svého patření. Noc je fáze, ve které se rozhoduje o vznešenosti nebo průměrnosti celého duchovního života.

Úhor. Jan od Kříže přijímá naléhavost a obtížnost a rozhoduje se zcela obdělávat toto pole noci se zvláštnostmi nejstrmějších svahů, kam se nepodařilo proniknout žádnému spisovateli. Krátce pojedná o pasivní noci smyslů, neboť *o ní je více napsáno, abychom pak přešli k zevrubnějšímu po-*

jednání o noci ducha, protože o té je řečeno velmi málo, a to jak jak ústně, tak písemně, a také zkušeností je s ní málo (1 N 8,2). Temná noc se stala klasickým dílem o svém tématu, je ztotožňována s vysvětlovanou skutečností samou. Zdá se, jako kdyby se zrodily a vždycky žily spolu. Přišla ztvárnit část duchovní kultury a pro nás je těžké představit si časy, kdy ještě neexistovala, nebo nebyla známa. Krátká a nedokončená, tak jak je, rozhodná v takové naukové a literární síle, že se stává nenahraditelnou. Konfrontováno s ní, všechno to, co bylo řečeno dříve i přidáno potom, zdá se být tlacháním a větrem kolem uší.

Jan od Kříže prožil zkušenost a analyzoval ji, odhaloval její smysl a strukturu. Ve třech bodech dosáhl pozoruhodné kvality: 1 / v přesném vnímání a skvělém popise zkušenosti a jevů, které ji provázejí; 2 / aby svou zkušenost mohl vyjádřit, vytvořil a vypracoval hluboký a sugestivní symbol *temné noci*; 3 / dovádí do konce teologickou a systematickou analýzu celé skutečnosti, upřesňuje její příčiny, jejich obsažnost a jejich funkce.

Něco záhadného má toto dílo, které uvádí do takové hloubky. Výstup, zřejmě praktičtější a pochopitelnější, vzbuzuje mezi současnými věřícími námitky a výhrady všeho druhu. Naproti tomu ti samí věřící přijímají Noc s dojetím a považují ji za základní mystické dílo, protože cítí podivuhodnou duchovní blízkost zkušenosti, o které se v ní vypráví. Stojíme před prvopočáteční lidskou zkušeností. Člověk si postupně razí cestu založenou na neustálém dobývání a ohraničování a jeho věrnost jednomu povolání ho nutí dělat kroky do neznáma. Ale zde se jedná o něco ještě hlubšího, a to je mystérium smrti a vzkříšení vštípené do srdce křesťanské existence: *Je jí třeba pobýt v tomto hrobě temné smrti, a to pro duchovní vzkříšení, které očekává* (2 N 6,1).

1. Symbol a báseň

Na prvním místě stojí sama zkušenost. Pouze pro čtenáře, aby se jí dobral, musí být vyjádřena. Výrazovým prvkem nejbližším zkušenosti je symbol, a jím začínáme. Symbol a báseň o temné noci pronikají již do Výstupu. Je však lepší analyzovat je zde, kde je Jan přímo rozebírá a využívá.

Symbol noci nebo temné noci, tak jak jej svatý Jan od Kříže vytušil a zpracoval, utváří celý svět sám pro sebe. Je stále rozpoznávána jako nejzdařilejší v celé jeho tvůrčí originalitě. Síla symbolu nekoření především v kráse metaforického pojmenování. Spočívá především v hlubokém tušení symbolizované skutečnosti, ve všech jejích objektivních, pojmových a citových vazbách se symbolizující skutečností, která je vnímána a zakoušena. Zde je Janova zásluha a originalita: vnímá noc přirozeně, do hloubky, zakouší bolestné a rozrušující vlomení se Boha, přetavuje obě zkušenosti v obraze *noci*, který se plní duchovními i smyslovými významy a rezonancemi.

Slovo noc nebo temnota se užívalo již dříve pro zastřenost ducha. Avšak Jan vytvořil originální symbol, protože znovutvoří ze zdravé sadby obou zkušeností, smyslové i duchovní, a daří se mu nová symbióza. Symbol je tvar duchovní spíše než literární.

Symbol je tvořen řadou prvků různého původu a těch, které dále hrají úlohu v aplikaci: 1 / přirozená zkušenost noci jako kosmického jevu, který zakrývá a třídí předměty a následně střídá smyslovou a duchovní aktivitu; 2 / biblická a patristická tradice, která mluví o zastřenosti a temnotě, když se uskutečňuje nejvyšší komunikace Boha transcendujícího ke smrtelnému člověku; 3 / zkušenost temnosti a opuštěnosti, kterou Jan od Kříže žije v Toledu jako vzorek tolika jiných chvil, kdy v jednom prožil zastřenost smyslů a temnotu Boží.

Toto pojmenování, tak prosté, intuitivní, mnohotvárné a univerzální v jádru nese všechno bohatství. Ve své intuitivní jednoduchosti zahrnuje všechny detaily významu, kte-

rý budeme krok za krokem luštit. Autor se k němu váže v šíři celého díla, aniž by přimísil jiné symboly nebo alegorie, jak je tomu ve Výstupu, kde také mluví o hoře, o kříži...

Při dodržování duchovního plánu označuje tři motivy neboli příčiny, kvůli kterým tuto zkušenost nazývá nocí (1 Výstup 2,1). Cituje je v pořadí podle zkušenosti, ne podle důležitosti:

a) potlačení smyslového vnímání i vnímavosti ducha nebo zalíbení v něm;

b) víra, jejímž prostřednictvím se dochází k Bohu ještě zastřenějšímu;

c) naposled o příčině cíle, ke kterému vede - o transcendentním Bohu, který je zatmělý člověku v tomto životě. Každý z těchto důvodů zvlášť i všechny dohromady „nazývá výstižně ‚temnou nocí‘“ této „úzké cesty“ (N, prolog).

Báseň

Symbol noci spontánně expanduje do básně o osmi slokách, krátké, zhuštěné, soudržné. Prostřednictvím básně zjevuje symbol svou zhuštěnost a dynamičnost. Noc je víc než časové období nebo prostředí; je to děj, drama lásky, setkání; a víc, noc jsou bytosti, které se mysticky přijímají. Milovaný a milovaná se setkávají za noci, skrze noc, a ne jenom během noci.

Dříve, než přistoupíme k osvětlení těchto písní, je třeba si zde uvědomit, že je duše říká již ve stavu dokonalosti, kterým je sjednocení v jedno s Bohem v lásce (N, prolog). Tato připomínka nabývá velké důležitosti ve chvíli, kdy je báseň analyzována. O okolnostech setkání se vypráví až po setkání samém. Následně ztrácejí dřívější zkušenosti něco ze své hořkosti a nejistoty, rozpoznány najednou po svém dobrém ovoci. Ale také díky této vnitřní úlevě při kompozici

básně má již představu o všech základních momentech a může je sjednotit na vyšší rovině. Řeknu pár slov o noci v jejích třech aspektech: o prostředí, ději, duchovní zkušenosti.

Podoba prostředí noci s udivující soudržností přetrvává ve všech slokách. Dochází ke změnám scény, ale všechny zapadají do ovzduší a koloritu, který vzbuzuje temnota - zastřenost noci. Tři poslední písně se vším niterným utěšením ze sjednocení, které nesou, nerozbíjí prvotní ztišení a zastřenost prostředí. Báseň v tomto smyslu kumuluje charakteristiky: temnota, přestrojení, mlčení a vybírá hodiny největšího klidu. V básni nejsou vizuální detaily. Cedry, tvář Milovaného přecházejí, hýčkají, ale nejsou vidět.

Děj je rozdělen do tří scén. Zřetelně se jedná o pohyb útěku a hledání v noci atd., a ne o to jednoduše odolat temnotě. Scény jsou: útěk a hledání, setkání, sjednocení.

Scéna první: útěk a hledání lásky (sloky 1-4). Milující duše, když hledá Milovaného, prchá ze svého domu v úplné skrytosti. Nikdo ji nevidí, ani ona se nezdržuje ohlížením se. Je vedena láskou a jiné světlo chybí.

Ve shodě s obsahem tato první část děje je nejrychlejší a vzrušená.

Scéna druhá: setkání (sloka 5). Spíše než popsáno, zůstává stěží naznačeno v jediné písni. Přes krátkost je středem básně a vší dynamiky, cílem toho, co předchází, a pramenem toho, co následuje. Utěšení se obráží ve slovech, v tónu obdivu, literárním podání se střídáním bilabiál (obouretných souhlásek) napodobujících vychutnávání („b“, „m“).

Scéna třetí: sdílení a zklidnění (sloky 6-8). V prvním plánu jsou milenci sami, přijímají se v naprostém mlčení. Nyní je pohyb v krajině.

Aniž by čekala na komentář, báseň sama o sobě osvětluje svůj hlavní význam. Temnou nocí je víra, lépe řečeno, celý život ve víře. V první chvíli se víra představuje jako mocný

průvodce a prostředek jednoty. Nakonec je víra sama bytostí Milovaného, zahrnuje objekt hledání, subjekt ve sdílení.

2. Komentář

Spjata s Výstupem, postrádá kniha Noci úvodní části: prolog o nauce, motivace, těžkosti, prameny, adresáty. O ty je třeba se opřít v prologu k Výstupu, který Noc cituje jako vlastní (2 N 22,2).

V krátkém prologu ke čtenáři v záhlaví díla sv. Jan objasňuje svůj záměr komentovat všechny písně, jednu po druhé, verš za veršem. Ve skutečnosti komentuje pouze první dvě písně, to znamená čtvrtinu básně. V knize Noci komentuje první píseň dvakrát, druhou jednou, třetí zůstává stěží oznámena na poslední stránce komentáře.

Jan od Kříže je ve svém tvoření nepředvídatelný. Pro vlastní problém vztahu poezie - osvětlení našel rozdílné řešení v každém ze svých čtyř velkých děl. Řešení Noci leží mezi stylem Písně a Výstupu, k tomu se přibližuje více. Podrzuje blízkost v rytmu i ve slovech veršů. Není to však osvětlení ve striktním smyslu, ponechává příliš prostoru pro nezávaznou konstrukci. Prakticky všechno podstatné z první i druhé noci je vyloženo již při komentáři prvního verše. Pokaždé, když uvádí verš „V té temné noci zastřené“, upadá učitel mystiky do pokušení napsat malou úvahu.

Obsahově je možno komentář dělit do čtyř oddílů:

1 / zážitek a překvapující zkušenosti se značenými obrysy i hlubinami konkrétních osob; 2 / teologické základy pro pochopení jejich příčin a smyslu; 3 / analýza člověka před, při a po očišťování; 4 / plody lásky a osvětlení.

A sloky nekomentované? Neztrácíme je ze zřetele. Dávají světlo slokám objasňovaným a také je od nich přijímají. Některé z jejich prvků jsou anticipovány v komentáři obou slok předcházejících. Tušíme, že se v nich formou noci, bolestné nebo zjasněné, představuje úplnost duchovní cesty. Někteří se odvážili komentovat je detailně, vykládají verš

slovo od slova, nebo vybírají paralelní texty v dalších spisích učitele mystiky.

Dělení komentáře je obtížné. Autoru dává jako dělicí body pouze strofy a verše. Tak je tomu i v Duchovní písni. Jen s tím, že komentář Písně je krátký a uspořádaný, zatímco Noc věnuje až třicet stránek komentáře výhradně prvnímu verši. Na druhé straně také nechtěl zavést dělení na knihy a kapitoly, jak to udělal ve Výstupu, „protože Noc chce být skutečným osvětlením, ne pojednáním“.

Tento přechodný útvar mezi osvětlením a pojednáním je zdrojem obtíží pro čtenáře, který se ocitne bezradný, bez orientačního bodu v šíři mnoha stránek. Proto Diego Salablanca v prvním vydání z roku 1618 uvádí rozdělení do dvou knih, jednotlivě o 14 a 25 kapitolách.

První kniha obsahuje všechno, co se týká pasivní noci smyslů; druhá přináší všechno, co se vztahuje k pasivní noci ducha. Přesný bod rozdělení byl napověděn v originále, když světec píše: „Je tedy čas začít jednat o druhé noci“ (1 N 14,6).

Ještě svízelnější úkol pro editora představoval nepřerušovaný komentář: rozdělit ho do kapitol a dát mu odpovídající titulek. Obecně zakládá novou kapitolu pokaždé, když začíná verš, a dál, do dalších kapitol dělí komentář k témuž verši, když se kapitola zdá být dlouhá. Mnohokrát se mylí, když dělí kapitolu tam, kde to látka nedovoluje, nebo vkládá nadpisy, které neodpovídají skutečnému obsahu.

Vylepšení prvního editora bylo mnohokrát kritizováno: rozbíjí rytmus osvětlení, mění ho v pojednání; jestliže to světec neudělal sám, je to proto, že se to dělat nemusí. Nicméně většina editorů, lépe řečeno všichni, přijali toto rozdělení z důvodů pedagogických. Značně to pomáhá čtenáři Noci a nerozbíjí vnitřní rytmus díla, protože ten již bývá rozbitý nerovnoměrnostmi jejího vlastního autora. Ano, volá po vážné revizi.

3. Dynamická struktura

Próza Noci je víc než prostá ilustrace verše. Byla rozdělena do knih a kapitol, jak jsme právě viděli, protože nese uvnitř systematické rozmýšlení a to analyzuje a uspořádává. Je jí vlastní *silná dynamická struktura* (podtrženo překl.).

Struktura, protože je v ní neustále tušena přítomnost pořádkující mysli. Dynamická, protože sleduje pohyb básně, bez upadání do závislosti na projednávaném, jak se to stalo ve Výstupu.

Dříve než vyložím pojmy a teologické principy, které se v Noci objevují, předložím několik informací o struktuře díla, abych zvýraznil rozdílnost bloků, jednotek podle smyslu, které jsou v něm vestavěny. Poznat průniky myšlenek znamená pomoc, která velmi napomáhá správnému porozumění.

Kniha I

Celé dílo Noci se vztahuje k noci skryté v její pasivní tvářnosti. První kniha mluví o smyslech. Dělá to komentováním první sloky. Rozvinutí je kratší proto, jak poukazuje autor, že je o tématu více napsáno (8,2).

Kniha je komponována z krátkého uvedení, třech silných jednotek podle smyslu a závěrečného přídavku. Úvod i závěr tvoří pokaždé samostatnou kapitolu. Zbývajících 12 se věnuje třem centrálním záměrům schématu:

1. Úvod: zakoušené Boží vedení duše na předchozím stupni.
- 2.-7. Potřeba noci, dotvrzovaná neřestmi a bídnostmi.
- 8.-11. Realizace: čas, zkušenosti, činnosti.
- 11.-13. Plody: poznávání Boha a sebe samého, ctnosti.
14. Přídavek: rozličné formy a prostředky uskutečňování. Skutečnou strukturální osou knihy je uskutečňování počínající noci, tak jak ji vnímá subjekt, i v její objektivní rea-

litě. Pod zorným úhlem této ústřední zkušenosti se popisují dřívější neřesti, které dávají rozpoznat její naléhavost a disponují k jejímu přijetí, když se dostaví. Rovněž plody závisí na této ústřední zkušenosti.

Kniha II

Druhá kniha vysvětluje noc ducha, také komentuje první píseň básně, třebaže to dělá s novým horizontem a hlouběji. Srdce knihy je v prvních čtrnácti kapitolách, které uvádějí a komentují první píseň. Komentář druhé strofy (kapitoly 15-24) se představuje jako syntéza menšího rozpětí.

1. Uvedení: štědrost Boha vůči duši v mezidobí.

2.-3. Potřebnost: kořeny neřesti.

4.-10. Realizace: různé zkušenosti, konflikty, přirozenost.

11.-14. Plody: umocnění lásky a svobody.

15.-24. Vlastnosti: (2. píseň): jistá, skrytá, žebř, v přestrojení.

25. Přídavek ohlašuje a zapisuje třetí strofu.

Centrální blok knihy je tvořen vypsáním jevu a esejem teologické a duchovní interpretace. Jsou to kapitoly 5.-10. Tam je hraničeno jádro celého díla. Všechn materiál náleží k osvětlení prvního verše „V té temné noci zastřené“. První vydání se pokusilo trochu uspořádat tyto maximálně zhuštěné stránky jejich rozdělením do šesti kapitol. Rozumíme obtížím vydavatelů při stanovení pevného bodu dělení a formulování titulků. Někdy uspěli se zdarem, jindy ne.

Jestliže čtenář pozorně obhlíží schéma, všimne si, že struktura je souběžná se strukturou první knihy: uvedení, prokazatelná nutnost připomínání neřestí, realizace, plody.

Skutečně, poznáváme souvislost ve zkušenostech a paralelní v metodě.

Poslední drobnosti a analýzu podám postupně v poznámkách. Pro tuto chvíli postačí mít představu o hlavní struktuře knihy, což usnadňuje meditativní četbu. Uvnitř druhé knihy, při přechodu od první ke druhé strofě, svatý Jan mění metodu. První strofa je vykládána ze zkušenosti, s bezpro-

středním a živým zážitkem; je to ryzí vyličení, nashromážděné, fascinující. Druhá je syntézou naukového nazření a ohromující konstelace tvárností a podob, vyprávění zjasněné a s odstupem; nepůsobí žádné obtíže při dělení do kapitol.

Dvakrát, v první a ve druhé knize, zpracovává Jan od Kříže okruh zkušenosti noci, a to ve třech momentech: pociťuje nutnost změny, vymršťuje se k závratí nekontrolovatelné transformace, ve zjasněnosti uzavírá. Druhý okruh má již definitivní charakter. Jan ztrácí chuť komentovat jednou dovedené ke konci. Nemá literární ambice, aby psal pro psaní nebo proto, aby zkomentoval všechny strofy básně. Považuji za správné, že osvětlení Noci končí dřív než báseň, protože již řekl to, co v próze mohl a chtěl říci.

4. Zkušenost a interpretace

Sepsání je provedeno ve stylu popisu, proto se objevují úlomkovité a rozsypané pojmy zamíchané do procesu zkušenosti. Není asi více možné podržet předem syntézu pojmu noci, aby dovolil volně se pohybovat uprostřed popisů. Jako pomoc k pochopení je možno konzultovat paralelní místa z ostatních děl, která jednají o stejném tématu, zvláště Plamen 1,18-26; 2,23-31.

V komentáři se mísí zkušenost protagonisty a nauka autora. Jsou to dva rozdílné plány, které se kříží:

1 / zkušenost protagonisty, který prožívá chvíle noci s krutými a rozrušujícími dojmy a nepodává exaktní interpretaci zkušenosti;

2 / interpretace, kterou podává autor, s teologickými východisky a analýzou skutečnosti zjasněně a s odstupem.

Kontrast mezi těmito dvěma plány je chvílemi velmi hmatatelný: to, co svou tvrdostí nutí protagonistu víc trpět a plakat, je zároveň autorovi zdrojem radosti pro účinnost v tom skrytou. V našem případě je autorem Jan od Kříže, který hovoří potom, co došel sjednocení, ale prožil zkušenost a je schopen ji věrně zrcadlit; potom, co jí prošel.

Začínám subjektivním dojmem. Síla knihy z velké části odpovídá bezvýhradnosti odrazu. Dříve než postaví teologii nad zkušeností Noci, Jan od Kříže nabízí živé a věrné popsání této zkušenosti. První, co subjekt postřehne, je potlačení světla, utrpení, rozháranost, aniž by věděl proč. Není to čistá negace nebo nedostatek, nýbrž bolestné vědomí tohoto nedostatku, totiž záporná zkušenost. Zasahuje celého člověka s větší nebo menší intenzitou podle stupně noci, do níž vešel: smysly, duchovní tvůrčí schopnosti, podstatu, a dokonce život fyzický. Poreferuji přednostně o noci ducha, která představuje důraznější průřez ve všech jejích rysech.

Potlačení a obnažení jsou subjektem vnímány v celém jeho bytí a na úrovni každé tvůrčí schopnosti nebo oblasti se zvláštní osobitostí. Jan od Kříže směšuje slova: mluví o zastřenosti vůle, prahnutí rozumu apod.; ne bezdůvodně, vždyť všechna zkušenost zasahuje celého člověka.

Řečeno od pramene a při hraničení aspektů máme tento ob-
rat definovaný lépe: *ponechává rozum v temnotách a vůli vyprahlou a paměť prázdnou, a náklonnosti duše ve vrcholné sklíčenosti* (2 N 3,3). Toto by mohlo být hodnocení odlišné od zkušenosti: zastřenost v poznávání, vyprahlost ve vůli i v praktikování lásky, prázdnota paměti ode všech vzpomínek i nadějí, sklíčenost a muka jako následek a obecný stav duše. Subjekt, který je v utrpení noci, se nemezuje na zdolání temnot, ale pokouší se podat první interpretaci toho, co se s ním děje. Je to příliš těžká věc v jeho životě, aby nevyvinul úsilí pro pochopení a nesnažil se vysvětlit ono *proč* své současné situace. V těchto chvílích se neupíná na abstraktní interpretace nebo principy. Vykládá a třídí dojmy. Zde je to, co pokládá a označuje za příčiny svého špatného stavu a beznaděje:

1 / je neodvolatelně opuštěn Bohem;

2 / poznává svou vlastní bídnost s takovou živostí a bezprostředností, že považuje za nemožné být od ní někdy osvobozen;

- 3 / pro neschopnost a nečinnost, jak se mu zdá, jsou jeho tvůrčí schopnosti spoutány nechutí a odumíráním;
4 / nemožnost a neužitečnost každé cizí pomoci;
5 / do budoucna nemá naději na vyjití ani na lék, ať dělá co dělá .

Ze všech těchto utrpení to nejtěžší je předpokládané opuštění Bohem. Kdyby se mu podařilo přesvědčit se o tom, že je to Bůh, který zkoušku sesílá a s pozorností sleduje jeho vývoj, další muka by mu nepůsobila bolest (2 N 7,7; 13,5).

Skutečnost teologická

Tytéž jevy viděné do hloubky a s teologickou objektivitou mají velmi odlišný význam. Co je to, co se skutečně děje? Autor to předjímá definicí: *Tato temná noc je vlití Boha do duše. Očišťuje ji z jejích lidských, přirozených a duchovních nevědomostí a nedokonalostí, což kontemplativní lidé nazývají vlitou kontemplací nebo mystickou teologií, kdy Bůh ve skrytosti duši učí a vzdělává k dokonalosti lásky, aniž ona cokoli dělá nebo chápe jak* (2 N 5,1; 1 N 10,6).

Kontemplace je klíčové slovo, s nímž interpretuje zkušenost a realitu noci. Jí jsou přivlastňovány účinné plody transformace i bolestné stavy, které se tu zakouší. To, co ve Výstupu působily víra a milosrdná láska spojením svých sil, to všechno a ještě více působí v Noci kontemplace. Svätý Jan od Kříže neanalyzuje její povahu na jednom místě, explicitně a čelně. Různými popsáními docházíme k tomu ekvivalentu: kontemplace je teologální život, kvalifikovaný a v činnosti.

Text citovaný z 2 N 5,1 podhaluje povahu kontemplace vypočítáváním jejích různých komponent: je to vplynutí nebo vlití Boha; milostné poznávání, moudrost, poznání a láska spojené v jedno; je všezahrnující, bez představ; zastřená a skrytá ve chvíli, kdy je vnímána a kdy jde o to ji sdílet; očišťuje a osvěcuje; duše jedná v pasivitě.

Přestože je tato definice tak důležitá, není třeba ztotožňovat kontemplaci s temnou nocí, vždyť kontempace se dává také formami, které noc nevyvolávají.

Jedním slovem to, co se v těchto chvílích děje, znamená, že Bůh bere do svých rukou život člověka, mocně se do něj vlamuje a boří jeho projekty i pravomoce. Bůh nyní přebírá iniciativu a jedná podle sebe, zavazuje člověka osvojit si způsoby bytí a činnosti Boží, jak by si to člověk sám nikdy nedovedl představit.

5. Rozvinutí

V pohledu svatého Jana představuje noc nejpohyblivější fázi celé duchovní cesty. Naléhavě navrácí do pohybu prvky a činitele, které jsme právě viděli ve statickém postavení. Je pohybem i linií rozvinutí.

Aby dal lépe vyniknout progresivnímu charakteru uskutečňování noci, rozděluje ji svatý Jan od Kříže na dvě části: noc smyslů a noc ducha. Sám později rozdělení relativizuje, poněvadž noc je pro člověka nocí jen v té míře, v níž se účastní duch; pokud nedosahuje hlubokosti ducha, je noc smyslů jen trochu víc, než dispozicí (srov. 2 N 3,1). V pasivní noci se účastní celý člověk. Je velmi málo zdůrazněna rozdílnost ve tvůrčích schopnostech a dílčích oblastech; v protikladu k Výstupu je Noc ve svém antropologickém náhledu více analytická.

Snad by bylo lépe mluvit pouze o jedné noci jako o stupňujícím se procesu, který se osobnosti zmocňuje, počínaje, jak je přirozené, tam kde člověk začíná sbírat své zkušenosti a dělat svá díla, totiž v hájemství smyslů. Tento proces má různé fáze s vlastní osobitou tvářností každé z nich a svou poměrnou důležitost v celkovém očišťování. Termínu temná noc se přiměřeněji užívá o pasivní temné noci ducha, což je fáze radikálnější. První objevení se noci je možno rozpačitě zpozorovat pomocí tří znaků, dvou negativních a jednoho pozitivního (srov. 1 N 9):

- a / prvním znamením je nechuť vůči věcem Božím i lidským (připomeňme, že chybění radosti je rozhodujícím prvkem v poznání noci: 1 Výstup 3);
- b / potvrzuje se nemožnost nadále meditovat na základě představivosti;
- c / výměnou se zrodí dychtivá, snažná touha sloužit Bohu s pečlivostí, jako kdyby Mu chtěl nahradit zmatečnost modlitby a nedostatek citové lásky.

Transformace

Nastává proces transformace, předkládaný jako krok nebo přechod mezi dvěma krajnostmi. *Je třeba vědět, že proto, aby duše došla stavu dokonalosti, zpravidla musí nejprve projít dvěma základními typy noci, které duchovní lidé nazývají očištěními nebo očišťováními duše (1 Výstup 1,1).*

Výchozím bodem, odkud proces počíná, není místo, nýbrž způsob bytí a činnosti, v nichž člověk přirozeně žije. Přijímá různé jmenovatele: smysly, starý člověk, přirozený člověk, tělesný člověk, dítě, nižší činnosti.

S probíhající transformací vyvstává mimořádný zážitek prázdnoty, poněvadž pro dosažení nadpřirozené transformace musí být zastřeno všechno, co obsahuje lidská přirozenost (2 Výstup 4,2). Učitel mystiky neustále užívá silných slov s prefixem „des-“, které navozují myšlenku na obtížnost změny: vysvléci, vykořenit, odstavit od prsu, rozstavit, zničit, rozdrtit, odřít, strávit, pohlit.

Cílovým bodem, ke kterému noc vede, je nový člověk, připodobněný Bohu ve svém bytí i činnostech. Nejde o chování nebo o nátěr, ale o hluboké znovu-utvoření. V tomto dlouhém údobí vyprahlosti se člověk naučil rozlišovat mezi chutností a podstatou věcí; proto je mu také odňato vychutnávání dobrého (srov. 2 N 8,1). To, co Jan od Kříže nazývá očišťováním, není pouze vyřazení neupotřebitelných věcí, ale především vlití nových darů: světla, lásky, síly.

Aktivní pasivita

Zbývá určit činitele tohoto procesu celkově a kompetence každého z nich. Stejně jako je rozvažování Výstupu rozrušeno jednostrannou interpretací jeho „aktivity“, stejně tak se stalo i s Nocí vzhledem k „pasivitě“. Proto si někteří myslí, že Bůh toto všechno dělá ve skrytu vědomí a ve chvílích modlitby. Pasivní noc zahrnuje celou existenci člověka a až do základů zavazuje všechnu jeho aktivitu a invenci. Jsou tři základní složky pasivity:

1 / vnitřní stavy duše a těžké vnější situace, které Bůh podporuje nebo dopouští; jsou radikálně vzneseny vůči víře a lásce člověka;

2 / Bůh vlévá zvláštní světlo víry a sílu lásky pro pochopení a obhájení teologického smyslu v takových podmínkách;

3 / subjekt odpovídá skutečně s heroickou věrností tváří v tvář trýznivé situaci.

Tuto poslední komponentu musí nést subjekt na svých bedrech, ať už milost pomáhá sebevíc. Jako jsou vložené situace těžké a bolestné, je síla, která se zde mobilizuje větší než ta, kterou člověk sám vyvíjí. Jinými slovy, subjekt se účastní pasivní noci s větším úsilím než v noci aktivní. Nazývá se pasivní, protože sám subjekt nevybírá čas a okolnosti, ani si nemůže zajistit vlastní stavy duše a Boží světlo. Jestliže člověk věrně neodpovídá a nepodrží si pevnost, není to žádný typ pasivní (trpné) noci.

Noc v Toledě byla pro Jana z Kříže nocí mystickou díky zvláštní Boží milosti, ale také díky obnažené víře a lásce k Bohu a lidem, kterou si Jan uměl uchovat.

Je aktivní pasivita nebo pasivní aktivita, která ukládá osobitý způsob počínání. Ani činnost, ani opuštění. Ti, kteří trpí v těchto zkouškách a kteří mají v úmyslu přemáhat je, stávají se nervózními a dělají výstřednosti, aby stůj co stůj z nich vyšli co nejdříve; nebo jsou deprimováni, když vidí, že nemohou dělat nic, aby zkouškám zabránili. Jan od Kříže navrhuje dvě zásady, jednu psychologickou a druhou teologickou, které slouží jako příklad. První je snažit se o to, aby jedni i druzí zůstali klidní a nepodléhali rozmarům, *ne-*

boť dokud Pán neskončí jejich očišťování způsobem, tak jak On to chce udělat, žádný prostředek ani lék mu neposlouží ani nezabere na jeho bolest (2 N 7,3).

Druhou zásadou je opřít se o jedinou pevnou základnu: *Pro ty, kteří rozpoznávají, že jsou v tomto stadiu, je vhodné, aby se utěšili tím, že zůstanou v klidu a netrápili se. Ať důvěřují Bohu, který neopouští ty, kdo ho hledají s upřímným a prostým srdcem, a který jim nepřestane dávat, co potřebují na cestu, dokud je nepřivede do jasného a ryzího světla lásky (1 N 10,3).*

6. Různé realizace

Dílo svatého Jana od Kříže předkládá základní strukturu, podstatné prvky ze zkušenosti Noci. Podtrhuje různost v intenzitě, v rytmu, v trvání, *neboť nepřichází na všechny stejným způsobem, ani nepodstupují všichni stejná pokušení, protože to je vyměřeno Boží vůlí ve shodě s tím, kolik nedokonalostí má každý očišťovat; a také v souhlase se stupněm sjednocující lásky, ke které chce Bůh duši pozdvihnout, ji bude pokořovat s větší nebo menší silou, delší nebo kratší čas (1 N 14,5).* V téže kapitole autor krátce vykládá tři z možných forem pokušení nebo zkoušek: citovost, rouhání, skrupulozita.

Představení člověka, který tak bytostně zakusil Noc, nyní vyžaduje „životní zařazení“ - „existenciální integraci“, neboť věřící dochází až k poslední hranici konkrétních vnějších i vnitřních situací osobního i společenského života. Začneme-li samotným svatým Janem od Kříže, je zřejmé, že má protrpěny niterné zkoušky kontemplace. Je ale zajímavé poznamenat, že dvě nejbolestnější zkušenosti, o nichž máme zprávu, nevycházejí z oblasti modlitby, z oblasti bratrské lásky, neboli vztahů s řeholními bratry: vězení v Toledu, křivé obvinění v posledních měsících života.

Zůstává otevřený horizont mnoha možným formám prověření, podle milosti, povolání nebo stavu osob, osobních

i historických okolností. Není v úmyslu Noci postoupit až k úplnému vymezení. Každé osobnosti a každé epoše ponechává provedení odpovídajících aplikací.

A to se skutečně stalo. Od té doby, co svatý Jan od Kříže předal křesťanské spiritualitě svou knihu *Temné noci*, lidé nejrůznějších životních stylů, povolání a činností v ní nacházejí věrně zpodobenou svou vlastní zkušenost. Jeho intuice a výklady zasahují mnohem dál, než sám „Doctor mysticus“ předvídal. Pro krátkost ocituji dva příklady noci podle svatého Jana, prožité v odlišném kontextu osobním i sociálním. Mohl bych přidat ty, které další lidé prožívají v apoštolátu, v rodině...

Svatá Terezie z Lisieux žije temnou noc v kontextu kontemplativního života Karmelu, velmi podobnou té, kterou prožil svatý Jan od Kříže. Uvádí podobné symptomy: zastřenost víry, pokušení rouhat se, nesmyslnost bytí. Ale předkládá variantu, která se ani v domněnce nepříhodila protagonistovi popsání zachyceného svatým Janem od Kříže. Zastřenost víry ústí v prostředí Janova díla do obavy, že ho Bůh opustil nebo že mu neodpustí; subjekt pochybuje o sobě samém, ne o Bohu. Terezička prožívá svou zastřenost víry s radikálnějším znamením: obava, podezření, myšlenka, že Bůh neexistuje, ani nebe že není a všechno že je snad sen. Mezi Janem od Kříže a Terezií z Lisieux trvají tři století ateismu. A kulturní prostředí obtíží jednotlivce.

Společná temná noc je jiný příklad různosti aplikací a realizací, které noc svatého Jana připouští. Je nově zrozeným pojmenováním, které označuje bolestnou zkušenost radikální transformace, jak ji zakouší určité skupiny, církev, kultura. Předkládá tytéž symptomy, které zaznamenal světec pro osobní noc: temnota z nevědění, kdo je Bůh; otázka, kde se s Ním setkat; jak řídí dějiny; vyprahlost nebo nechuf a ztráta společného nadšení; prázdnota a potlačení dřívějších vítězství, k čemuž se přidává nejistota z budoucnosti; jako následek muka a ostré vědomí krize.

Jak lze vidět z tohoto prostého výčtu, mluví se oprávněně o temné noci společnosti. A víc, tato perspektiva nám po-

máhá pochopit naši zkušenost a postavit na první místo dějinný úkol, který je nám uložen. Ale je tu jedna podstatná a neodmyslitelná podmínka, na kterou mnozí zapomínají. Temná noc není totéž co krize nebo kruté utrpení. Temná noc svatého Jana existuje v té míře, v jaké ve věřících vystává odpověď víry, lásky a naděje, neméně ve společenství jako takovém. Jestliže tento prvek chybí, nemůžeme použít pojmenování svatého Jana, ani očekávat plody, o nichž ujišťuje ty, kteří teologicky (ve službě Bohu) prožívají tuto zkušenost.

KNIHA O TEMNÉ NOCI

sepsaná
**Otcem, bratrem Janem od Kříže,
bosým karmelitánem,
stoupencem nové reformy.**

*(Osvětlení písní jako stavu,
kterým duše prochází na duchovní cestě,
aby dosáhla dokonalého sjednocení lásky s Bohem,
nakolik je v tomto životě možné.
Hovoří se také o vlastnostech, které má ten,
kdo dospěl k této šťastné dokonalosti,
jak je v písních zachyceno.) (3)*

Prolog ke čtenáři

V této knize se nejdříve předkládají všechny písně, které mají být objasněny. Dále se osvětluje každá píseň zvlášť, a to tak, že je vždy uvedena před svým osvětlením (4), a potom se postupně osvětluje každý verš jednotlivě, je také v začátku uvedený.

V prvních dvou písních se osvětlují účinky dvojího duchovního očišťování: smyslové a duchovní stránky člověka. V dalších šesti se osvětlují rozmanité a podivuhodné účinky osvícení ducha a sjednocení s Bohem v lásce. Tak jest. (5)

3 / Toto je zřejmě předsunutý text autora Římského kodexu (Rm).

4 / Declaración: osvětlení. Tridentský koncil (1542-1563) používá latinského declaratio ve smyslu prohlášení.

5 / Uvádí Rm.

CANCIONES DEL ALMA

1.

En una noche oscura,
con ansias, en amores inflamada,
! oh dichosa ventura!
salí sin ser notada
estando ya mi casa sosegada.

2.

A oscuras y segura,
por la secreta escala, disfrazada,
! oh dichosa ventura!
a oscuras y en celada,
estando ya mi casa sosegada.

3.

En la noche dichosa,
en secreto, que nadie me veía,
ni yo miraba cosa,
sin otra luz y guía,
sino la que en el corazón ardía.

4.

Aquésta me guiaba
más cierto que la luz de mediodía,
adonde me esperaba
quien yo bien me sabía,
en parte donde nadie parecía.

5.

! Oh noche que guiaste!
! Oh noche amable más que el alborada!
! Oh noche que juntaste
Amado con amada,
amada en el Amado transformada!

6.

En mi pecho florido,
que entero para él solo se guardaba,
allí quedó dormido,
y yo le regalaba,
y el ventalle de cedros aire daba.

7.

El aire de la almena,
cuando yo sus cabellos esparcía,
con su mano serena
en mi cuello hería,
y todos mis sentidos suspendía.

8.

Quedéme y olvidéme,
el rostro recliné sobre el Amado,
cesó todo, y dejéme,
dejando mi cuidado
entre las azucenas olvidado.

FIN

PÍSNĚ DUŠE

1.

V té temné noci zastřené,
s plameny lásky, zprahlá v úzkostech,
ó štěstí nad štěstí!
vyšla jsem, nespatriili mne,
když ve spánku můj dům spočinul ztišeně.

2.

S jistotou, ve skrytu tmy,
po tajemném žebříku, v přestrojení,
ó štěstí nad štěstí!
ve skrytu tmy a v přilbici,
když ve spánku můj dům spočíval utišený.

3.

V té temné noci, ve štěstí
ukrytá, že neviděl mne nikdo,
nespatřila jsem nic,
bez strážce, ani světlo,
jen to, co v srdci mi žhnulo.

4.

A ono střežilo mne
a vedlo jistěji než světlo polední,
tam, kde už čekal na mne,
kdo dobře znám je mi,
na místech, kam nikdo nevstoupí.

5.

Ó noci, střežila jsi!
Ó noci dražší nad jitřní ráno!
Ó noci, spojila jsi
Milovaného s milovanou,
milou v Milovaného přetvořenou!

6.

Na pevných prsou mých, v květech,
jež zcela pro Něho jen jsem uchovala,
tak usnul mi
a já jej zkolébala,
okénkem přilbice cedrový vítr zavál.

7.

Ten vítr z hradeb cimbuří,
když jsem Mu vlasy probírala,
svou jasnozřivou dlaní
mně hrdlo zraňoval
a ustrnout mým všechněm smyslům dal.

8.

Pozbyla jsem jich, v zapomnění
k Milovanému jsem naklonila tvář,
opuštěna, je skončeno s vším,
ponechána je starost má
mezi liliemi zapomenutá.

KONEC

*Začíná se osvětlení písní,
které pojednávají o způsobu a postupu duše
na cestě ke sjednocení v lásce s Bohem.
(Napsal náš ctihodný Otec, bratr Jan od Kříže,
řeholník Řádu nejslavnější Panny z hory Karmelu,
zastávce původních regulí
a zakladatel bosých karmelitánů). (6)*

Dříve, než přistoupíme k osvětlení těchto písní, je třeba si zde uvědomit, že je duše říká již ve stavu dokonalosti, kterým je sjednocení s Bohem v lásce. Prošla již úzkostnými strastmi a tísněmi při cvičeních ducha na *úzké cestě k věčnému životu*, jak říká náš Spasitel v evangeliu (srov. Mt 7,14), na cestě, kterou se obvykle ubírá, aby dosáhla vznešeného a šťastného sjednocení s Bohem. A ta cesta je tak úzká a je *tak málo těch, kteří po ní vcházejí*, jak také říká sám Pán (srov. Mt 7,14), že je pro duši velkým štěstím a dobrodružstvím procházet jí k šťastné dokonalosti lásky, jak o tom sama zpívá v první písni, když tu úzkou cestu nazývá výstižně *temnou nocí*, což bude dál objasněno ve verších řečené písně (7).

Říká tedy duše radující se, že prošla touto těsnou cestou, odkud jí vzešlo tolik dobrého:

6 / Přidává španělský kodex H, větu v závorce Rm.

7 / La dicha canción jako snubní píseň. Interpretace odpovídá závěrečným textům 2N. Tomarse los dichos = zasnoubit se.

KNIHA PRVNÍ

(V níž se pojednává o noci smyslů) (8)

*V té temné noci zastřené,
s plameny lásky, zprahlá v úzkostech,
ó štěstí nad štěstí!
vyšla jsem, nespatrili mne,
když ve spánku můj dům spočinul ztišeně.*

Osvětlení

1. Duše vypráví v této první písni o svém ustrojení a postupu, jak vyšla ze zaujetí sebou a všemi ostatními věcmi, v opravdovém umrtvování zemřela všemu i sobě samé, aby konečně žila s Bohem život sladké a líbezné lásky. A říká, že toto vyjití ze sebe a ode všech věcí bylo *temnou nocí*, jíž se zde rozumí očištná kontemplace, jak bude řečeno dále (9); ta v duši pasivně působí ono zapření sebe samé i všech ostatních věcí.

2. A toto vyjití, jak zde říká, mohla uskutečnit silou a vroucností, kterou ji pro to vybavila láska jejího Ženicha v řečené temné kontemplaci (10). A naléhavě vyzdvihuje veliké štěstí, jakým pro ni bylo putovat k Bohu touto nocí s tak výborným ziskem, že žádný ze tří nepřátel, jimiž jsou svět, ďábel a tělo (kteří se neustále staví proti této cestě) jí v tom nemohl zabránit; a tak šťastná noc očištné kontemplace uspala a umrtvila v domě jejích smyslů všechny vášně a žádosti s jejich protikladnými touhami a vrtkavostí.

Říká tedy verš:

V té temné noci zastřené.

8 / Nadpis připisuje první vydání (ep) z roku 1618 .

9 / Srov. 2 N 4,1.

10 / en la dicha oscura contemplación - možno číst: ve snubním zastřeném patření kontemplace.

1. KAPITOLA

*Předkládá první verš
a začíná se zabývat nedokonalostmi začátečníků.*

1. Do temné noci začínají duše vstupovat, když je Bůh postupně vytrhuje ze stavu začátečníků, to je z těch, kteří na duchovní cestě meditují, a začíná je uvádět na cestu těch, kteří prospívají, což je již cesta lidí kontemplativních; tudy procházejí do stavu dokonalých, to je stav božského sjednocení duše s Bohem (11).

Nuže, abychom lépe pochopili a osvětlili, co je to za noc, kterou duše prochází a proč do ní Bůh duši uvádí, bude vhodné probrat zde nejprve několik rysů začátečníků. A třebaže to bude co možná nejkratší, jistě to poslouží i začátečníkům samým, aby porozuměli bídnému stavu, v němž se nacházejí, a vzchopili se a přáli si, aby je Bůh ponořil do této noci, kde zesílí a duše se upevní ve ctnostech a připraví se pro přijetí nedocenitelných rozkoší Boží lásky. A třebaže se trochu pozdržíme, nebude to víc, než postačí pro další jednání o temné noci.

2. Je tedy třeba vědět, že duši, potom co se s konečnou platností obrátí ke službě Bohu, dává Bůh zpravidla sílit na duchu a postupně ji obdarovává, tak jako to dělá milující matka s křehkým dítětem, když ho zahřívá teplem svých ňader a krmí ho lahodným mlékem a pokrmem lehkým a sladkým a ve své náruči je chová a hýčká. Ale zároveň s tím, jak roste,

11 / la divina unión del alma con Dios - možno číst: svaté jednoty duše s Bohem.

mu matka postupně odnímá laskání,
začíná skrývat něžnou lásku,
pokládá hořkou pryskyřici (12) na sladký prs
a vymaňuje je ze své náruče, staví je na zem
a vede k tomu, aby chodilo po vlastních nohou,
aby se zároveň s opouštěním krajiny dětství
vydávalo ke skutečnostem větším a podstatnějším.
Boží milost jako milující matka,
potom co novou vroucností a horlivostí znovuzrodí duši
pro službu Bohu (13-14), dělá s ní totéž;
neboť jí bez nějaké její námahy dává nacházet sladké
a líbezné duchovní mléko ve všech Božích věcech,
i veliké zalíbení v duchovních cvičeních,
vždyť Bůh jí zde dává svůj prs něžné lásky,
stejně tak jako (matka) děťátku.

3. Proto svou rozkoš nachází v dlouhých chvílích modlitby,
jíž snad prochází i po celé noci;
s radostí činí pokání, je spokojena v postech,
je jí útěchou přijímání svátostí a sdílení se ve věcech Bo-
žích; a tyto věci, ačkoliv se jich duchovní lidé účastní
s velikou průkazností a horlivostí
a s velikou péčí je užívají a zabývají se jimi,
v rovině ducha jsou v nich všeobecně velmi slabí a nedo-
konaní. Neboť jako jsou přitahováni k těmto věcem a du-
chovním cvičením skrze útěchu a radost, kterou v nich na-
cházejí, a jak také nejsou cvičeními uschopněni tvrdě zá-
pasit o ctnosti, dopouštějí se v těchto svých duchovních
skutcích mnoha chyb a nedokonalostí;
vždyť nakonec každý pracuje ve shodě se stupněm doko-
nalosti, kterého dosáhl;
a protože tito lidé neměli prostor pro získání silných habitů
(15), musí nezbytně jednat jako slabé děti, nedospěle.

12 / acfbar - pryskyřice z aloe.

13-14 / Reengendra al alma. Madridská edice (EE) uvádí, že v 1. vydání jsou na okraji připsána slova knihy Mdr 16,25 bez udání citace: omnium nutrici Grátiae tuae serviebant, jako poukázání na pramen inspirace. Text Knihy moudrosti mluví o maně, která je vyjádřením Boží péče o výživu jeho dětí.

15 / návyků

Toto, aby bylo vidět jasněji, a jak těmto začátečníkům chybějí ctnosti, o které se šťastně, s radostí a lehce snaží, budeme si postupně uvědomovat při probírání sedmi hlavních hříchů. Zmíníme se o mnohých nedokonalostech, které každý z nich má, a přitom bude jasně vidět, jaké dobro přináší temná noc, o níž máme jednat později, neboť omývá duši ze všech těchto nedokonalostí a očišťuje ji.

2. KAPITOLA

*O některých duchovních nedokonalostech,
kterých se dopouštějí začátečníci v návyku pýchy.*

1. I když se tito začátečníci cítí být horliví a pilní v duchovních věcech a zbožných cvičeních, pro jejich nedokonalost jim velice často z této vlastnosti vyroste jistý výhonek skryté pýchy (třebaže je pravda, že svaté věci ze své podstaty vedou k pokoře), a oni tak pociťují uspokojení ze svých skutků a ze sebe samých (16). Odtud se také rodí jistá chuť, poněkud marnivá a častokrát velice prázdná, mluvit před ostatními o duchovních věcech a často také spíše o nich poučovat, než si je osvojit; ve svém srdci (17) odsuzují druhé, když se jim nezdají být tak zbožnými, jak by si představovali, dokonce to někdy vysloví a podobají se tak farizeovi, který se při chválení Boha vychloubal svými skutky a povyšoval se tak nad celníka (srov. Lk 18, 11-12).

2. V takových lidech pak ďábel častokrát rozdmýchává horlivost a chuť dělat víc těch nebo oněch skutků, aby tak pomalu rostla jejich pýcha a domýšlivost. Vždyť ďábel velmi dobře ví, že všechny tyto skutky a ctnostné činy, které dělají, nejen že jim neprospívají, ale dokonce se mění v neřest.

16 / P. Ovečka mluví o hnutích tajné samolibosti a hlubokém pudovém sklonu, kterým si libujeme ve svých myšlenkách, ve své činnosti, ve svém životě. Z této samolibosti je duše léčena trpnou (pasivní) nocí smyslů.

17 / EE (Editorial de espiritualidad, 3. vydání, Madrid), tj. naše předloha, čte a píše oración - modlitba, nikoliv corazón - srdce, jak uvádí kodex H, T, Rm, A, M, C i 1. vydání.

A k takovému zlu někteří dospívají, že nechtějí, aby se zdál být dobrým nikdo jiný, než oni sami; a tak skutkem i slovem, je-li k tomu příležitost, odsuzují a pomlouvají, *pozorují třísku v oku svého bratra, ale o trámu ve svém oku neuvažují* (srov. Mt 7,3); *u druhého cedí komára a sami polykají velblouda* (Mt 23,24).

3. Někdy také, když jejich duchovní učitelé, jako jsou zpovědníci a představení, neschvalují jejich ducha a způsob jednání (a oni požadují, aby je ctili a chválili), usoudí, že nerozumí jejich spiritualitě, nebo že nejsou dost duchovní, protože nezkusili tamto a povolili ono. A tak si potom žádají a snaží se jednat s tím, který by lépe vyhověl jejich vkusu a raději probírají své duchovní záležitosti s těmi, kteří chápou, že je třeba je chválit a oceňovat, a jako před smrtí utíkají před těmi, kteří je snižují ve snaze uvést je na pravou cestu, a často na ně kvůli tomu dokonce nevraží. Přeceňují se, neustále mnohé navrhují a velmi málo dělají. Snaží se, aby druzí porozuměli jejich duchu a jejich zbožnosti, a proto často navenek předvádějí vnějškové posunky, vzdechy a jiná vnější gesta a častokrát (na veřejnosti spíše než ve skrytu) některá vytržení. K tomu jim pomáhá ďábel a oni cítí uspokojení, když se tím ostatní zabývají, a velmi často po tom dychtí.

4. Mnozí chtějí být upřednostňováni a v oblibě u zpovědníků, a tím se v nich rodí tisícero závistí a zneklidnění. Jsou na rozpacích, když mají své hříchy vyznat nezakrytě, aby se neumenšili v očích svých zpovědníků, a tak je okrašlují, aby nevypadaly tak zle, což znamená, že se jdou spíše ospravedlňovat než obvinít. Občas vyhledají jiného zpovědníka a jemu řeknou to špatné, aby si ten druhý myslel, že nedělají nic zlého, ale jen dobré; a tak svému zpovědníkovi rádi říkají jen to dobré, občas termíny, které je spíše vyvyšují než snižují, s úmyslem vypadat před ním dobře, pokud možno co nejpokorněji.

a - vyslovme to - s úmyslem zmást ho, aby ani on, ani nikdo jiný jejich hřích nebrali vážně.

5. Někteří z nich nepovažují někdy své chyby za závažné, ale jindy se zase příliš zarmucují, když vidí, že do nich upadli, protože si mysleli, že jsou téměř svatí, a netrpělivě se zlobí sami na sebe, což je další nedokonalost.

Častokrát dychtivě touží, aby jim Bůh odpustil jejich nedokonalosti a chyby, víc proto, že od nich chtějí mít pokoj, než kvůli Bohu; a nevidí, že kdyby jim je odejmul, stali by se snad ještě pyšnějšími a domýšlivějšími.

Jsou nepřáteli chvály ostatních a přáteli chvály vlastní a mnohdy si na ni činí nárok;

v tom se podobají pošetilým pannám, které, když jim vyhasly lampy, odešly hledat olej mimo hostinu (srov. Mt 25,8).

6. Z těchto nedokonalostí zakoušejí někteří mnohé velmi intenzívně a ony jim přinášejí mnoho zlého; ale někteří víc, někteří méně a někteří pouze jejich první náznaky nebo jen o trochu víc; stěží však jsou někteří ze začátečníků, kteří v čase takové horlivosti do něčeho z toho neupadnou.

Ale ti, kteří jdou v tomto čase k dokonalosti, pokračují velmi odlišným způsobem a s velice rozdílným charakterem ducha; neboť prospívají a v pokoře vystaví velmi mnoho.

Nejenže své vlastní záležitosti za nic nepovažují, ale i sami ze sebe mají velmi malé uspokojení;

všechny ostatní považují za výrazně lepší a pocítují vůči nim jen svatou závist

s touhou sloužit Bohu tak dobře jako oni.

Neboť čím větší horlivost je stravuje a čím více díla odevzdávají a radují se z něj, jak v pokoře jdou,

tím více poznávají, jak mnoho Bůh zaslouží (a jak málo je to všechno, co pro něho dělají);

a tak čím více dělají, tím méně jsou spokojeni. Vždyť tolik je toho, co by pro Něho z milosrdenství a lásky chtěli udělat, že všechno, co dělají, se jim zdá být ničím;

a tak naléhavě je táhne, zaměstnává a uchvacuje tato starostlivost lásky, že si nikdy ani nevšimnou, co dělají nebo nedělají druzí; a jestliže si přece jen všimnou, všechno je tak, jak říkám, protože si myslí, že všichni ostatní jsou mnohem lepší než oni.

Málo si sebe považují, a tak se snaží, aby i ostatní lidé je za málo považovali a aby jejich záležitosti spíše znevažovali a podceňovali. A nejen to: i když je chtějí chválit a prokazovat jim úctu, nemohou tomu vůbec uvěřit a zdá se jim být velmi podivné, že se o nich říká tolik dobrého.

7. Tito lidé, velmi klidní a pokorní, mají velké přání, aby je učil kdokoliv, kdo by jim mohl prospět; úplný protiklad k oněm, jak jsme právě řekli výše, kteří by sami chtěli všechny učit, a když se zdá, že někdo učí něco je, dokonce sami berou slovo od úst, jako kdyby to již znali.

Ale tito, velmi vzdáleni přání být učiteli kohokoliv, jsou velmi rychle připraveni vydat se jinou cestou než tou, kterou právě jdou, jestliže je o to někdo požádá, protože si nikdy nemyslí, že jdou jediným správným směrem.

Z chvály druhých se radují;

jen je jim líto, že neslouží Bohu tak, jako oni.

Neradi mluví o svých věcech, protože si je cení jen málo, dokonce se ostýchají o nich mluvit i se svými duchovními učiteli a zdá se jim, že to nejsou věci, které si zasluhují, aby o nich šla řeč.

Mají větší chuť mluvit o svých chybách a hříších, aby ty byly poznány, ne jejich ctnosti;

a tak jsou více nakloněni otevřít svoji duši tomu, kdo si tolik necení jejich záležitostí a jejich ducha.

A toto je vlastnost ducha prostého, čistého a opravdového a Bohu velmi milého.

Neboť v těchto pokorných duších přebývá duch Boží moudrosti a vede je k tomu, aby uvnitř, ve skrytu, střežili svůj poklad a odvrhli své špatnosti. Vždyť Bůh dává pokorným tuto milost spolu s ostatními ctnostmi, kdežto pyšným ji odnímá.

8. Tito lidé dají krev svého srdce tomu, kdo slouží Bohu, a pomohou, kolik jen bude v jejich silách, aby posloužili. Když zjistí, že upadli do svých chyb, pokorně to přetrpí, s poddajností ducha a s bází plnou lásky k Bohu, protože v něho nepřestávají doufat.

Ale duši, které na začátku krácejí tímto způsobem, soudím, že je méně a jsou vzácné;

a byli bychom velmi spokojeni, kdyby se nedostaly na opačnou stranu. A to proto, že Bůh ponoří do temné noci ty, které chce očistit ode všech nedokonalostí, aby je vedl dál.

3. KAPITOLA

*O některých nedokonalostech,
které mívají někteří ze začátečníků
při druhé hlavní neřesti,
kterou je duchovní lakota.*

1. Mnozí z těchto začátečníků někdy také trpí mnohou duchovní lakotou, neboť je stěží zastihneme spokojené s duchem, kterého jim Bůh dává; chodí velmi neutěšení a v nařikání, protože ve věcech duchovních nenacházejí uspokojení, které by chtěli.

Mnozí se nemohou nasytit posloucháním rad a duchovních naučení a chtějí mít a číst mnoho knih, které o tom pojednávají, a v této činnosti jim utíká víc času než ve skutečích umrtvování a zdokonalování vnitřní chudoby ducha, jak by se slušelo. Neboť více než tímto jsou obtíženi velmi podivnými obrazy a růženci; sotvaže odloží jednu, už berou do ruky druhé; hned je vymění, hned je chtějí nazpět; anebo je chtějí takové nebo onaké, zaujati více jedním křížem než druhým, protože ten je neobvyklejší. A uvidíte jiné obklopené svěcenými medailony, relikviemi a škapulíři (18), jako děti tretkami.

18 / Agnusdeis y reliquias y nóminas. „Svatostina Agnus Dei,“ říká P. Ovečka, „je oválná vosková tabulka, na jejíž přední straně je v reliéfu vtištěn obraz Beránka Božího a jméno papežovo, na zadní straně obraz některého svatého. Od 15. stol. jsou Agnus Dei svěceny výhradně od papeže, jenž je při svěcení ponoří do svěcené vody, do níž je přimíšeno balzámu a křížma. Jsou svěceny v prvním a pak v každém sedmém roce pontifikátu.“ U nás je na to památka v lidovém slově agnustka znamenajícím medailku. Špaň. nóminas z lat. nomen, nominis, pl. nomina „jsou lístky se jmény svatých a nějakým zbožným textem, např. Ave Maria Purísima. Nosit u sebe zbožně tento lístek s textem doporučoval slavný apoštol Andalusie, blahosl. Jan z Avily (1500 - 1569).“ (P. Emanuel Arín SJ, znalec staré španělské asketiky P. Ovečkovi SJ).

V tom já odsuzuji náklonnost srdce k majetku a lpění na způsobu provedení, množství a neobvyklosti těch věcí, protože to velice odporuje duchovní chudobě, která hledí pouze k podstatě zbožnosti, užívá jenom to, co potřebuje, a pociťuje únavu z přílišného množství věcí a jejich kuriozit.

Vždyť skutečná zbožnost musí vycházet ze srdce, pouze z pravdy a podstaty toho, co duchovní věci představují. Všechno ostatní jsou sklony a rysy nedokonalosti (19) a pro dosažení jistého stupně dokonalosti je nutné s takovými zálibami skončit.

2. Znal jsem jednu osobu, která víc než deset let prospívala při kříži nahrubo udělaném z posvěcené větve, probité jedním hřebíkem kolem dokola zatočeným; nikdy ho neodkládala, nosila ho při sobě až do doby, kdy jsem jí ho sebral; a nebyla to osoba chabého rozumu a rozmyslu. A viděl jsem jinou,

kteřá se modlila pomocí korálek z rybích obratlů (20), a její zbožnost, a to je jisté, nebyla proto méně ryzí před Bohem; vždyť je jasně vidět, že zbožnost těchto lidí není vázána na předmět a na jeho cenu.

Ti tedy, kteří od začátku jdou správnou cestou, se neváží k viditelným předmětům, ani se jimi nezatežují, ani pro ně nic neznamená vědět víc, než je třeba vědět pro samo dílo; neboť upírají oči pouze k tomu, aby byli zadobře s Bohem, Jemu se líbili, a v tomto je jejich dychtivost.

A tak s velikou štědrostí dávají, kolik jen mají, a jejich radostí je vzdát se toho pro Boha a pro lásku k bližnímu. Nezáleží víc na tom, jestli jsou to věci duchovní nebo časné, protože, jak říkám, upírají oči pouze k pravé vnitřní dokonalosti: dělat radost Bohu, a v ničem sobě.

19 / imperfección - zde možno rozumět i nepravost.

20 / Janův přítel a zpovědník Jan Evangelista říká : „Nikdy nechtěl zvláštní růženec (jemně vypracovaný, cenný - curioso), ale velmi hrubý z dřevěné hůlky, a i toho se vzdal pro jiný, méně cenný, který si udělal z nějakých rybích kůstek, a s ním se modlil, protože nechtěl, aby mu srdce pod pláštěm zbožnosti přilnulo k nějaké neobvyklé věci, což by mu zbožnost odnímal, místo aby mu to k ní pomáhalo.“ (P. Silverio: Historia del Carmel Descalzo, V. 370).

3. Ale jak od těchto, tak ani ode všech ostatních nedokonalostí se duše nemůže zcela očistit, dokud ji Bůh neuvede do pasivního očišťování oné temné noci, jak o tom promluvíme později. Duši víc prospěje, když se snaží, nakolik jen může, o vlastní zdokonalování;

ať si zaslouží, aby ji Bůh ponořil do oné božské lázně, kde se uzdraví ze všeho, co se jí nepodařilo, když se léčila sama. Neboť, ať se duše namáhá sebevíc, nemůže se sama aktivně očistit natolik, aby byla i jen z menší části připravena pro sjednocení s Bohem v dokonalé lásce, jestliže ji Bůh nevezme za ruku

a neočistí ji v onom pro ni temném ohni, způsobem a postupem, o kterém máme mluvit.

4. KAPITOLA

*O dalších nedokonalostech,
které mívají tito začátečníci
při třetí neřesti, jíž je smyslnost.*

1. Mnoho jiných nedokonalostí, víc než těch, které budu probírat u každé neřesti, mají mnozí z těchto začátečníků; abych se vyhnul rozvláčnosti, opomímám je a dotýkám se některých z těch nejzásadnějších, které jsou jakoby zdrojem a příčinou dalších.

A tak pokud jde o neřest smyslnosti (21) (ponechávám stranou, co to znamená, upadnou-li do takového hříchu osoby duchovní, protože mým záměrem je jednat o nedokonalostech, které se mají očistit v temné noci) mají mnozí mnoho chyb, které by se mohly pojmenovat jako duchovní smyslnost, a to ne proto, že by tomu tak bylo, ale proto, že z duchovních věcí vycházejí (22).

Vždyť se častokrát přihodí, že při samotných duchovních cvičeních, aniž by to bylo v jejich rukou, se v oblasti smyslů pozvednou a stanou se taková hnutí a vzrušení, a někdy dokonce když je duch v hluboké modlitbě nebo při svátostech pokání a Eucharistie. Tato hnutí, aniž by je člověk ovládal, jak říkám, pocházejí z jedné ze tří příčin:

2. Zaprvé, mnohokrát pocházejí z radosti, kterou má přirozenost z věcí duchovních; protože tím, jak se radují duch a smysly, v onom znovustvoření se rozhybe každá stránka člověka, aby se naplnila rozkoší podle své míry a schopnosti. Neboť duch se nyní dává do pohybu ke znovustvoření

21 / vicio de lujuria. P. Ovečka překládá chlípnost, duchovní chlípnost.

22 / mají podnět ve věcech duchovních.

a radostem v Bohu (což je část vyšší); oblast smyslů (což je část nižší) směřuje k radostem a rozkoši smyslové, vždyť nedokáže si počínat a chápat jinak, a ubírá se tedy spojením sobě nejbližším a tím je smyslové vzrušení. A tak se stane, že podle ducha je duše v hluboké modlitbě k Bohu a na druhé straně, podle smyslů, pasivně, zakouší vzpouzení, smyslová hnutí a vzrušení, a to ne bez silného znechucení; to se mnohokrát přihodí při přijímání, protože stejně jako při tomto činu lásky duše přijímá radost a obdarování (neboť je působí Pán, vždyť kvůli tomu se vydává), také smyslovost, jak jsme řekli, si svým způsobem bere své. Neboť tyto dvě části jsou konec konců jedna přirozenost (23), běžně mají obě účast na tom, co jedna přijímá, každá podle své míry. Jak říká Filosof (24):

*Ať je přijímána jakákoliv věc,
míra přijetí závisí na přijímajícím.*

A tak v těchto začátcích, dokonce i když duše již prospívá, při nedokonalé smyslovosti duch mnohokrát přijímá Boha se stejnou nedokonalostí.

A tak, když je tato senzitivní stránka přetvořena očišťováním v temné noci, jak řekneme, netrpí již těmito slabostmi, protože to už není ona, která nyní přijímá, ale spíše ona sama je v duchu přijímána; a tak tehdy to všechno má podle stavu ducha.

3. Druhou příčinou, od níž někdy pocházejí tato vzpouzení, je ďábel, který, aby zneklidnil a pobouřil duši v čase modlitby nebo když se duše o modlitbu snaží, chce v přirozenosti vyvolat tato vzrušivá hnutí; a přes ně, jestliže na ně duše dá, jí způsobí značné škody. Neboť nejenže leckterí ze strachu z toho ochabnou v modlitbě, a o to mu jde, aby se dali do boje s těmito hnutími, ale někteří dokonce zanechají modlitby úplně,

23 / un supuesto - suppositum (lat.), hypostase (řecky).

24 / Srov. 2 N 16,4; Plamen 3,34: sv. Jan přibližuje tento výrok nebo filozofické přísloví třikrát. V Noci jej přivlastňuje Aristotelovi. Můžeme ho najít často u sv. Tomáše: Summa, 1Q 79, a.6 in corp. Questiones quodlibetales 3,a.9, ad 2M; atd. EE poznamenává: „V Aristotelovi, pokud vím, se doslova neobjevuje.“

protože se jim zdá, že v onom cvičení se jim stává víc takových věcí než mimo ně, což je pravda, protože ďábel je zde nastražuje víc než jinde, jen aby zanechali duchovních cvičení.

A nejen to, dokonce jim velice živě představuje věci velmi ošklivé a necudné a někdy ve spojitosti s jakýmikoliv duchovními věcmi a osobami, které přinášejí užitek jejich duším, a to proto, aby jim vzal půdu pod nohama a učinil je zbabělými, takže ti, kteří na to dávají, se již neodvážejí na nic se ani podívat, ani o ničem uvažovat, protože hned potom klopýtnou.

A toto se stává lidem melancholickým tak mocně a často, že je třeba mít s nimi veliký soucit, protože trpí a vedou smutný život. Vždyť tyto strasti tolik doléhají na některé lidi, když mají takto narušenou tělesnost, že se jim zdá být jasné, že v sobě zakouší útok ďábla a že nejsou natolik svobodní, aby ho mohli vyhnat; ačkoliv někteří z nich by tomu s velikým úsilím a námahou mohli zabránit.

Když se tyto necudné věci vinou melancholie lidem přihodí, zpravidla se od nich neosvobodí, dokud se neuzdraví z onoho chorobného rozpoložení své povahy; pokud se ovšem nestane, že by duše vstoupila do temné noci, která ji toho všeho postupně zbaví.

4. Třetím zdrojem, odkud tato vzrušivá hnutí přicházejí a vedou válku, bývá strach, který tyto lidé již z necudných hnutí a představ nasbírali; neboť strach z toho, že jim v paměti vyvstane náhlá vzpomínka - při tom, co vidí, o čem jednájí nebo přemýšlí - způsobuje, že do těchto vzrušení upadají bez vlastní viny.

5. Jsou také některé duše od přirozenosti tak křehké a přecitlivělé, u nichž, jakmile přichází jakákoliv radost ducha nebo z modlitby, se hned také objeví duch smyslnosti a ten zpije a ukolébá jejich smysly takovým způsobem, že jsou jakoby zapleteni ve jhu i v potěšení z té neřesti; a to přetrvává pasivně jedno s druhým; a někdy zpozorují, že došlo k nějakým necudným a vzpurným úkonům.

Příčinou je, že ve své přirozenosti jsou, jak říkám, přecitlivělí a křehcí, a tak s jakýmkoliv vychýlením z rovnováhy se u nich vzepne tělesnost i krev a odtud vycházejí tato hnutí. Neboť těmto lidem se přihodí totéž, když se rozpálí hněvem nebo se nějak pobouří, nebo zarmoutí.

6. Někdy také vyvstává u těchto duchovních lidí jak v řeči, tak při konání duchovních věcí jakési žhnutí a průbojnost, když si uvědomí, jaké osobnosti mají před sebou a jednají jistým způsobem marnivě a to se rodí také z duchovní smyslnosti, jak ji zde chápeme; toto se zpravidla stává při uspokojení vůle.

7. Někteří z těchto lidí posbírají na duchovní cestě zalíbení v jiných osobách; což se častokrát rodí ze smyslnosti, a ne z ducha; a že je to tak, se pozná podle toho, že s uvědomováním si tohoto zalíbení zároveň nevzrůstá vědomí Boha a láska k Němu, ale výčitky svědomí.

Neboť když je zalíbení čistě duchovní, jak roste, roste s ním i vroucnost vůči Bohu a čím více se upevňuje, tím víc se upevňuje i oddanost Bohu a touha po Bohu a tím, že roste v jednom, roste i v druhém; neboť toto je vlastní Božímu duchu, že dobrému dává vzrůst s dobrým, protože je zde připodobnění a shoda.

Ale když se taková láska rodí ze zmíněného smyslového bloudění, je výsledek opačný, protože čím více vzrůstá ta první láska, tím více ztroskotává ta druhá, spolu s vědomím (Boha).

Jestliže roste ona láska, brzy je vidět, že pomalu vychládá láska k Bohu a pomalu se na Něho s trochou výčitek ve svědomí zapomíná, a naopak, jestliže v duši roste láska k Bohu, postupně vychládá ta druhá a zapomíná se na ni, protože jak jsou si obě lásky protikladné, nejenže jedna druhé nepomáhá, ale spíše ta, které převládne, zháší a mate tu druhou a sama v sobě se posiluje, jak říkají filozofové.

Proto řekl náš Spasitel v Evangeliu (srov. Jan 3,6), že *to, co se rodí z těla, je tělo a to, co se rodí z ducha je duch*, to znamená:

láska, která se rodí ze smyslů, zůstává v oblasti smyslů a láska, která se zrodila z ducha, zůstává v Duchu Božím a v něm se posiluje.

A to je ten rozdíl, který je mezi láskou jednou a druhou, abychom je dokázali rozpoznat.

8. Když duše vstoupí do temné noci, všechny tyto lásky zkoumá; vždyť v jedné sílí a očišťuje ji, což je ta, která je v souhlase s Bohem, a druhou odmítá a končí; a v podstatě obě ztrácí z očí, jak bude řečeno dále.

5. KAPITOLA

*O nedokonalostech,
do kterých upadají začátečníci
při neřesti hněvu.*

1. Způsobuje to dychtivost (25) po duchovních radostech, která zachvacuje mnohé ze začátečníků, že jim velmi běžně vyvstávají četné nedokonalosti z neřesti hněvu.

Neboť když jim končí pochutnávání a dobroty ve věcech duchovních, jsou přirozeně rozmrzelí a s oním znechucením, které s sebou přinášejí, vnášejí nepřízeň i do věcí, o nichž jednájí, a velmi snadno se hněvají pro jakoukoliv maličkost a leckdy není člověka, který by to s nimi vydržel. Což se častokrát přihodí po tom, co v modlitbě dosáhli nějakého skvělého citového usebrání, a tak jak pro ně končí ony dobroty a pochutnávání, přirozenost zůstává přirozeně rozmrzelá a znechucená, asi tak, jako dítě, když je odstáví od prsu, u něhož si podle chuti skvěle hodovalo.

V tom přirozeně, když se nenechají unést znechucením, není vina, ale nedokonalost, která musí být očištěna vyprahlostí a tísní temné noci.

2. Mezi těmito duchovními lidmi jsou také takoví, kteří upadají do duchovního hněvu jiným způsobem, a to že plnou hněvem proti cizím neřestem s určitou znepokojenou horlivostí, když posuzují druhé; a často puzeni zlobně je pokárat to taky udělají a sami sebe tak povyšují na pány ctnosti. Toto všechno je proti mírnosti ducha (26).

25 / la concupiscencia - žádostivost, in: P. M. Minařík: Mariánská dogmata

26 / la mansedumbre espiritual - mírnost, tichost ducha.

3. Jsou jiní, kteří když vidí, jak jsou nedokonalí, s netrpělivostí, nepokorně se hněvají sami na sebe; mají při tom tolik netrpělivosti, protože by chtěli být svatí ze dne na den. Mnozí z nich mnoho plánují a dělají veliká předsevzetí, a nejsou pokorní, ani o sobě nepochybují; čím více předsevzetí dělají, tím více padají a tím víc se zlobí, nemají trpělivost čekat, až jim to Bůh dá, až On sám bude chtít, a to je také proti tichosti ducha; a nemůže to být zcela vyléčeno bez očišťování v temné noci.

Ačkoliv někteří mají tolik trpělivosti v tomto chtění (prosívát), že Bůh by ji raději u nich tolik neviděl!

6. KAPITOLA

O nedokonalostech při nestřídmosti ducha.

1. O čtvrté neřesti, kterou je duchovní nestřídmost, je třeba mnoho hovořit, protože stěží lze nalézt někoho ze začátečníků, ať prospívá sebelépe, který neupadne do některé z mnohých nedokonalostí. Rodí se jim při této neřesti skrze lahodnou příchut', jakou v začátcích duchovních cvičení nacházejí. Vždyť mnozí z těchto lidí navnaděných skvělostí a chutností, které v takových cvičeních nacházejí, se víc starají o skvělé napájení ducha, než o jeho čistotu a rozvážnost, ač právě na to Bůh na celé duchovní cestě shlíží a to přijímá. Tudíž kromě nedokonalostí, které mají už tím, že usilují o tyto skvělosti, jejich labužnictví je obvykle přivede k mnoha převrácenostem a překračují tak hranice oblasti, v níž tkví a krystalizují ctnosti.

Neboť přitahování zalíbením, které tu nacházejí, se někteří trýzní ve skutcích pokání a jiní se zase zneschopňují posty, tím, že dělají víc, než jejich slabost vydrží, bez řádu a pořady druhého; spíše se starají o to, jak se obratně vymknout tomu, koho mají poslouchat; a někteří se to dokonce odvažují dělat, přestože jim byl nařízen opak.

2. Tito jsou nejnedokonalejší, lidé bez rozumu, vždyť odkládají podřízenost a poslušnost (což je pokání rozumu a důvtipu, a proto je to oběť Bohu příjemnější a milejší než všechny ostatní) a podřizují je pokání tělesnému, které vynecháním této druhé stránky není víc než pokáním zvířat, a tomu se také jako zvířata přibližují, táhnutí žádostí a zalíbením, které v tom nacházejí. A protože všechna vybočení jsou bludná a oni tímto způsobem postupování prosazují svou vůli, rostou pomalu spíše v neřestech než ve ctnostech;

protože tímto způsobem již nabývají přinejmenším ducha nestřídmosti a pýchy,

vždyť to, co dělají se nesrovnává s poslušností.

A ďábel tolik strhává mnohé z těchto lidí tím, že v nich rozdmýchává takovou nestřídmost vzrůstajícími zálibami a choutkami, že když již více nemohou, buď pozměňují nebo přidávají nebo obměňují to, co je po nich požadováno, protože je jim hořká všechna poslušnost, která se toho týká. Tím někteří zabřednou tak hluboko do zla, že již jen proto, že mají přistoupit k takovým cvičením z poslušnosti, ztratí chuť i zbožnost je konat, protože jejich jediná chuť i záliba je dělat to, co je přitahuje; (a ne to, co je požadováno); ale bylo by pro ně nejspíš větším štěstím, kdyby to všechno vůbec nedělali.

3. Uvidíte mnohé z nich velmi vzpurné vůči svým duchovním učitelům, jak vymáhají, aby jim vyhověli v tom, co chtějí, a jak si to napůl násilím berou;

a jestliže to nedostanou, rozesmutní se jako malé děti a chodí špatně naladěni a zdá se jim, že neslouží Bohu, když jim není dovoleno dělat to, co by chtěli.

Neboť jak chodí podpírání zálibami a svou vlastní vůlí, což mají za svého boha,

jakmile je jim to odnímáno ve snaze přivést je k vůli Boží, rozesmutí se, zmalátní a odpadají.

Myslí si totiž, že sloužit Bohu a uspokojovat jeho znamená potěšovat se a být uspokojován.

4. Jsou také jiní, kteří vinou tohoto labužnictví mají tak malé vědomí o své nízkosti a vlastní bídě a jsou tak vzdáleni láskyplné bázni a úctě, kterou mají mít před Boží velikostí, že neváhají velmi tvrdohlavě přesvědčovat své zpovědníky, aby je nechali častěji přistupovat ke svatému přijímání. A nejhorší je, že se často odváží přijímat bez svolení a souhlasu toho, kdo jedná a odpouští ve jménu Kristově, ale přistupují pouze podle vlastního mínění a snaží se mu zakrýt pravdu.

A z této příčiny pošilhávají po svatém přijímání, dělají jako by se chtěli vyznávat, mají však větší žádost po pokrmu než po tom, aby jedli čistě a dokonale, třebaže by bylo zdravější a světlejší mít náklonnost opačnou a prosit své zpovědníky, aby po nich nežádali přistupovat tak často; ačkoliv lepší než první nebo druhý postoj je pokorná odevzdanost. Ty ostatní opovázlivosti jsou však podkladem k velikému zlu a trestu za takovou troufalost.

5. Těmto lidem při přijímání Těla Páně všechno ubíhá více ke snaze o nějaké cítění a radost než o to, aby ve svém nitru pokorně uctívali a chválili Boha; a je jim to vlastní do té míry, že když nevytěží žádné utěšení nebo citový zážitek, myslí si, že nic nevykonali; takto usuzují o Bohu velmi nízce a nechápou, že nejmenší prospěch, který působí Nejsvětější svátost, je ten, který zasahuje cítění, protože větší prospěch je ten neviditelný, a to v milosti, kterou dává. Vždyť aby na Něm spočinuly oči víry, Bůh častokrát odnímá ostatní radosti a líbeznotu citu. Chtějí Boha zakoušet a těšit se s Ním, jako by byl uchopitelný a sdělitelný, a to nejen zde, ale i v ostatních cvičeních ducha. Toto všechno je velmi veliká nedokonalost a velmi protikladné Boží přirozenosti a není to ryzí víra.

6. Stejně tak si vedou v modlitbě, kterou praktikují; myslí si, že všechen její smysl je v nalézání radostí a citové zbožnosti a snaží se jich dosáhnout, jak říkají, silou paží, přes vyčerpání a únavu schopností i rozumu; a když takové utěšení nenacházejí, stávají se velmi bezradnými při pomýšlení, že nic nevykonali. A kvůli tomuto přepětí ztrácejí opravdového ducha zbožnosti, který spočívá v setrvání v modlitbě s pokorou a trpělivostí, v tom, že nespolehají na sebe, ale chtějí se líbit Bohu. Proto, když jednou nenajdou tu pravou příchuť v jednom nebo druhém cvičení, trpí velkým znechucením a mají odpor k jeho opakování a někdy takové cvičení opustí;

a v tom, jak jsme řekli, jsou nakonec podobni dětem, které nejsou přitahovány ani nejednají z důvodu rozumového, ale podle chuti.

Všechno jim ubíhá do hledání radostí a potěšení ducha, a proto se nikdy nenasytí čtením knih,

hned berou jednu meditaci a hned zas jinou

a ve věcech Božích chodí na lov takových radostí.

A to jim Bůh velmi spravedlivě, skrytě a laskavě odpírá, protože kdyby tomu tak nebylo, rostli by skrze tuto nestřídmost a labužnictví ducha ve špatnostech bez počtu.

Proto je pro ně velmi potřebné vstoupit do temné noci, kterou máme vyložit, aby se očistili od těchto dětinskostí.

7. Lidé, kteří inklinují k takovým radostem, mají tak také jinou, velmi velikou nedokonalost, jsou totiž velmi slabí a nezpůsobí vydat se na drsnou cestu kříže; protože duši, která hledá vlastní skvělost, přirozeně nevoní všechna příkoří vlastního sebezáporu.

8. Tito lidé mají velmi mnoho nedokonalostí, které se jim rodí právě odtud, a Pán je z nich čas od času léčí v pokusech, vyprahlostech a jiných strastech, a to všechno je součástí temné noci. O nich, abych to neprodlužoval, zde nechci dál jednat, ale pouze chci říct, že střídmost a umírněnost ducha má ve všem umrtvování, bázni a podřízenosti zcela jiný charakter. Ukazuje, že dokonalost a cena věcí nespočívá v množství a v zalíbení si v díle, nýbrž v umění zapřít v něm sebe sama (27).

A to se oni sami musí snažit dělat, nakolik jen mohou, až do té doby, kdy Bůh je bude chtít důkladně očistit ponořením do temné noci,

k níž abych se dostal; nyní končím

a spěchám s těmito nedokonalostmi.

27 / P. Ovečka tady upozorňuje, že sv. Jan kárá nezřízená hnutí k pocitovým útěchám.

7. KAPITOLA

O nedokonalostech týkajících se duchovní závisti a lenosti.

1. Také při jiných dvou neřestech, kterými jsou duchovní závist a lenost (28), mívají tito začátečníci výrazné nedokonalosti.

Vždyť ze závisti bývají mnozí z nich zarmouceni nad duchovním dobrem ostatních a působí jim jakési citové strádání, že je druzí předstihují na této cestě a raději by neviděli jejich chválu; neboť zesmutní nad cizími ctnostmi a někdy nemohou strpět, aby nevyslovili opak a neponičili onu chválu, jak jen mohou, a jak se říká, vylézají jim oči z důlků, že právě jim se takové chvály nedostává; protože sami by chtěli být upřednostňováni ve všem.

Toto všechno je ve velkém protikladu k evangelní lásce, která, jak říká svatý Pavel (srov. 1 K 13,6) *se raduje s pravdou*; a jestliže má tento člověk nějakou závist, je to závist svatá - vždyť ho tíží, že nemá takové ctnosti jako ten druhý a raduje se z toho, že je má bližní, těší se z toho, že ho všichni předcházejí, aby sloužili Bohu, když on sám je už v těchto věcech tak nedostatečný.

2. Kvůli duchovní lenosti mívají také odpor k věcem, které jsou silnějšího ducha a prchají před nimi, protože ty stojí v protikladu k zakoušení zálib.

Neboť jak si tak skvěle pochutnávají ve věcech duchovních, jakmile tam takovou skvělou příchut' nenacházejí, omrzí je to. Vždyť jestli jednou nenašli v modlitbě uspokojení, jaké

28 / acidia spiritual - latinsky acedia z řeckého akédeia - nestarání, nedbání, netečnost; tedy lhostejnost, línost. Pro 7. hlavní hřích je v češtině obvyklé slovo lenost, ponecháváme to.

požadovala jejich záliba (nakonec je třeba, aby jim ji Bůh odňal, aby je zkoušel), ani se už nechtějí k modlitbě vrátit, opomenou ji, nebo k ní přistupují s nechutí.

A tak pro lenost odkládají cestu k dokonalosti, která je cestou zapírání vlastní vůle (a radovánek kvůli Bohu, pro líbeznost a skvělost Jeho vůle); ale oni chodí podle své vlastní vůle a uspokojují spíše ji než vůli Boží.

3. A mnozí z nich by chtěli, aby Bůh chtěl to, co chtějí oni, a zesmutní, když mají chtít to, co chce Bůh, a vzpouzejí se přizpůsobit svou vůli vůli Boží. Odtud se jim častokrát rodí myšlenka, že není vůle Boží to, v čem nenacházejí svou vůli a potěšení, a naopak když oni jsou spokojeni, uvěří, že i Bůh je spokojen, a tak poměřují Boha sebou a ne sebe Bohem, a to je ve velikém protikladu k tomu, co on sám učí v evangeliu (srov. Mt 16,25), když říká, že *ten, kdo by ztratil svou vůli pro něho, získá ji, a ten, kdo by ji chtěl získat, ji ztratí.*

4. Tito lidé také pocítují odpor, když se jim nařizuje to, co se jim nelíbí. Protože hledají hýčkáni a skvělosti ducha, jsou velmi slabí pro statečnou a strastnou práci na cestě k dokonalosti a jsou podobní těm, kteří hýčkáni jako v bavlence prchají rozesmuthněni před každou drsnější skutečností a jsou zaraženi před křížem, v němž je milostnost (29) ducha; a k duchovnějším věcem pocítují silnější odpor, protože je přitahuje ubírat se v duchovních věcech širokými cestami a podle své libovůle a klíčí v nich veliký zármutek a vzpouzení se, mají-li vkročit na *úzkou cestu života*, jak říká Kristus (srov. Mt 7,14).

5. Postačí zde tyto z mnoha nedokonalostí, o kterých jsme hovořili, v nichž žijí tito začátečníci prvního stupně, aby bylo vidět, jak je pro ně nezbytné, aby je Bůh uvedl do stavu pokročilých; a to se stane tak, že jim dá vstoupit do temné

noci, jak nyní říkáme, kde tím, že je odstává od prsu radovánky a pochutnávání, v čirých vyprahlostech a propastných temnotách, říkám vnitřních, a zbaví je všech těchto nepatřičností a dětinství, dá jim nasbírat ctnosti prostředky velmi odlišnými. Neboť začátečník, ať se sebevíc cvičí v umrtvování sebe ve všech svých skutcích a vášních, nikdy toho ani zdaleka nedosáhne tím vším, ani mnohými cvičeními, dokud to neudělá Bůh pasivním očišťováním řečené noci. Při níž, abych řekl něco, co bude k vašemu prospěchu, kéž mě Bůh obdaruje svým božským světlem, protože je to velice potřebné v noci tak temné a v látce tak obtížné k vyslovení i přednesení. A to je verš:

V té temné noci zastřené.

8. KAPITOLA

Začíná se s výkladem této temné noci.

1. Tato noc, o které říkáme, že je kontemplací (30), působí v duchovních lidech dvěma způsoby temnot neboli očišťování, a to podle dvou stránek člověka, to je třeba si uvědomit, ve stránce smyslové a duchové. A tak jedna noc neboli očišťování bude noc smyslů, skrze ni se duše očišťuje v oblasti smyslů tím, že je podřizuje duchu; a druhá je noc neboli očišťování ducha, skrze ni se duše očišťuje a obnažuje v oblasti ducha, uzpůsobuje ho a stává se připravenou pro sjednocení lásky s Bohem.

Noc smyslů je obecná, a protože postihuje mnohé, a jsou to začátečníci, pojednáme nejprve o ní.

Noc ducha je pro nemnohé, a to pro ty, kteří již prošli cvičeními a jsou pokročilí, o nich pojednáme později.

2. První očišťování neboli noc je pro smysly hořké a strašné, jak hned řekneme. Druhé nemá srovnání, protože je hrozné a děsivé pro ducha, jak řekneme později.

A protože noc smyslů je první v pořadí a jako první nastává, řekneme v krátkosti něco nejprve o ní, protože o ní jako skutečnosti obvyklejší je více napsáno, abychom pak přešli k zevrubnějšímu pojednání o noci ducha, protože o té je řečeno velmi málo, a to jak ústně, tak písemně, a také zkušeností je s ní velmi málo.

3. Nuže na cestě k Bohu je počínání těchto začátečníků ubohé, protože nese mnohé rysy jejich (sebe)lásky a zalíbení, jak je dáno na srozuměnou výše,
a proto Bůh, chce-li je vést dál a chce-li je vytrhnout z tohoto nízkého stavu na vyšší stupeň lásky k Bohu a osvobodit je od nízkého cvičení smyslů a rozprav, v nichž tak omezeně a s takovými nevhodnostmi, jak jsme řekli, pokračují při hledání Boha, ponořuje je do takového cvičení ducha, v němž by mohli být bohatěji spojeni s Bohem, svobodnější od nedokonalostí. Nějaký čas totiž se už cvičili na cestě ctnosti, setrvali v meditaci a v modlitbě, kde pro skvělou příchut' a líbeznost, kterou tam nacházeli, přestali toužit po věcech světa a v Bohu nasbírali něco duchovní síly, jež poněkud zkrotila jejich žádost po tvorech, a tak budou moci pro Boha strpět trochu tíže a vyprahlosti, aniž by se vrátili nazpět. V nejlepším, kdy pro skvělou příchut' a líbeznost nejvíce pokračují v těchto cvičeních ducha, a když jim, podle jejich zdání, jasněji září slunce Boží milosti, Bůh jim všechno toto světlo zatemňuje a uzavírá jim dveře i pramen sladkosti duchovní vody, kam chodívali v Bohu hodovat, kdykoliv a jakkoliv se jim zachtělo, (neboť jak byli slabí a křehcí, nebyly jim dveře uzavřeny, jak říká svatý Jan ve Zjevení 3,8), a tak je ponechává v takových temnotách, že ani v obraznosti ani v rozpravách nevědí, kudy se vydat, neboť v meditaci nemohou udělat ani krok, jak mohli kdykoliv dříve, vnitřní smysly jsou již ponořeny v těchto nocích a nechává je vyprahnout tak, že nejen nenacházejí vzpruhu a zalíbení ve věcech duchovních a v dobrých cvičeních, v nichž bývali zvyklí nacházet své skvělé příchutě a zalíbení, ale místo toho naopak při nich nacházejí znechucení a hořkost, protože, jak jsem řekl, Bůh je zde už shledává povyrostlejšími a odnímá jim sladký prs, aby zesílili a vymanili se z plenek, a staví je na zem ze své náruče

a přivyká je chodit po vlastních nohou;
a oni to zakoušejí jako velikou novost,
protože se jim tím všechno obrátilo v opak.

4. Toto obvykle dopadá na lidi usebrané velmi krátce potom, co začali, dříve než na ostatní, protože jsou svobodnější vůči příležitosti vrátit se nazpět a schopni rychleji odstranit žádosti po věcech tohoto času, což je velice žádoucí před vkročením do této šťastné noci smyslů.

Zpravidla neuběhne mnoho času od začátku a již začínají vstupovat do noci smyslů. Velká většina do ní vstupuje, protože je běžně vidět, jak upadají do těchto vyprahlostí.

5. O tomto postupu očišťování smyslů, protože je tak obvyklý, bychom zde mohli uvést velký počet citací z Písma svatého, kde na každém kroku, zvláště v žalmech a u proroků jich lze mnoho najít. Tudíž nechci tím ztrácet čas, protože tomu, kdo by je tam neuměl rozpoznat, musí postačit obecná zkušenost, která o tom je.

9. KAPITOLA

*O znameních, podle kterých se pozná,
že duchovní člověk jde cestou této noci
a očišťováním smyslů.*

1. Avšak tyto vyprahlosti by častokrát mohly pocházet ne ze snubní noci a očišťování smyslů, ale z hříchů a nedokonalostí, nebo slabosti a vlažnosti, nebo nějakého špatného ustrojení, nebo tělesné indispozice, a proto tu předložím několik znamení, podle kterých se pozná, jestli taková vyprahlost pochází ze zmíněného očišťování, nebo jestli se rodí v některé z uvedených neřestí; pro to nacházím tři základní znamení:

2. První je to, že tak jako (duše) nenachází zalíbení ani útěchu ve věcech Božích, tak je nenachází ani v žádné z věcí stvořených; neboť, když Bůh noří duši do této temné noci s cílem ve vyprahlostech ji očistit od žádostí smyslů, v ničem ji nenechá se namlsat nebo nacházet nějakou skvělou přichuť. A podle toho se s velkou pravděpodobností pozná, že vyprahlost a mrzutá nechuť nepochází ani ze hříchů, ani z nově spáchaných nepravostí. Neboť kdyby tomu tak bylo, muselo by se v přirozenosti zakoušet nějaké tíhnutí nebo snaha okusit z něčeho jiného než z věcí Božích; vždyť kdykoliv se touha (31) nechá strhnout k nějaké nedokonalosti, ihned se zakusí, že v ní zůstane tíhnutí, malé nebo velké podle přízně a zaujetí tam vložených. Ale protože tato nepřízeň (32) vůči věcem shůry i zdola by mohla pocházet z nějaké indispozice nebo melancholické

31 / i žádost.

32 / nechuť, mrzutost.

povahy, které mnohdy nedovolují nalézt radost v ničem, je třeba uvést druhé znamení a okolnost.

3. Druhým znamením pro pravost řečeného očišťování je to, že trvalé pamatování na Boha bývá zpravidla provázeno snažnou starostlivostí a bolestnou péčí, s myšlenkou, že neslouží Bohu, ale vrací se zpět, což vyvozuje z oné mrzutosti vůči věcem Božím. A v tom je možné rozpoznat, že tato mrzutost a vyprahlost nepochází z ochablosti a vlažnosti, neboť příčinou vlažnosti je, že jí mnoho nezáleží na věcech Božích, ani o ně nemá tu snažnou vnitřní starostlivost.

Odtud vyvstává velký rozdíl mezi vyprahlostí a vlažností; vždyť vlažnost se vyznačuje velkou ochablostí a nedbalostí ve vůli i v duši, aniž by se pečlivěji starala o službu Bohu. A je to pouze očistná vyprahlost, která v sobě zpravidla mívá snažnou starostlivost a bolest, jak říkám, z toho, že neslouží Bohu.

A tato vyprahlost, ačkoliv někdy může být podporována melancholií nebo jinou povahovou vlastností (jak tomu mnohokrát je), neztrácí proto svůj očistný účinek na žádostivost, vždyť duše je zbavena všech radostí a má svou starost jen o Boha. Při hnutí pouze tělesném se obrací všechno jen v mrzutost a rozrušení přirozenosti, bez touhy sloužit Bohu, kterou má vyprahlost očistná. V ní totiž - ačkoliv smyslová část je velmi upadlá, malátná a slabá k dílu, kvůli malé chutnosti, kterou tam nachází - je duch přes to všechno připravený a silný (srov. Mt 26,41).

4. Neboť příčinou této vyprahlosti je, že Bůh mění dary a sílu smyslů v (dary a sílu) ducha, a z toho, že přirozené smysly a schopnosti, poněvadž je nejsou schopny vnímat, zůstávají lačné, vyschlé a prázdné. Neboť smyslová část nemá schopnost pro to, co je čistě duchovní, a tak při hodování ducha se tělesnost uzavře a ochabne v činnosti. Avšak duch, který postupně přijímá pokrm, sílí a je čilejší a pečlivější než dříve a má starost, aby nechyboval proti Bohu. A když na počátku nepocituje líbeznost a rozkoš ducha, nýbrž vyprahlost a mrzutost, je to pro novost proměny; protože jak

je zvyklý zakoušet jiné smyslové požitky - a oči má na ně dosud upřené - a protože také duchovní cítění není přizpůsobeno ani očištěno pro tak jemnou chutnost, dokud se na ni postupně nepřipraví prostřednictvím této vyprahlé a temné noci, nemůže zakoušet líbeznot a dobrotu ducha, nýbrž vyprahlost a mrzutost při chybění radostí, které dříve s takovou lehkostí okoušelo.

5. Tito lidé, které Bůh začíná vést samotami pouště, jsou podobni synům Izraele, kteří potom co jim Bůh na poušti začal *dávat pokrm z nebe, všechnu líbeznot v sobě mající* (33), a jak tam říká (srov. Mdr 16,20-21), *který dostával takovou příchut', jakou každý z nich chtěl*, přes to všechno víc pociťovali nedostatek pochutnání (34) a požitků z masa a cibule, které dříve jídávali v Egyptě, protože jejich jazyk byl uvyklý a navnaděný spíše na ně, než na jemnou sladkost andělské many; a tak nad pokrmem z nebe vzdychali a plakali po mase (srov. Nu 11,4-10). Vždyť až tam zachází nízkost našich choutek, že nás nechává plakat po naší bídě a my vzdorujeme nevyslovitelnému dobru nebes.

6. Pokud ale, jak říkám, tyto vyprahlosti pocházejí z cesty očištné pro žádostivost smyslů, duch - přestože zpočátku chutnost nepociťuje, z příčin, které jsme právě vyslovili - je silný a horlivý pro dílo podstatné, což mu dává onen vnitřní pokrm; a požívání tohoto pokrmu je pro smysly počátkem temného a vyprahlého nazírání (35). A tato kontemplace, která je pro toho, kdo do ní vstupuje, skrytá a tajemná, zpravidla, spolu s vyprahlostí a prázdnotou, kterou ve smyslech působí, vzbuzuje v duši tíhnutí a chuť pobývat v samotě a v klidu, bez možnosti myslet na něco jiného nebo i bez chuti o tom přemýšlet.

33 / el manjar del cielo, que de suyo tenía todos los sabores y, como allí dice (Sab 16,20-21), se convertía al sabor que cada uno quería.

34 / la falta de los gustos y sabores.

35 / contemplación para el sentido - término nazírání vypovídá především o stavu smyslů i duše člověka.

A tehdy, kdyby se ti, kteří do ní upadnou, uměli zklidnit v odpočínutí od jakéhokoliv díla vnitřního nebo vnějšího, bez snažného přání v té věci něco dělat, potom v oné bezstarostnosti a nicnedělání by jemně pocítili onu niternou svěžest. Je tak jemná, že obvykle i starost nebo touha zakusit ji způsobí, že ji nezakusí, neboť, jak říkám, toto patření kontempace (36) se děje v naprosté nečinnosti a v odpočínutí duše; je jako vzduch, který když bychom ho chtěli sevřít v hrsti, unikne.

7. A v tomto smyslu můžeme rozumět tomu, co řekl Ženich Nevěště Velepísň (srov. 6,4):

Oči svoje ode mne odvrát, neboť ony mne zahánějí.

Neboť takovým způsobem Bůh noří duši do tohoto stavu, a na tak rozdílnou cestu ji vede, že ona, jestliže chce jednat podle svých schopností, spíš škodí, než pomáhá dílu, které v ní Bůh koná; což předtím bylo zcela naopak.

Příčinou je, že již v tomto stupni kontempace, když duše vychází z rozvažování a vstupuje do stavu pokročilých, je to už Bůh, který v duši jedná, proto jí spoutává mohutnosti nitra a neponechává jí berličku rozumu, ani osvěžení ve vůli, ani přemýšlení v paměti. Neboť v tomto čase to, co duše může dělat sama ze sebe, neslouží, jak jsme již řekli, než k rušení pokoje nitra, i díla, které Bůh v oné vyprahlosti smyslů v duchu koná. A toto dílo jako duchovní a vzácné působí klidně, v jemnosti, v samotě, uspokojuje, je plné pokoje, velmi vzdálené všem prvotním radovánkám, které byly velice hmatatelné a pocitové; neboť toto je pokoj, o kterém říká David (srov. Ž 84,9), že *Bůh mluví v duši, aby ji zduchovněl.*

A odtud je třetí znamení.

36 / Říkám-li patření kontempace, postihuji skutečnost v rozměru širším: nejen nazírání smyslů i duše, ale i patření Boha do duše člověka.

8. Třetím znamením pro rozpoznání tohoto očišťování smyslů je neschopnost meditoval ve smyslu představivosti, jak tomu bývalo, ať se člověk sebevíc snaží. Neboť jak se mu zde Bůh začíná sdělovat ne již přes smysly, jak to dělal dříve, prostřednictvím rozvažování, které skládalo a rozlišovalo nová poznání, nýbrž skrze ryzího ducha - v němž se nepostupuje rozvažováním, ale Bůh se duši sděluje úkonem prosté kontemplanace, kam nedosahují smysly nižší stránky, vnější ani vnitřní - představivost a fantazie nemohou dělat smyslům oporu v nějakém rozvažování, ani jim již nadále nemohou být ukotvením.

9. Při tomto třetím znamení je nutné rozpoznat, že nedostatek tvořivých sil a radosti v nich nepochází z nějaké vady v povaze (toho člověka); protože rodí-li se odtud, pak při skončení vzrušivosti (protože nikdy nepřetrvává v jedné podobě) může duše s trochou úsilí znovu to co dříve, a tvůrčí schopnosti znovu nacházejí své opory.

Při očišťování žádostí tomu tak není, neboť jakmile do něho duše začíná vstupovat, dál a dál pokračuje neschopnost rozvažovat vlastními silami.

I když je pravda, že někdy u některých lidí nepřichází očišťování v počátcích nepřetržitě, aby opustili své radovánky a rozpravy ve smyslech (protože - naštěstí pro jejich slabost - by nebylo vhodné odstavit je najednou), přesto do očišťování vstupují stále víc a víc a končí pomalu s činností smyslů, jestliže totiž mají pokračovat dál.

Vždyť ti, kteří nevstupují na cestu kontemplanace, jdou velmi odlišným způsobem, protože u nich tato noc vyprahlosti nebývá ve smyslech nepřetržitá,

(někdy tu vyprahlost mají a jindy ne);

a ačkoliv někdy nemohou rozvažovat a jindy ano,

Bůh je vrhá do této noci pouze proto, aby je cvičil, aby je činil pokornými a přetvořil jejich žádosti, aby dále nechovali bludnou mlsnost (37) ve věcech duchovních, ale ne proto, aby je přenesl do života ducha, kterým je kontem-

place,- vždyť ne všechny z těch, kteří se naléhavě cvičí na cestě ducha, vede Bůh ke kontemplaci, ani polovinu ne: proč, to ví on sám -
a proto těmto lidem nikdy úplně neodstavujte smysly od prsu úvah a rozvažování, ale pouze na několik okamžiků a občas, jak jsme právě řekli.

10. KAPITOLA

*O postupu, který mají lidé
v temné noci zachovat.*

1. V čase, tedy, vyprahlostí této noci smyslů - v níž Bůh proměňuje duši, jak jsme řekli výše, tím že ji vytrhuje ze života smyslů kvůli životu ducha, totiž z meditace kvůli kontemplaci, kde duše již nemá moc být činná nebo rozvažovat o Božích věcech vlastními tvůrčími schopnostmi, jak bylo řečeno - trpí duchovní lidé veliké útrapy, ne tolik pro přestálé vyprahlosti, jako pro obavu, kterou mají z toho, že ztratili cestu, a myslí si, že tím jim skončila duchovní dobra a že je Bůh opustil, vždyť nenacházejí oporu ani zalíbení v dobrých věcech. Tehdy se až do únavy snaží, jak to mívali ve zvyku, podepřít schopnosti potěšením z nějakého předmětu rozvažování a myslí si, že když to nedělají a nezakouší to, že se v jejich duchovním životě nic neděje; a to dělají ne bez silné nechuti a vnitřního vzpouzení se duše, již se líbilo pobývat v onom klidu a lenošení bez tvůrčího přičinění se všech schopností. A tímto se stravují v jednom a neprospívají v druhém: protože hledáním ducha ztrácejí ducha klidu a pokoje, kterého měli. A tak jsou podobni člověku, který opouští dílo, aby je začal dělat znovu, nebo tomu, který odchází z města, aby do něj znovu vstoupil, nebo tomu, kdo zanechá úlovek, který již má, aby šel znovu na lov. A to je v této části pochybné, protože oním prvním stylem již se nedosáhne žádného postupu, jak bylo řečeno.

2. Lidé v tomto období, nemají-li někoho, kdo by jim rozuměl, vracejí se zpět tím, že opouštějí cestu, ochabují,

nebo alespoň sami sobě jsou překážkou dalšího postupu, a to přílišnou pílí, kterou vyvíjejí, aby šli cestou meditace a rozvažování, a tak přespříliš unavují a namáhají svou přirozenost a představují si, že to je pro jejich nedbalost nebo hříchy. A to je u nich chybné, neboť Bůh je již vede jinou cestou, totiž patřením kontemplace (38), úplně odlišným od cesty první; protože tou první je meditace a rozvažování, a na druhou nezasahuje oblast představivosti ani rozvažování.

3. Pro ty, kteří rozpoznávají, že jsou v tomto stadiu, je vhodné, aby se utěšili tím, že zůstanou v klidu a netrápili se; ať důvěřují Bohu, který neopouští ty, kdo ho hledají upřímným a prostým srdcem, a který jim nepřestane dávat, co potřebují na cestu, dokud je nepřivede do jasného a ryzího světla lásky, což jim dá prostřednictvím temné noci ducha, jestliže si zaslouží, aby je do ní Bůh ponořil.

4. Styl, který mají zachovat v této noci smyslů, znamená vůbec se nepouštět do rozvažování a meditací, neboť ten čas již minul, ale ať nechají duši pobývat ve ztišení a pokoji, i kdyby se jim jasně zdálo, že nic nedělají a ztrácí čas, a i kdyby se jim zdálo, že pro svou ochablost nemají už chuť přemýšlet o ničem; vždyť udělají nejvíc, když budou mít trpělivost setrvat v modlitbě, aniž by se o něco snažili.

To, co zde mají udělat, je pouze nechat duši volnou, a nespoutanou a neznavenou všemi možnými poznatky a myšlenkami; ať už nemají starost, o čem budou přemýšlet a meditovat, a spokojí se pouze s láskyplnou a zklidněnou pozorností vůči Bohu a jsou bez starosti a bez úsilí a bez pachtění těšit se z Něho a Jeho zakoušet.

Neboť všechna tato přepínání zneklidňují a rozrušují v duši ztišený klid a jemnou nečinnost kontemplace, které se jí zde dostává.

38 / Zde je zřetelný signál změněného chápání termínu kontemplace: postupujeme hlouběji.

5. A třebaže přichází víc a víc úzkostí, že ztrácí čas a že by bylo lépe dělat něco jiného, vždyť v modlitbě nemůže teď nic dělat, ani přemýšlet o ničem, ať to přetrpí a zůstane zklidněná, jako by nešlo o víc, než pobývat tu pro své potěšení a uvolněnost ducha. Neboť chce-li dělat něco podle svého, podle tvořivé schopnosti svého nitra, bude narušovat a ztrácet dary, které Bůh vtiskuje a ukládá do duše právě prostřednictvím onoho pokoje a nicnedělání; přesně tak, jako kdyby nějaký malíř maloval nebo líčil tvář, a ta se hýbala ve snaze něco dělat, nedovolila by malíři pracovat a narušila by to, co bylo uděláno. A tak když duše chce být v pokoji a niterném odpočinku, jakákoliv činnost, náklonnost nebo pozornost, které by nyní chtěla mít, ji rozruší a zneklidní a dají jí pocítit vyprahlost a prázdnotu smyslů. Neboť čím víc usiluje získat nějakou berličku vzruchu nebo poznání, tím spíše pocítí nedostatek, a ten již nemůže být onou cestou vyplněn.

6. Je tudíž dobré pro takovou duši, aby si nic nedělala z toho, že ztrácí činnost ve tvořivých schopnostech, spíš se má radovat, že je rychle ztrácí, neboť potom, když nebude narušovat působení vlité kontemplace, kterou jí Bůh pomalu dává, přijme ji s větší pokojnou štědrostí a pozotvírá prostor, aby se v duchu rozhořela a žhnula láska, kterou toto temné a skryté patření kontemplace (39) s sebou přináší a vstěpuje se do duše. Neboť kontemplace není nic jiného než skryté, pokojné a milostné vlití (40) Boha, které, je-li mu dán prostor, rozhoří duši plameny lásky, podle toho jak to dává pochopit v následujícím verši, jak víme:

s plameny lásky, zprahlá v úzkostech.

39 / nazírání, kontemplace.

40 / infusión - vpád, naplnění.

11. KAPITOLA

Osvětluj se tři verše písně.

1. Ty plameny lásky nejsou v počátcích obvykle pociťovány, buď že se nerozhořely nebo nevznítily kvůli poskvrněné přirozenosti, nebo že jim duše v sobě nedala tichý prostor, že dosud nepochopila, jak jsme řekli, (ačkoliv někdy s tím i bez toho se začíná pociťovat dychtivost po Bohu)

že čím dále jde, tím víc se poznává roznícená a rozhořená Láskou Boží, aniž by věděla nebo rozuměla, jak a odkud se v ní taková láska a zanícení rodí, ale někdy jen vidí v sobě tolik růst tento plamen a toto plápolání, že v úzkostech lásky touží po Bohu, jak to David (Ž 73,21-22), když pobývá v této noci, o sobě říká těmito slovy, totiž:

Když se mi rozpalovalo srdce, (41)

v lásce patření kontemplace,

když se jitřilo mé ledví, (42)

to jest, má toužení po smyslových zálibách se měnila, totiž ze života smyslů k životu ducha, což je vyprahlost a ustání ve všem, jak hned řekneme;

a já, říká, byl jsem nikdo a stal jsem se ničím a nic jsem neznal (43),

neboť jak jsme právě řekli, aniž by duše věděla, kudy jde, vidí, že je netečná vůči všem věcem shůry i zdola, ze kterých se dříve radovala,

a vidí jenom, že miluje, aniž ví jak a proč.

41 / Hejčlův překlad Starého zákona. Praha, Kotrba 1925.

42 / Ekumenický překlad. Praha 1985.

43 / „y yo,“ dice, „fui resuelto en nada y aniquilado, y no supe.“ Hejčlův překlad: „Byl jsem zpozdilec nerozumný, choval jsem se jak hovádko k Tobě.“

A protože v duchu někdy velice vzrůstá to plápolání lásky, je prahnutí po Bohu v duši tak velké, že se zdá, že v ní touto žízní vysychají kosti a uvadá přirozenost a vytrácí se v ní horlivost a síla touto živou žízní lásky, neboť duše cítí, že tato žízeň lásky je živá.

Také David (srov. Ž 42,3) ji měl a zakoušel ji, když řekl:

Má duše žízní po živém Bohu,

což je tolik, jako kdyby říkal: Živá byla ta žízeň, kterou měla moje duše. A tato žízeň, protože je živá, můžeme říci, že usmrcuje žízní.

Ale je třeba zaznamenat, že prudkost této žízně není neustálá, a dostaví se jen někdy, ačkoliv obvykle duše nějakou žízeň zakouší.

2. A je třeba upozornit, jak jsem zde již začal a neustále říkám, že v počátcích se tato láska obvykle nepociťuje, nýbrž jen vyprahlost a prázdnota;

a tady, místo této lásky, která se bude dál pomalu rozžihát, to, co vtahuje duši do oněch vyprahlostí a prázdnot celé její mohutnosti, je trvalá a snažná pečlivost vůči Bohu, s lítostí a obavou, že mu neslouží;

a to není Bohu málo příjemná oběť vidět ducha zkroušeného a zraněného jeho láskou (srov. Ž 51, 19).

Tuto úpěnlivou péči a starostlivost probouzí v duši ono skryté patření kontemplace až do času, kdy smysly, totiž smyslová stránka, budou poněkud očištěny od sil a přirozených zaujetí, a to vyprahlostmi, do nichž ji ono noří, a v duchu již postupně rozžihá Boží lásku.

Ale zatím, ostatně jako u toho, kdo se podrobuje léčení, vše záleží v protrpění této zastřené a vyprahlé noci očišťování žádostí, vždyť duše se léčí z mnoha nedokonalostí a posiluje se v mnoha ctnostech,

aby se stala schopnou řečené lásky (44),

jak bude nyní, při následujícím verši vysloveno:

ó štěstí nad štěstí!

3. Nuže, jak Bůh ponořuje duši do noci smyslů s cílem je očistit v části nižší a přizpůsobit, podřídit je a spojit s duchem, zatímco se v nich zatemňuje a končí schopnost rozvažování, tak také později, s cílem očistit ducha pro sjednocení s Bohem, jak bude řečeno dále, ponoří ho do noci ducha. Duše zde získává (ačkoliv jí to tak nepřipadá) tolik prospěšného, že štěstí nad štěstí zakouší, když díky této noci vyšla z pout a tísní smyslů ve stránce nižší. Říká předkládaný verš, jak víme:

ó štěstí nad štěstí!

Při něm je vhodné uvést prospěch, kterého se duši v této noci dostává, a ona proto považuje za velké štěstí procházet jí. Všechn ten prospěch uzavírá duše do následujícího verše, jak víme:

vyšla jsem, nespatrii mne.

4. Tím vyjitím se rozumí vyvážnutí z područí, ve kterém duše byla v oblasti smyslů, když hledala Boha způsoby tak slabými, tak omezenými a tak nahodilými, jako jsou způsoby této nižší stránky; vždyť se na každém kroku střetávala s tisícerými nedokonalostmi a zaostalostmi, jak jsme zaznamenali výše, při sedmi hlavních neřestech. Od nich ode všech se osvobozuje, když jí tato temná noc pozhasíná všechny radosti shůry i zdola a temnotou jí pomalu zastírá všechno rozvažování a zároveň jí prokazuje další nespočetná dobra v získávání ctností, jak řekneme nyní. Pro toho, kdo jde touto cestou, bude radostné a velice útěšné vidět, jak věc, která se zdá být duši tak trpká a odporná, tak protikladná duchovní radosti, v ní působí tolik dobrého.

Ta dobra, jak říkáme, spočívají v tom, že se duše prostřednictvím noci odpoutává ode všech zálib a vazeb k věcem stvořeným a vydává se na cestu k věčným, což je veliké štěstí a dobrodružství: předně pro veliké dobro, jímž je pohasnutí žádosti a zalíbení ve všem; dále proto, že je jen velmi málo těch, kteří přetrpí a vytrvají při vstupování tou *těsnou branou a úzkou cestou, která vede k životu*, jak říká náš Spasitel (srov. Mt 7,14).

Neboť ta těsná brána je tato noc smyslů,
duše je odkládá a obnažuje,
aby do ní vstoupila zahalena vírou cizí všem smyslům,
aby mohla jít dál tou úzkou cestou, totiž druhou nocí,
nocí ducha, do níž potom duše vstupuje,
aby šla k Bohu cestou ryzí víry, která je prostředím,
v němž se duše spojuje s Bohem.
Na této cestě, protože je tak temná, úzká a hrozivá
(že není srovnatelná s nocí smyslů, pokud jde o temnotu
a útrapy, jak tam řekneme)
je mnohem méně těch, kteří se jí ubírají,
ale jejich prospěch je nesrovnatelný,
mnohem větší než prospěch z noci smyslů.
O tom nyní v krátkosti trochu pohovoříme, stručně, jak jen
to půjde, abychom přešli ke druhé noci.

12. KAPITOLA

O prospívání, které v duši tato noc působí.

1. Tato noc a očišťování žádosti, šťastná pro duši, působí v ní tolik dobrého a tak prospěšného (ačkoliv jí se nejdřív zdá, jak jsme řekli, že jí to odnímá), že tak jako Abrahám vystrojil velikou hostinu, když odstavil svého syna Izáka (srov. Gn 21,8), stejně tak se radují v nebi nad tím, že Bůh již vybaluje duši z plenek, že ji ze své náruče staví na zem a dává jí chodit po vlastních nohou, že také, když jí odnímá prs s mlékem a měkký a sladký pokrm dětí, dává jí jíst chléb s kůrkou a ona začíná nacházet chutnost v pokrmu silných, který je v těchto vyprahlostech a temnotách smyslů podáván duchu prázdnému a vyprahlému bez osvěžení ve smyslech, což je vlitá kontemplace, jak jsme řekli.

2. A to je první a základní prospěch, který působí tato vyprahlá a temnotou zastřená noc patření kontemplace: poznávání sebe a své bídosti. Neboť kromě toho, že všechny milosti, které Bůh duši prokazuje, zahaluje do tohoto poznání, do vyprahlostí a prázdnoty tvůrčích schopností - vzhledem k hojnosti, kterou duše zakoušela dříve, a tíživosti, kterou teď nachází i v dobrých věcech - dávají jí poznat její vlastní nízkost a bídost, kterou v čase svého prospívání nemohla postřehnout. Dobré zpodobení toho je v Exodu (33,5), kde Bůh, když chtěl pokořit lid Izraele a dovést jej tak k poznání sebe sa-

ma, nařídil jim svléknout a odložit sváteční roucho a ozdoby, kterými obvykle chodili na poušti vystrojeni, a říká: *Ted', od nynějška již odložte sváteční ozdobu a oblect se do šatů obyčejných a všedních, abyste věděli, jakého zacházení zasluhujete.* (45)

Je to jako kdyby řekl: Oděv, který nosíte, protože je sváteční a radostný, způsobuje, že sami necítíte, jak nízko jste; svlékněte již tento oděv, abyste od nynějška, když se uvidíte pokrytí hanebnostmi, poznávali, že si víc nezasluhujete a kdo vlastně jste.

Odtud pravda o vlastní bídosti, kterou duše dříve nepoznávala; neboť v časech, kdy chodila oblečena jako o svátcích, nacházela v Bohu mnoho radosti, útěchy a povzbuzení, chodila v plnosti, pohodě a spokojená a zdálo se jí, že Bohu nějak slouží;

(a toto v ní zůstává potvrzeno, i když to nyní v sobě výrazně nemá, aspoň v uspokojení, které nachází v radosti); a oblečena již do toho odlišného, všedního šatu vyprahlosti a opuštěnosti, když její první světla potemněla, je pravdivější v té tak vynikající a potřebné ctnosti vlastního poznávání, již se za nic nepokládá, ani nemá žádné uspokojení sama ze sebe a ví, že ze svého nic neudělá, ani nic nezmůže.

A této malé spokojenosti se sebou a neutěšenosti, kterou zakouší nad tím, že Bohu neslouží, si Bůh považuje a cení víc, než všech prvních skutků a skvělostí, které duše měla a vykonala, ať byly sebevětší, vždyť v nich se skrývaly příležitosti k mnoha nedokonalostem a opomenutím (46); a v tomto šatě vyprahlosti se rodí nejenom to, o čem jsme mluvili, ale také prospívání, o kterém ještě pohovoříme, a mnoho jiného, co zůstane nevysloveno, se rodí a vzchází z poznání sebe sama jako ze svého pramene a zdroje.

45 / Překlad P. Ovečka.

46 / ignorancias - tupostem, ignoracím.

3. Předně se v duši rodí skromnější a uctivější postoj vůči Bohu (a takový má být vůči Nejvyššímu vždycky); takové duše ve dnech svého prospívání ve svých radostech a útechách nemívala, neboť líbeznost v radosti, kterou pociťovala, jí dovolovala být v touhách vůči Bohu odvážnější poněkud víc, než by stačilo, až k neuctivosti a nerozvážnosti.

To se přihodilo Mojžíšovi (srov. Ex 3,2-6):

když pocítil, že k němu mluví Bůh,
oslněný líbezností a touhou, odvážil by se přiblížit bez větší rozvahy, kdyby mu Bůh neporučil,
aby se zastavil a zul si opánky
(tím se naznačuje úcta a nutnost potlačení jakýchkoliv tužeb, obracíme-li se k Bohu);

když tedy Mojžíš uposlechl, byl již natolik rozumný a tak obezřelý, jak říká Písmo, že se nejen neodvážil přiblížit, ale víc, neodvážil se ani vzhlednout (srov. Sk 7,32); tím, že před Bohem sezul opánky tužeb a radování, mnohem více poznával svou bídnost, a takto bylo pro něho vhodné, aby vyslechl slova Hospodinova.

Rovněž průprava, kterou dal Bůh Jóbovi pro rozhovor s ním, nebyly rozkoš a sláva, které okoušel ve svém Bohu, jak tu sám Jób vypráví (srov. Jb 1,1-8), ale měl ho nahého na smetišti, opuštěného, a ještě pronásledovaného vlastními přáteli, plného úzkosti a hořkosti, na zemi pokryté červy (srov. Jb, kap. 24-30).

A nyní, tímto způsobem se zaskvěl

Ten, který ze smetiště pozdvihuje chudáka (srov. Ž 113,7), Nejvyšší Bůh; sestupuje a mluví tam s ním tváří v tvář, a odhaluje mu ve své Moudrosti, hlubiny výsostí, nesmírné, což neudělal nikdy předtím, v čase blahobytu (srov. Jb kap. 38-42).

4. A tak je pro nás vhodné zaznamenat jiný vynikající prospěch, který je z noci a vyprahlosti smyslů v žádostech, vždyť jsme se ho právě dotkli, a to je: v této temné noci touhy - aby se potvrdilo to, co říká prorok (srov. Iz 58,10), totiž: *V temnotách zazáří tvé světlo* -

Bůh osvítí duši, nejen aby jí dal poznat její nízkosti a bíd-
nosti, jak jsme právě řekli,
nýbrž také poznání božské vznešenosti a velebnosti.
Neboť kromě toho, že pozhasínal touhy, radosti a opory citu,
rozum zůstává svobodný a čistý pro chápání pravdy
- vždyť pocíťovaná záliba a touha, i když je z věcí duchov-
ních, zaslepuje a spoutává ducha -
a dále také tíseň a vyprahlou smyslů osvětluje a oživuje
rozum, jak říká prorok Izajáš (srov. 28,19), že Bůh
v trýzni dává porozumět.

Tak Bůh prázdnou a nespoutanou duši,
což je to, co požaduje pro své božské vlití (47),
nadpřirozeně, skrze tuto zastřenou a vyprahlou noc kon-
templace postupně, jak jsme řekli, vyučuje ve své božské
Moudrosti, což v prvních hrách a radovánkách nedělal.

5. Velmi dobře tomu dává porozumět sám prorok Izajáš
(srov. 28,9), když říká:

*Koho chce učit moudrosti a komu vykládati nauku svou?
Odstavené od mléka, říká, odtržené od prsů;*

zde je možné pochopit, že dispozicí pro působení Boží mi-
losti není prvotní mléko duchovní něžnosti,
ani berličky skvělých rozprav u prsu citových mohutností,
při kterých se duše radovala,
nýbrž strádání v jednom a odstrčení v druhém.

A proto, aby duše slyšela Boha, je třeba, aby byla pozorná,
pohotová, bez opory vzruchů a smyslů, jak to o sobě říká
doslova prorok (Hab 2,1):

Postavím se na své strážné stanoviště,

to je bez opory touhy,

budu stát na hlásce, to je nerozvažovat pomocí smyslů,

a vyhlížet, to je *abych seznal, co ke mně promluví,*

totiž, *abych rozuměl tomu, co mi Bůh přiblíží.*

Svým způsobem jsme již probrali, že z této vyprahlé noci
prvotně vychází poznání sebe sama a odtud,
jako ze základu, další poznávání Boha.

Vždyť proto volal k Bohu svatý Augustin:

Bože, ať poznám sebe a poznám tebe. (48)

Jak říkají filozofové, jeden protiklad se dobře rozpozná z druhého.

6. Abychom jasněji prokázali účinnost, jakou má tato noc smyslů ve své vyprahlosti a bezbrannosti, aby dala prostor světlu, které zde, jak říkáme, duše od Boha přijímá, přiblížíme Davidův výrok (srov. Ž 63,2-3), v němž dává dobře pochopit velkou moc, kterou tato noc má pro výsostné poznávání Boha. Říká tedy toto:

*V zemi pusté, bez vody, vyprahlé a neschůdné
jsem byl před tebou,*

abych mohl uvidět tvou moc a tvou slávu.

A to je věc podivuhodná, že David zde nedává na srozuměnou, že líbeznost ducha a mnohé radovánky, které zakoušel, by mu byly přípravou a prostředím k poznání Boží slávy, ale (je to) vyprahlost a bezútěšnost stránky smyslů, jíž se zde rozumí *země pustá a vyprahlá*;

a také zde neříká, že představy a rozpravy o Božích věcech, kterých zažil mnoho, by mu byly cestou pro zakoušení a vidění Boží moci,

ale byla to ona nemohoucnost zaměřit své úsilí na představu o Bohu a jít dál cestou rozprav a obrazného rozvažování, jíž se zde rozumí, *neschůdná země*.

A proto je tato temná noc se svými vyprahlostmi a prázdnotami prostředkem k poznávání Boha a sebe sama, ačkoliv ne v plnosti a hojnosti jako ve druhé noci ducha, protože toto poznávání je jakoby počátkem dalšího (49).

48 / Sv. Augustin: Soliloquia, kniha II, 1,1 : „Deus semper idem, noverim me, noverim te. Modlitba o osvětlení k filozofickému poznání sebe a dokázání nesmrtnosti duše (tomu je věnována celá kniha). Přidána je zbožná prosba také o poznání Boha (P. J. Ovečka).

49 / Madridské vydání (1988) považuje dělení prvního editora za chybné a říká, že tady by měla 12. kapitola skončit. Odstavce 7-9 tematicky patří ke kapitole další, která zaznamenává očištění duše v temné noci, hovoří o plodech očišťování při sedmi hlavních hříších.

7. Ve vyprahlostech a prázdnotách této noci načerpá duše také touhu po duchovní pokoře, což je opačná ctnost k první hlavní neřesti, kterou, jak jsme řekli, je duchovní pýcha. A touto pokorou, kterou získává díky poznání sebe samé, se očišťuje ode všech oněch nedokonalostí, pokud jde o neřest pýchy, do nichž upadala v čase svého prospívání. Neboť jak se vidí tak vyprahlou a bídnou, nepřijde jí na mysl ani první pohnutka, že by šla lépe než ostatní, nebo že by měla před nimi náskok, jak si myslívala dříve; naopak, spíše poznává, že ostatní prospívají lépe.

8. A odtud se rodí láska k bližnímu, protože jej ctí a nesoudí, jak to dělávala dříve, když vídávala velkou horlivost jen u sebe a ne u druhých.

Poznává pouze svou bídu a má ji natolik před očima, že jí to nedovoluje, ani neponechává prostor, aby upřela oči na cokoliv jiného.

O tom obdivuhodně svědčí David (Ž 39,3), když v této noci říká:

*Byl jsem zticha, mlčel jsem jak němý,
ale nic se nezlepšilo,
má bolest se rozjitřila.*

Říká to, protože se mu zdálo, že dobro jeho duše je tak v koncích, že nejen neměl, ani nenacházel o něm slov; a pokud jde o dobro cizí, oněměl bolestí při poznání své vlastní ubohosti.

9. Zde se také stávají poddajnými a poslušnými na duchovní cestě. A jak se tak cítí být bídnými, nejenže tomu, co je druzí učí naslouchají, ale dokonce si přejí, aby je kdokoliv opravoval a říkal jim, co mají dělat; jsou jim odnímána domýšlivá vzepětí, která někdy mívali v časech blahobytu. A konečně, jsou jim cestou škrtnuty všechny ostatní nedokonalosti, které jsme už zaznamenali při první neřesti, kterou je duchovní pýcha.

13. KAPITOLA

*O dalších dobrech,
které v duši působí tato noc smyslů.*

1. Pokud jde o nedokonalosti, které bývaly v duši při duchovní lakotě, v níž dychtila po těch nebo oněch duchovních věcech a nikdy se necítila být uspokojena jedněmi nebo druhými cvičeními v dychtivosti po vнадidlech a potěšeních, které v nich nacházela, nyní, ve vyprahlé a temné noci, postupuje dobře přetvořená; neboť, jak nenachází zalíbení a potěšení, jak tomu bývalo dříve, ale spíše hoře a strast, všímá si jich tak umírněně, že by se jich snad zcela vzdala a užívá jich jen málo, zatímco dřív si škodila spíš jejich délkou (ačkoliv těm, které Bůh uvádí do této noci, zpravidla dává pokoru a vstřícnost, i když spojenou s nechutí, aby tak pouze pro Boha dělali to, co se od nich požaduje); a vzdávají se mnoha věcí, protože v nich nenacházejí zalíbení.

2. Pokud jde o duchovní smyslnost, je také jasně vidět, že skrze vyprahlost a nechuť smyslů, které v duši jsou při duchovních věcech, osvobodí se od oněch nečistot, které jsme už zaznamenali; vždyť obvykle pocházely z potěšení, která z ducha překypovala do oblasti smyslů.

3. Ale při nedokonalostech, od nichž se duše v této temné noci osvobozuje, pokud jde o čtvrtou neřest, již je duchovní nestřídmost, odkazují na místo, kde jsme o nich jednali, třebaže tam nejsou uvedeny všechny, protože jsou nespočetné;

a tak je zde už nebudu probírat, protože bych již chtěl uzavřít tuto noc, abych přešel ke druhé, o níž si máme říci zásadní slovo i poučení.

Postačí říci pro pochopení nespočetných dober, která, kromě zmíněných, získává duše v této noci, že pokud jde o neřest duchovní nestřídmosti, osvobozuje se ode všech oněch nedokonalostí tam uvede-
ných, i od mnohého a většího zla, i od ošklivých hanebností, které, jak říkám, tam nejsou vypsány, do nichž však upadli mnozí, které jsme znali, a to proto, že neměli napravené choutky v oblasti své duchovní mlsnoty. Neboť Bůh ve vyprahlé a temné noci, do níž noří duši, krotí tělesnou chtivost a na uzdě drží žádosti do té míry, že duše se již nemůže nasytit žádnou pocíťovanou chutností ani skvělostí věcí nadzemských nebo pozemských, a pokračuje to dál, takovým způsobem vtisknuto, že duše zůstává napravena a otesána pokud jde o tělesnou chtivost i žádosti, ztrácí sílu vášní i dychtivosti, a stává se těmi věcmi nedotknutelnou, když už v nich nenachází potěšení, stejně tak, jako když mléčné kanálky zaschnou se přestává sát mléko z vemene.

A tak, když zmlknou žádosti duše, vzchází v ní skrze duchovní střídmost, kromě zmíněných, podivuhodná dobra; neboť když jsou pozhášeny choutky a tělesné žádosti, žije duše v pokoji a mírnosti ducha, neboť tam, kde nevládne vnadidlo a tělesná žádost, není zmatení, ale pokoj a utěšení v Bohu.

4. Odtud vychází jiné další dobro, které s sebou přináší trvalé pamatování na Boha s bází a obavou, aby se duše nevracela zpátky na duchovní cestě, jak bylo řečeno. Toto je veliké dobro a není z nejmenších v této vyprahlosti a očišťování žádostí, protože očišťuje duši a omývá ji ode všech nedokonalostí, které na ní ulpěly

v žádostech a vzplanutích, jež samy ze sebe ducha otupují a zaslepují.

5. Je jiný velmi veliký prospěch pro duši v této noci, a totiž, že se současně cvičí ve ctnostech trpělivosti a vytrvalosti, což dobře jde v těchto prázdnostech a vyprahlostech, když duše vydrží a setrvá v duchovních cvičeních bez útěchy a bez radosti.

Cvičí se v milosrdné lásce (50) v Bohu, protože již není táhnuta přitažlivou a skvělou radostí z díla, ale pouze Bohem.

Procvičuje si zde také ctnost statečnosti, protože pro těžkosti a nechuť, které má při díle, těžší sílu ze slabosti, a tak se stává silnou.

A konečně si duše v těchto vyprahlostech procvičuje všechny ctnosti - jak božské, tak základní i morální, tělesně i duchovně.

6. A protože v této noci dosáhne duše čtvero dober, jak jsme řekli, totiž: nádherný pokoj, neustálé a úpěnlivé pamatování na Boha, čistotu a ryzost duše a procvičování ctností, jak jsme právě řekli. David sám, když byl v této noci, to zakusil, jak říká těmito slovy (srov. Ž 77, 3-4.7):

Duše má odmítla útěchy, vzpomínal jsem na Boha, našel jsem útěchu a cvičil jsem se, a zemdlel duch můj.

A dále říká: *A rozjímal jsem v noci v srdci svém, a cvičil jsem se, a vymetal a očišťoval jsem ducha svého,* třeba rozumět: ode všech náklonností.

7. Pokud jde o nedokonalosti při dalších třech duchovních neřestech, kterými jsou hněv, závist a lenost, jak jsme již řekli, také od nich se v této vyprahlosti duše očišťuje a získává ctnosti jim opačné.

Neboť duše poddajná a pokořená vyprahlostmi, těžkostmi a dalšími pokušeními a strastmi, ve kterých ji Bůh v této noci opakovaně cvičí,

stává se pokornou vůči Bohu, sobě i bližnímu;
a tak se již nerozčiluje a nezlobí sama na sebe kvůli vlastním chybám, ani na svého bližního při cizích chybách,
a neprožívá již nechť a nevhodnou vzpurnost vůči Bohu kvůli tomu, že ji rychle neudělal dobrou.

8. Dále tedy, pokud jde o závist, také zde má duše soucitnou lásku s ostatními; a jestliže má nějakou závist, není bludná, jak tomu bývalo dřív, kdy ji zarmucovalo, že druzí byli před ní upřednostňováni a že ji předcházeli (protože zde jim už přeje a považuje se za tak bídnou, jak sama sebe vidí);
a závist, kterou má (jestliže ji má) je ctnostná přáním napodobovat je, a to je velká ctnost.

9. Lenost a odporování, které tu duše má vůči duchovním věcem, nejsou již také bludné jako dřív;
neboť ony dřívější pocházely z radovánek ducha, které duše někdy okoušela a na které si činila nároky, když je nenacházela. Ale tato odporování nepocházejí ze slabošské záliby, protože tu jí Bůh v tomto očišťování žádosti odňal ve všem.

10. Kromě tohoto prospěšného, co bylo řečeno, následuje ve vyprahlosti kontempace další nevyčísitelný prospěch; neboť uprostřed těchto vyprahlostí a tísní mnohokrát, když o tom duše nejméně přemýšlí, sdílí jí Bůh duchovní jemnost a ryzí průzračnou lásku a duchovní poznání často velmi křehká, každé z nich prospěšnější a cennější než všechno to, v čem si libovala dřív; (ačkoliv duše tak v počátcích nesmýšlí, protože vlévání ducha, kterého se jí zde dostává, je velmi jemné a smysly je nevnímají).

11. Konečně nakolik se zde duše očistí od smyslových náklonností a žádostí, pokročí ke svobodě ducha, a v té pomalu vzchází dvanáct plodů Ducha svatého (srov. Ga 5,22).

Také zde se podivuhodně osvobozuje z rukou tří nepřátel, světa, ďábla a těla; neboť když se ve smyslech pozhasíná skvělost a chutnost věcí, nemá ďábel ani svět ani smyslovost zbraně ani síly proti duchu.

12. Tyto vyprahlosti tedy způsobují, že duše chodí v ryzosti cestou lásky k Bohu, neboť k jednání již není vedena chutností a skvělostí díla, jak to snad dělala, když v tom nacházela potěšení, nýbrž pouze tím, aby udělala radost Bohu. Nestává se domýšlivou nebo spokojenou sama se sebou, jak tomu snad bývalo v časech, kdy se jí dařilo dobře, ale plná obav a bázně v sobě samé nemá už v sobě žádné uspokojení; a v tom spočívá svatá bázeň, která uchovává ctnosti a dává jim růst. Vyprahlost pozhasíná také přirozenou chtivost a vznětlivost, jak už bylo řečeno; neboť zde, jestliže to není radost, kterou jí Bůh někdy vštěpuje sám, jen zázrakem nachází pocit radosti a útěchy svou pílí v nějakém díle nebo ve cvičení duchovním, jak už bylo řečeno.

13. V této vyprahlé noci v ní vzrůstá starost o Boha a prahnutí po tom, aby Mu mohla sloužit, protože, jak duši pomalu vysychají prsy smyslovosti, kterými kojila a hýčkala svá toužení, kudy chodila, zůstává jí nyní ve vyprahlosti a v nahotě pouze prahnutí po službě Bohu, což je skutečnost Bohu velmi milá, vždyť, jak říká David (srov. Ž 51,19), *zkroušený duch je obětí Bohu příjemnou.*

14. Jakmile tedy duše pozná, že v této vyprahlosti očišťování, kterou prošla, vytěžila a získala tolik a tak vzácného dobra, jak zde bylo uvedeno, nemá daleko k tomu, aby řekla v písni, již zde osvětlujeme, ve zmíněném verši, jak víme:

*ó štěstí nad štěstí!
vyšla jsem, nespatrili mne,*

to je, vyšla jsem z vazeb a spoutanosti svých smyslových
toužení a náklonností a nebyla jsem zpozorována;
to znamená: a nemohli mi v tom zabránit ti tři pojmenovaní
nepřátelé. Tito, jak jsme řekli, jako pouty svazují duši tou-
žením a zálibami a zadržují ji, aby nevyšla ze sebe do svo-
body lásky Boží;
bez nich nemohou bojovat proti duši, jak bylo řečeno.

15. Až když se postupně, skrze pokračující umrtvování utiší
čtvero vášní duše, kterými jsou radost, bolest, naděje a bá-
žeň, a v oblasti smyslů v obvyklých vyprahlostech
pousínají přirozené touhy,
a když se dovrší soulad smyslů a mohutností nitra
a duše končí se svými činnostmi v rozvažování,
jak jsme řekli - to všechno je čeled' a obyvatelstvo nižších
prostor duše, a právě ty zde ona nazývá svým domem,
když říká: *když ve spánku můj dům spočinul ztišeně* -
zůstává tento dům smyslů již ztišený, to je umrtvený,
jeho vášně pozhasínané, jeho toužení zklidněná a uspaná
v této šťastné noci smyslového očišťování.
Duše vyšla a nastoupila putování a cestu ducha,
což je cesta prospívajících a pokračujících,
kterou jiným označením nazývají *via illuminativa* -
cesta osvětlná nebo cesta vlité kontemplace;
v ní Bůh sám přichází duši pást a posilovat ji ze svého,
bez rozvažování a aktivní pomoci duše samé.

* V madridském vydání začíná tady 14. kapitola.

14. KAPITOLA

1. Taková je tato noc a očišťování smyslů v duši, jak jsme právě řekli; u lidí, kteří mají potom vstoupit do jiné, těžší noci ducha, aby prošli k božskému sjednocení lásky (protože ne všichni, ale jen nemnozí jí obvykle procházejí); bývá provázena těžkými strastmi a pokoušením smyslů, které trvají dlouhý čas, i když u jedněch déle než u druhých. Neboť některým z nich je dán posel satanův (srov. 2 K 12,17) což je duch smilný, aby jim bičoval smysly hanebnými a silnými pokušeními a trápí jim ducha ošklivými zvrácenostmi a ve fantazii velice živými představami, a to je pro ně často větší utrpení, než kdyby měli zemřít.

2. Jindy se jim v této noci přidává duch rouhání, ten se postupně dostává do všech jejich představ a myšlenek s nezkratitelným rouháním a někdy s takovou silou proniká do jejich fantazie, že je téměř nutí k tomu, aby to vyslovili, což je pro ně těžké trápení.

3. Jindy je jim dán jiný hanebný duch, kterého Izajáš (srov. 19,14) nazývá spiritus vertiginis (duch zvrácený), ne aby upadli, ale aby je pokoušel; ten jim zatemní mysl takovým způsobem, že je naplní tisícerými skrupulemi a zmatky tak spleťtými, podle jejich názoru, že se nemohou vůbec ničím uspokojit ani podepřít svůj úsudek o něčí radu nebo nápad. Tento duch je jedním z nejtěžších ostnů a hrůz této noci, velmi podobný tomu, který přichází v noci ducha.

4. Tyto bouře a strasti Bůh zpravidla v této noci a při očišťování smyslů sesílá na ty, které, jak říkám, má potom ponořit do druhé noci - ačkoliv do ní nevstupují všichni - aby tak trestání a políčkování se postupně procvičili, připravili a posílili smysly a tvořivé schopnosti

pro sjednocení s Moudrostí, která jim tam má být dána. Neboť jestliže duše není zkoušena, procvičena a vyzkoušena ve strastech a pokušeních, nemůže obnovit své vnímání vůči Moudrosti.

A proto řekl Sírachovec (srov. Sír 34, 9-10):

Kdo není pokoušen, co ten ví?

A kdo není vyzkoušen, co ten zná?

O této pravdě vydává dobré svědectví Jeremjáš, když říká: *Zkrušil jsi mne a byl jsem poučen* (srov. Jr 31, 18).

A nejvlastnějším způsobem tohoto postižení před vstupem do Moudrosti jsou právě vnitřní strádání, o nichž zde mluvíme, jsou totiž z těch, která nejučinněji očišťují smysly ode všech radovánek a potěšení, jimiž bývaly uchváceny v přirozené slabosti; tam je duše skutečně pokořena před povýšením, které má přijít.

5. Ale čas, který má duše pobývat v tomto postě a v pokání smyslů, jeho délku, nejde s jistotou vyjádřit; neboť nepřichází na všechny stejným způsobem, ani nepodstupují všichni stejná pokušení, protože to je vyměřeno Boží vůlí ve shodě s tím, kolik nedokonalostí má každý očišťovat; a také v souhlase se stupněm sjednocující lásky, ke které Bůh chce duši pozdvihnout, ji bude pokořovat s větší nebo menší silou, delší nebo kratší čas.

Ty, kteří jsou osobnostmi a mají více síly trpět s větší intenzitou, očišťuje rychleji. A naopak, duše velmi slabé vede touto nocí po dlouhou dobu s velkou mírností, s přestávkami a slabými pokušeními a poskytuje jim zároveň nezbytná zotavení smyslů, aby se nevrátili nazpět, a tak v tomto životě docházejí pozdě k dokonalému očištění, a někteří z nich k němu nedojdou nikdy.

Vždyť ani nejsou úplně v této noci, ani zcela mimo ni; a proto, ačkoliv nepostupují dál, cvičí je Bůh nějakou chvílí a po určité dny skrze ona pokušení a vyprahlosti, aby zůstávaly v pokoře a v poznání sebe sama; jindy a v jiných obdobích je povzbuzuje útechou,

aby se snad zemdlelí nevrátili hledat útěchu světa.
K jiným slabším duším, přichází Bůh
jakoby se zjevoval i skrýval,
aby je tak pocvičil v lásce k Němu,
neboť bez tohoto ztrácení cesty by se nenaučily
přibližovat se k Bohu.

6. Ale duše, které mají projít do tak šťastného a vznešeného
stavu, jakým je sjednocení v lásce,
ať už si je Bůh vede seberycheji,
zůstávají v těchto vyprahlostech a pokušeních zpravidla
dosti dlouho, jak lze rozpoznat ze zkušenosti.
Je tedy čas začít jednat o druhé noci.

KNIHA DRUHÁ

*Pojednává o nejniternějším očišťování,
což je druhá noc, noc ducha.*

1. KAPITOLA

*Začíná se pojednání o temné noci ducha.
Říká se, v jakém čase začíná.*

1. Duši, kterou Bůh má vést dál, potom co vychází z vyprahlosti a strastí prvního očišťování a z noci smyslů, neuvádí hned Jeho Majestát do noci ducha; nejdříve obvykle uplyne mnoho času i let, kdy se duše, když opustila stav začátečnicků, cvičí ve stavu prospívajících, a zde, asi jako ten, kdo vyšel z tísnivého vězení, se obírá Božími věcmi v mnohem větší šíři a se zadostiučiněním a s rozkoší hojnější a niternější, než tomu bývalo v počátcích, předtím než vstoupila do řečené (51) noci, a nemá již obrazotvornost ani tvůrčí schopnosti spoutané rozvažováním a starostlivostí ducha, jak tomu bývalo; neboť s velkou snadností nachází potom ve svém duchu velmi jasnou a láskyplnou kontemplaci (52) a duchovní sladkost, a to bez námahy rozvažování (53). Ačkoliv, ještě není zcela dokončeno očišťování duše, protože chybí základní stránka, kterou je stránka duchovní,

51 / snubní, dané noci. Pasivní (trpná) noc smyslů je období a stav před „modlitbou klidu“ sv. Terezie (Cesta 30.31; Hrad v nitru, Komn. IV 3, 8); období líčené zde - mezi trpnou nocí smyslů a trpnou nocí ducha odpovídá právě tomu stupni, který sv. Terezie nazývá „modlitbou klidu“ (P. Ovečka).

52 / velmi jasnou a láskyplnou stránkou kontempace.

53 / „Podle naší přirozenosti může být nazírání vždy jen smyslové, je to způsob, jakým na nás mohou předměty působit; naproti tomu myslet předmět smyslového nazírání je rozvažovací schopnost.“ (I.Kant: KdrV. B 75; cituje Arno Anzebacher: Úvod do filozofie. Praha, SPN 1990, str. 138, přel. K. Šprunk; dále: AA).

Nesmíme ovšem zapomenout, že u Kanta je „smyslové nazírání podmíněno apriorní transcendentální formou názoru“ (tamtéž, str. 143). Domnívám se, že český výraz „nazírání“ je ovlivněn Kantovou filozofií. 1.kniha Noci toto chápání skutečně předjímá, ale sv. Jan jde dál. Španělský termín *contemplación* je širší.

bez níž - vzhledem ke vzájemnému spojení, jsou totiž jedné podstaty, také očišťování smyslů zůstává nedokončené a nedokonalé, i kdyby bylo sebesilnější, nikdy a opakovaně duši nechybí nějaké strádání, vyprahlosti, temnoty a tísně, častokrát mnohem pronikavější než byly ty předchozí, a jsou jakoby předzvěstmi a posly přicházející noci ducha; ačkoliv nejsou tak vytrvalé, jako tomu bude v noci, která duši čeká. Vždyť i když duše prožila chvíli nebo chvíle nebo dny této noci i bouři, znovu se vrací ke svému obvyklému jasnozření. Tímto způsobem Bůh postupně očišťuje některé duše, které nemají vystoupit na tak vysoký stupeň lásky jako ostatní, s přestávkami je noří do noci kontemplace a duchovního očišťování a dává jim často procházet stmíváním i svítáním, protože se naplňuje to, co říká David (srov. Ž 147,17), že *rozhazuje kroupy*, to je patření kontemplace, *jako drobty chleba*. Třebaže tyto drobty zastřeného patření kontemplace nejsou nikdy tak pronikavé, jako je ona děsivá noc kontemplace, o níž máme hovořit, do které Bůh noří duši s úmyslem vést ji k božskému sjednocení (54).

2. Tato skvělost tedy a niterná líbeznost, o níž hovoříme, kterou ve svém duchu prospívající štědře a lehce nacházejí a vychutnávají, sdílí se jim s mnohem větší štědrostí než dříve a překypuje odtud do smyslů více, než tomu bývalo kdykoliv před očišťováním smyslů; vždyť smysly jsou již víc očištěny, a tak mohou lehčeji zakoušet hodování ducha, a to podle míry jim vlastní. A konečně poněvadž smyslová stránka duše je slabá a neschopná pro silné věci ducha, stává se, že tito prospívající - a je to způsobeno duchovním sdílením, které se děje v oblasti smyslů - zde vytrpí mnohá zemdlení a poškození, i slabosti žaludku a následně únavu ducha. Neboť jak říká Kniha moudrosti (srov. Mdr 9,15), *smrtné tělo zatěžuje duši*.

Z toho je zřejmé, že vzájemná sdílení, která jsou nutná pro sjednocení s Bohem v Bohu, nemohou být u těchto lidí při-

liš silná, ani velmi pronikavá, ani velmi duchovní, kvůli slabosti a porušené smyslovosti, jež na nich má účast. Z toho pocházejí vytržení, silné bolesti i vymknutí kostí, do čehož se upadá vždycky, když tato sdílení nejsou ryze duchovní, to znamená pouze v duchu, jako jsou sdílení (lidí) dokonalých, již očištěných ve druhé noci ducha. U nich už přestávají tato uchvácení a mučení těla a oni se těší ze svobody ducha, aniž by se zastíraly nebo přepínaly (jejich) smysly.

3. A aby se porozumělo tomu, jak nezbytný je pro tyto lidi vstup do noci ducha, zaznamenáme zde některé nedokonalosti a ohrožení, do nichž tito pokročilí upadají.

2. KAPITOLA

*Následují další nedokonalosti,
které mají prospívající.*

1. Dvojitý druh nedokonalostí mají tito prospívající: jedny jsou habituální, druhé aktuální.

Habituální jsou nedokonalá vzplanutí a návyky, které jako kořeny zůstaly doposud v duchu, kam očišťování smyslů nemohlo dosáhnout. V jejich očišťování je takový rozdíl, jako je (při očišťování) mezi kořenem a větví (55), nebo mezi odstraněním skvrny čerstvé a skvrny velmi staré a zašlé. Vždyť jak jsme řekli, očišťování smyslů je pro očišťování ducha pouze branou a počátkem kontempace a slouží spíše pro přizpůsobení smyslů duchu, než k sjednocení ducha s Bohem, jak jsme rovněž řekli. Neboť v duchu dosud zůstávají poskvrně starého člověka, ačkoliv jemu to tak nepřipadá a ani je nepostřehne; a jestliže ty skvrny nepustí mýdlem a silným louhem očišťování této noci, duch nebude schopen dojít k ryzosti sjednocení v Bohu (56).

2. Tito lidé mají „hebetudinem mentis“ (tupost mysli) a hrubost přirozenosti, které si každý člověk přivodí hříchem, a také rozptýlenost a vnějškovost ducha; a proto je vhodné, aby v utrpení a tísní oné noci byl osvícen, projasněn a usebrán.

Habituální nedokonalosti mají všichni, kteří ještě neprošli stavem prospívajících a nemohou být, jak říkáme, v dokonalém stavu sjednocení skrze lásku.

55 / Vytržení kořene - noc ducha, useknutí haluze - noc smyslu (P. Ovečka).

56 / venir a pureza de unión divina.

3. Do aktuálních nedokonalostí neupadají všichni stejným způsobem. Ale někteří, poněvadž prožívají duchovní dobra tak na povrchu a svírají je ve smyslech, upadají do větších nevhodností a nebezpečí, než jsou ta, o nichž jsme hovořili na začátku.

Neboť oni, jak už nacházejí tak lehce (57) plno duchovních sdílení a uchvácení ve smyslech i v duchu, mnohokrát vidí neskutečné i duchovní přeludy, protože toto všechno, spolu s jinými skvělými pocity dopadá na mnohé z nich v tomto stavu, kdy ďábel a vlastní představitivost velmi často dělá duši nástrahy; a poněvadž ďábel obvykle vtiskuje a sugeruje duši s takovým potěšením zmíněné klamné představy a pocity, velmi lehce ji obalamutí a oklame, když duše není natolik bdělá, aby v silné víře těmto přeludům a pocitům zabránila a odmítla je.

Neboť u mnohých ďábel způsobí, že zde věří prázdným viděním a falešným proroctvím;

zde, na tomto stupni, se jim snaží namluvit, že s nimi mluví Bůh a svatí, a oni často věří své fantazii.

Obvykle zde u nich ďábel podněcuje ješitnost a pýchu a oni vábeni marnivostí a domýšlivostí se nechávají vidět při vnějškových úkonech, které vypadají, jakoby vycházely ze svatosti, jako jsou vytržení a jiné zjevení;

a tak se stávají opovážlivými vůči Bohu, ztrácejí svatou bázeň, která je klíčem a strážcem všech ctností;

a tolik nepravostí a klamů bývá u některých zmnohonásobeno a natolik v nich zestárnou, že je silně zpochybněn jejich návrat na ryzí cestu ctnosti a pravdivého ducha.

Do té bídy upadnou, když na cestě začínají prospívat a s přílišnou jistotou se začínají pouštět do vytržení a duchovních pocitů.

4. Dalo by se tolik hovořit o jejich nedokonalostech, o tom jak jsou hůře léčitelné, protože oni sami pokládají všechny

ty jevy za duchovnějši, než byly ty první, že s tím raději přestanu. Pouze říkám - abych obhájil nezbytnost duchovní noci, kterou je očišťování, pro toho, kdo má pokročit dál - že víceméně nikdo z těchto prospívajících, ať už mu šlo všechno od ruky sebelépe, neopustil (ještě) mnohé z oněch přirozených vznětů a nedokonalých návyků, kvůli kterým, jak jsme dříve řekli, nezbytně musí předcházet očišťování, aby se dospělo ke sjednocení v Bohu.

5. A kromě toho, co jsme řekli výše, je známo, že dokud se v těchto duchovních sdíleních ještě účastní nižší stránka, nemohou být tak mocná, ryzí a silná, jak je naléhavě požadováno pro řečené sjednocení (58); aby k němu mohlo dojít, je pro duši nutné, aby vstoupila do druhé noci ducha, kde ve smyslech i v duchu dokonale obnažena ode všech uchvácení a příchutí bude muset kráčet v temné a ryzí víře, což je vlastní a odpovídající prostředí, ve kterém se duše sjednocuje s Bohem, jak říká Ozeáš (2,20), když praví: *Zasnoubím si tě, to znamená: vírou tě spojím se mnou v jedno.*

3. KAPITOLA

Předznamenání k tomu, co následuje.

1. A tak tedy jsou již tito prospívající díky času, který strávili tím, že krmili smysly sladkými sdíleními, aby tak smyslová stránka, přitahována a osvěžována duchovní radostí, která se do ní z ducha rozlévala, se s duchem sjednotila a uzpůsobila vjedno, když se každá z nich svým způsobem krmila z jednoho a téhož duchovního pokrmu, z jedné a téže mísy, z jediné opory i podstaty, aby tak byly obě stránky do jisté míry společně a shodně připraveny k utrpení, které je čeká při hrubém a tvrdém očišťování ducha (59); neboť v něm se má dovršit očišťování obou stránek duše, stránky duchovní i smyslové, a jedna se bez druhé nikdy dobře neočistí, protože zdravým a silným se pro duši stává očišťování až tehdy, když skutečně začíná očišťování ducha.

Proto se může a má pojmenovat toto jisté přetvoření a zkrocení žádostí jako noc smyslů, jak jsme právě řekli, spíše než očišťování. Příčina tkví v tom, že všechny nedokonalosti a nepořádky smyslové stránky mají svou sílu i kořeny v duchu, v němž se opírají všechny dobré i špatné návyky, a tak dokud se neočistí ony, nemohou se dobře očistit ani vzpoury a zvrácenosti smyslů.

2. Proto se v této noci, která následuje, očišťují obě stránky společně; a to je smysl toho, proč bylo vhodné projít nejprve přetvářením první noci, i dobrodiním, které z ní vzešlo, aby se zde smysly v souladu s duchem určitým způsobem očišťovaly a trpěly s větší statečností.

59 / Na stránkách Výstupu i Noci sv. Jan opakovaně tvrdí, že časem silného duchovního pokroku jsou noci, chvíle krizí, zatímco období klidná jsou přestávkami odpočínutí k nabrání nových sil (EE).

Neboť pro tak mocnou a tvrdou očistu je nezbytná tak veliká odvaha (60) a kdyby dříve nebyla přetvořena slabost nižší stránky a nasbírána pevnost v Bohu, ve sladkém a líbezném vztahu s Ním, neměla by přirozenost sílu, ani by nebyla připravena k tomu, aby tuto druhou noc přetrpěla.

3. Tudíž protože prospívající dosud mají vztah i jednání vůči Bohu (na úrovni) velmi nízké a přirozenosti velmi poplatné, a to proto, že zlato ducha ještě nemají očištěno a osvíceno, a Boha proto ještě *chápu jako dítě*, a o Bohu *mluví jako dítě a poznávají a prožívají Boha jako dítě*, jak říká svatý Pavel (1 K 13,11), neboť nedošli dokonalosti, kterou je sjednocení duše s Bohem - z kteréhožto sjednocení už jako dospělí konají v duchu velkolepé skutky, a jejich skutky a tvořivé schopnosti jsou již více Boží než lidské, jak bude řečeno dále - Bůh z nich chce skutečně svléci *starého člověka a obléci je v nového, který je utvořen podle Boha v novosti smyslů*, jak říká Apoštol (Ko 3,10), obnažuje jejich tvůrčí schopnosti i sklony i smysly, a to jak duchovní, tak smyslové, jak vnitřní, tak vnější, ponechává rozum v temnotách a vůli vyprahlou a paměť prázdnou a náklonnosti duše ve vrcholné sklíčenosti (hořkosti a tísní, ve strádání) smyslů a bez potěšení, které dříve pociťovala nad duchovními dary, aby toto strádání bylo jednou z prvotin, které se v duchu požadují proto, aby do něho vstoupila a s ním se spojila v jedno duchová forma ducha (61), což je sjednocení v lásce.

60 / disposición.

61 / la forma espiritual del espíritu, que es la unión de amor - duchová forma ducha. Duch ducha, Duch formující ducha. Arno Anzebacher, překl. K. Šprunk, má termín duchová duše (str. 218). „Podle sv. Tomáše je lidský duch zároveň vitální duše člověka, a tím jediná substanciální forma celého člověka, která v sobě zahrnuje všechny ostatní formální dokonalosti (tělesnost, vegetativnost, animalitu). Ontologicky proti duchu nestojí tělo, nýbrž první látka jakožto hraničně pojmový substrát...(duch vytváří v látce tu tělesnost, tu smyslovost, kterou potřebuje jakožto duch v lidském bytí na světě). Člověk je duchovou duší dovršen. Musí to být látka, která je vhodná pro duchovou duši, v níž je nejvyšší dokonalost.“ „Ke specifické vlastnosti lidského ducha patří, že přichází k sobě pouze skrze bytí mimo sebe“ (viz též II. difference, AA, str. 141n).

To všechno tvoří Pán v duši ryzím a zastřeným patřením kontemplace, jak to duše dává pochopit v první písni. Touto písni, třebaže je osvětlena v první noci smyslů, duše v podstatě rozumí druhou noc ducha, neboť ta je podstatnou stránkou pro očišťování duše. A tak ji vzhledem k tomu předložíme a osvětlíme znovu.

4. KAPITOLA

Předkládá se první píseň a její osvětlení.

První píseň

*V té temné noci zastřené,
s plameny lásky, zprahlá v úzkostech,
ó štěstí nad štěstí!
vyšla jsem, nespatrili mne,
když ve spánku můj dům spočinul ztišeně.*

Osvětlení

1. Nyní, když tuto píseň chápeme ve vztahu ke kontemplativnímu očišťování ducha neboli k jeho obnaženosti a chudobě, vždyť to všechno je zde téměř jedna a táž věc, můžeme ji osvětlit tím, že duše říká toto:

V chudobě, osamocení a bez opory všeho, co duši uchvacuje, to je s rozumem zastřeným temnotou a s vůlí stísněnou, ve sklíčenosti a v úzkostech paměti, zanechána v temnotách ryzí víry, což je temná noc pro dané přirozené schopnosti, jenom s vůlí zasaženou bolestí a sklíčeností a úzkostnou touhou lásky po Bohu, vyšla jsem sama ze sebe, to znamená ze svého nízkého způsobu chápání a ze svého nuzného kousku lásky, i ze své chudé a nepatrné schopnosti zakoušet Boha, a ani moje smyslovost, ani ďábel to nenaruší.

2. A to pro mne byl mocný příslib a skutečné štěstí (62),
neboť tím, že skončilo vyrušení a utišení schopností, vášní,
tužeb a zaujetí mé duše,

v nichž jsem na nízkém stupni Boha vnímala a okoušela,
vyšla jsem ze svých lidských vazeb i díla

k dílu a vázanosti v Bohu;

totiž, můj rozum vyšel ze sebe sama a lidské a přirozené se
obrátilo v Boží; protože ve sjednocení s Bohem

skrze toto očišťování nerozlišuje již svou přirozenou bys-
trostí a přirozeným světlem,

ale božskou Moudrostí, s níž se spojil v jedno.

I moje vůle vyšla sama ze sebe a stala se Boží,

neboť sjednocena s božskou Láskou nemiluje již nízce svou
přirozenou silou, ale v moci a ryzosti Ducha svatého,

a tak vůle již přiblížená Bohu nejedná podle míry člověka;

a paměť se víceméně nahrazuje věčným uchvácením Boží

slávou. A konečně, všechny síly a náklonnosti duše se skrze

tuto noc a očišťování starého člověka obnovují v milostném
utvrzení se v Bohu (63).

Následuje verš:

V té temné noci zastřené.

62 / grande dicha y buena ventura. Duše vztahuje všechno své štěstí k Pánu. Srov.
verš: Ó dichosa ventura! U Izajáše 65, 11 a 14 nacházíme ostrou hranici právě mezi
tímto postojem a modloslužbou: „Hle, moji služebníci budou plesat s pohodou
v srdci, vy však pro bolest srdce budete křičet a pro trýzeň ducha kvílet, kdo
strojíte stůl pro bůžka štěstí a pro bůžka osudu naléváte kořeněné víno.“(volný
překlad V. K.)

63 / en temples y deleites divinos.

5. KAPITOLA

*Předkládá se první verš a začíná se objasňovat,
jak je toto temnotou zastřené patření kontemplace
pro duši nejen nocí,
ale také trýzní a utrpením.*

1. Temná noc je vlití Boha do duše (64). Očišťuje ji z jejích habituálních, přirozených a duchovních nevědomostí a nedokonalostí, což kontemplativní lidé nazývají vlitou kontemplací nebo mystickou teologií, kdy Bůh ve skrytosti duši učí a vzdělává k dokonalosti lásky, aniž ona cokoliv dělá nebo chápe jak.

Tato vlitá kontemplace, protože je milostnou Boží Moudrostí (65), vytváří v duši dvojitou podstatnou účinnost, vždyť ji připravuje pro sjednocení s Bohem v lásce tím, že ji očišťuje a osvětluje. A tak stejná (milostná) Moudrost, která duše blahoslavených očišťuje tím, že je prosvětluje, duši zde očišťuje a osvětluje ji.

2. Vyvstává však pochybnost: proč tedy božské Světlo, které, jak říkáme, duši osvětluje a očišťuje ji z jejích tupostí, zde duše nazývá temnou nocí?

Na to se odpovídá, že pro dvě věci je božská Moudrost nejen nocí a temnotou pro duši, ale také bolestí a utrpením:

Za první je to pro vznešenost božské Moudrosti, která přesahuje nadání duše, a tím je pro ni temnotou.

Za druhé, pro nízkost a poskvěněnost duše; takto je pro ni trýznivá a skličující a také zastřená temnotou (66).

64 / Esta noche oscura es una influencia de Dios en el alma.

65 / sabiduría de Dios amorosa

66 / Následující text osvětluje znovu 1. verš písně. Editoři jej rozdělili do 6 zhuštěných kapitol: 5-10. kap. Jsou srdcem Noci jak ve zkušenosti, tak v knize. Synézou celého úseku je nádherný obraz v 10. kapitole: dřevo proměňované a proměňující se v oheň (EE).

3. Abychom prověřili první, je vhodné předznamenat výrok filozofův, který říká: Nakolik jsou božské věci samy v sobě jasnější a zjevnější, natolik jsou pro duši přirozenější, temnější a skrytější. Tak jako světlo čím je jasnější, tím víc oslepuje a zatemňuje zřítelnici sovy, a čím víc se oko do slunce dívá naplno, tím větší temnotu působí zrakovému smyslu a utlumuje ho, protože přesahuje jeho slabost.

Proto, když se božské Světlo kontempace vlomí do duše, která dosud není zcela prosvícená, působí v ní duchovní temnoty, neboť ji nejen přesahuje, ale také ji omráčí a zastře činnost její přirozené inteligence. Z toho důvodu svatý Dionýsius a jiní mystičtí teologové nazývají vlitou kontemplaci paprskem temna - a to je třeba si uvědomit, že pro duši neprosvícenou a neočištěnou - protože jím velkým nadpřirozeným Světlem je přemožena a omráčena přirozená síla intelektu.

Proto také David (Ž 97,2) řekl, že u Boha i kolem Něho jsou *oblak a mrákota*; ne, že by tomu tak bylo v Něm, ale pro naše slabé smysly, které se v tak nesmírném Světle zastřou a zůstanou oslepeny a k Němu nedosahují.

Vždyť proto sám David osvětlil dále (Ž 18,13), když řekl: *Mračna se hnala před Jeho jasem,*

totiž, mezi Bohem a naším rozumem. A to je příčina, proč Bůh, když přejasný paprsek své skryté Moudrosti ze sebe odkloní do duše, která ještě není proměněna, působí zastřené temnoty jejímu rozumu.

4. A že toto temnotou zastřené patření kontempace (67) je pro duši na počátku trýznivé, je jasné; vždyť Bohem vlitá kontempace má mnoho vynikajících, mimořádně dobrých předností, ale duši, která je přijímá, protože není očištěna, postihuje mnoho bídy také mimořádně zlé. Z toho vyplývá, že dva protiklady nemohou být obsaženy v subjektu duše, nutně by pak duše musela zakoušet trýzeň a trpět, neboť se stává subjektem, ve kterém oba protiklady proti sobě bojují, staví se jeden proti druhému, a to proto, aby se očišťovaly

nedokonalosti duše, což se touto kontemplací děje. Dokážeme to indukci tímto způsobem.

5. Tak zaprvé, protože světlo a moudrost kontempace jsou velmi jasné a ryzí a duše, do níž se prolomí, je temná a poskvrněná, plyne z toho, že duše, když je do sebe přijímá, mnoho vytrpí. Stejně jako očím, když jsou zalité, nečisté a nemocné, vlomení jasného světla působí bolest.

A bolest v duši, pro její poskvrněnost, je nesmírná, je-li skutečně proniknuta božským světlem;

vždyť když se do duše prolomí toto ryzí Světlo, aby vydrhlo její poskvrněnost, cítí se duše tak poskvrněná a bídná, že se jí zdá, že Bůh stojí proti ní a že ona Bohu odporuje.

A to duši tolik rozechvívá a takovou trýzeň jí to působí, neboť tady se jí zdá, že ji Bůh zavrhl. Vždyť jedna z největších strastí, které zakoušel Jób (7,20), když ho Bůh podroboval zkoušce, jak říká, byla tato:

Proč jsi mne postavil proti sobě

a já jsem sám sobě těžký a obtížný? (68)

Neboť duše, když zde prostřednictvím tohoto ryzího Světla jasně, třebaže v zastřenosti temnotou, vidí svou poskvrněnost, jasně poznává, není hodna Boha, ani žádného stvoření.

A to, co ji nejvíc trápí je, že si myslí, že toho už nikdy ani hodna nebude a že pro ni již všechno dobro skončilo. To je jí příčinou hlubokého pohroužení myslí do poznání a pocíťení všech jejích špatností a bídností; protože zde je božské a temnotou zastřené světlo staví před její oči, aby jasně viděla, že sama ze sebe již nemůže ničeho dosáhnout. V tomto smyslu můžeme chápat onen Davidův výrok (srov. Ž 39,12), který říká: *Pro nepravost jsi potrestal člověka a nechal jsi hynout a chřádnout jeho duši; jako pavouk se vyčerpává.*

6. Druhý způsob, jak duše trpí, je zapříčiněn její přirozenou mravní a duchovní slabostí. Neboť když se s určitou silou

prolomí do duše toto božské patření kontemplace (69) s cílem postupně ji posilovat a upevňovat ji, duše tím ve své slabosti tolik trpí, že víceméně umdlévá, zvláště tehdy, když se vlomí s poněkud větší silou. Vždyť smysly i duch, tak jako kdyby byly pod nesmírným a tmou skrytým břemenem, jsou v takové trýzni a agonii, že by pro ně bylo úlevou i východiskem zemřít. To zakusil prorok Jób (23,6), když říká:

*Ó by jen tížl své všemoci se mnou se nepřel,
aby mne tížl své velikosti nezavalil! (70)*

7. Pod silou toho tlaku a tíže se duše cítí být tolik vzdálena vši přízni, že se jí zdá, a je tomu tak, že i to, v čem obvykle nacházela nějakou oporu, také skončilo se vším ostatním a že není nikoho, kdo by s ní soucítil. V tomto smyslu rovněž Jób říká (srov. Jb 19,21):

*Mějte se mnou soucit,
aspoň vy, přátelé moji,
neboť se mne dotkla ruka Pána.*

A to je věc hodná velikého podivení a nářku, že slabost a poskvrněnost duše je zde tak veliká, že Boží dlaň, samu o sobě je tak měkkou a jemnou, zakouší (zde) tak tíživě a protikladně, třebaže ona neútočí, ani nesráží ranou, ale jenom se dotýká, a to milosrdně, vždyť to dělá s úmyslem, aby duši obdarovala milostí, a ne proto, aby ji potrestala!

69 / esta divina contemplación. Zřetelný signál nového rozměru pojmu kontemplace. Spojení „božská kontemplace“ neodpovídá duchu českého jazyka. „božské patření“ v daném kontextu dostačí, ale pro přesnost volím „božské patření kontemplace“.

70 / Překl. citátu P. Ovečka.

6. KAPITOLA

O dalších trýzních, kterými trpí duše v této noci.

1. Třetí způsob utrpení (71) a trýzně, jimiž zde duše je zasažena, má příčinu ve dvou dalších protikladech, což je třeba si uvědomit, a to v protikladu božského a lidského, které se tady spojují.

To božské je očistné patření kontemplace a to lidské je subjekt duše.

A tak, poněvadž se božské vlamuje s úmyslem duši prohníst, obnovit a učinit ji Boží, obnažuje ji a odnímá jí zvyková zálibení a vlastnosti starého člověka, s nimiž je ona velmi spojena, svázána a srostlá,

a tímto způsobem trhá a narušuje její duchovní podstatu a pohlcuje ji hlubokou a propastnou temnotou,

že se duše cítí být ničena a vyvracena krutou duchovní smrtí tváří v tvář své bídě;

asi tak, jako kdyby byla pozřena nějakou obludou

a v jejím břiše by se v ponurosti cítila být stravována

a trpěla by takové úzkosti jako Jonáš (srov. Jon 2,1) v břiše oné mořské obludy.

Neboť je jí třeba pobýt v tomto hrobě temné smrti, a to pro duchovní vzkříšení, které očekává.

2. Míru tohoto utrpení a trýzně, ačkoliv je ve skutečnosti ještě větší, popisuje David (18, 5-7), když říká:

Obklíčily mne vzdechy smrti, bolesti pekla mne obklopily, v úzkosti své jsem volal. (72)

71 / pasión: jako na jiných označených místech zde znamená utrpení - sufrimiento, padecimiento. EE dále upozorňuje na mnoho latinismů a hrozivou existenciální sílu výrazů.

72 / Překl. citátu P. Ovečka.

Avšak to, co je zde pro duši bolestné a (to, co) nejvíc zakouší, je, že se jí zdá být jasné, že ji Bůh odvrhl a v ošklivosti nad ní že ji odmrštil do temnot; neboť je pro ni těžkou a zraňující trýzní myslet si, že ji Bůh opustil.

O tom také David, když zakusil mnohé právě v tomto ohledu, říká (Ž 88, 6-8):

*Jsem odložen mezi mrtvé
jako skolení, co leží v hrobech,
na které už ani nevzpomeneš,
kteří jsou zbaveni ochrany tvých rukou.
Odložils mne do nejhlubší jámy, do temnoty hlubin.
Leží na mně tíha Tvého rozhořčení,
všemi svými příboji mě trýzníš.*

A opravdu, když duši svírá očistná kontemplace, zakouší velmi živě stín smrti a úpění smrti, i bolesti pekla, a to v tom, že se cítí být bez Boha, trestaná a odvržená a Jeho nehodná, i to, že On je rozhněván, protože tak se to zde všechno zakouší; a hůř, vždyť se jí zdá, že je to navždycky.

3. A stejnou bezútěšnost zakouší ze všeho stvořeného, a pohrdání, zvláště od přátel. A proto potom David pokračuje (srov. Ž 88,9), když říká:

*Odvrátil jsi ode mne mé přátele a známé,
měli mne za ohavnost.*

To všechno dobře dosvědčuje Jonáš (2,4-7) jako ten, kdo to plně zakusil v břiše obludy, jak tělesně, tak duchovně, když říká: *Vhodil jsi mne do hlubin, do srdce moře, obklíčil mě proud, všechny tvé příboje, tvá vlnobití se přese mne převalily. A já jsem si řekl: Jsem zapuzen, nechceš mě už vidět. Tak rád bych však zase hleděl na tvůj svatý chrám!* (což říká proto, že Bůh zde duši očišťuje, aby Ho mohla spatřit);

Zachvátily mě vody, propastná tuň mě obklíčila, chaluhy mi ovinuly hlavu. Sestoupil jsem ke kořenům horstev, závory země se za mnou zavřely na věky. (73)

Těmito závorami se zde v této souvislosti rozumějí nedokonalosti duše, které jí zabraňují, aby se těšila z líbezného patření kontemplace.

4. Čtvrtý způsob trýzně působí v duši další výtečná kvalita temné kontemplace, a tou je její majestát a vznešenost - dávají duši pocítit jinou krajnost, která je v ní, její vnitřní nouzi a bídu; to je jedna ze základních trýzní, kterou při očišťování trpí.

Neboť uvnitř zakouší hlubokou prázdnotu a chudobu ve třech typech darů, které vedou k radosti duše a jež jsou časné, přirozené a duchovní, když duše vidí, jak víme, že je ponořena do protikladného zla:

do bídy nedokonalostí, vyprahlostí a prázdnot vnímavosti ve všech schopnostech,

i do bezútěšnosti ducha v temnotách.

Vždyť jakmile zde Bůh duši očistí ve smyslové i duchovní podstatě a ve vnitřních i vnějších tvořivých schopnostech je třeba, aby byla ponořena do prázdnoty, nouze a bezútěšnosti po všech těchto stránkách a ponechána vyprahlá, prázdňá a v temnotách. Neboť smyslová část se očišťuje ve vyprahlostech a tvořivé schopnosti v prázdnotě od svých uchvácení a duch v zastřených temnotách.

5. To všechno Bůh koná prostřednictvím temné kontemplace; duše v ní trpí nejenom prázdnotou a nefunkčností přirozených opor a potlačení vnímavosti, což je trápení velmi skličující, (podobné utrpení člověka, kterého by pověsili nebo by mu zadržovali vzduch, aby nedýchal), ale duše je očišťována také tím, že jsou v ní ničeny, vyprazdňovány a stráveny všechny nedokonalé sklony a návyky, které za celý život získala, tak jako to dělá oheň se rží a zrezivělým kovem. Kvůli nim, protože jsou silně zakořeněny v podstatě duše, strádá navíc - kromě zmíněné nouze a přirozené i duchovní prázdnoty - těžkým vnitřním roztržením a mukami, aby se potvrdila pravdivost výroku Ezechielova, který říká (srov. Ez 24,10-11):

*Nahromadím kosti a rozsvítím je ohněm,
maso se stráví a všechny složky se svaří a kosti se roztaví.*
Tím se rozumí trýzeň, kterou duše trpí v prázdnotě a bídě
své podstaty smyslové i duchovní.

A dále říká (Ezechiel) dokonce toto: *Postav prázdný hrnec
na žhavé uhlí, aby se rozpálil a jeho kov se roztavil, ať se
v něm zničí jeho nečistota a jeho zrezivělost se stráví.*

V tom se dá rozpoznat těžké utrpení, kterým zde duše pro-
chází při očišťování ohněm kontemplace. Vždyť prorok zde
říká, že pro očištění od rzi a pro roztavení rezivosti sklonů,
které jsou uvnitř duše, je do jisté míry nutné, aby se ona
sama ničila a roztrhla podle toho, nakolik se tyto vášně a ne-
dokonalosti staly její přirozeností.

6. Odtud, protože se duše v této výhni očišťuje *jako zlato
v tavícím kelímku*, jak říká Moudrý (srov. Mdr 3,6),

zakouší velké roztržení v samé podstatě duše,
s krajní bídou, v níž jako by právě končila,
jak je možné zahlédnout v tom, co řekl David (srov. Ž 69,
2-4), když vzýval Boha těmito slovy:

*Zachraň mne, Bože, neboť vody mi pronikly až k duši;
jsem zabořen v hlubokém bahně a není kde bych se podržel;
vešel jsem až do hlubin moře a zaplavil mne příval;
unavil jsem se naříkáním, hrdlo mi ochraptělo,
mé oči zemdlely zatímco čekám na svého Boha.*

Až tak mnoho Bůh pokořuje duši, aby ji potom mnoho po-
výšil, a kdyby On nezařídil, aby se tyto prožitky, jež rozdí-
rají duši, rychle neutišily, zemřela by v několika málo
dnech; chvíle však, kdy zakouší jejich prudkou nitenou ži-
vost, jsou od sebeodděleny. A to duše někdy zakouší tak
živě, že se jí zdá, že vidí otevřené peklo a zatracení. Vždyť
co se toho týká, jsou takoví lidé, kteří opravdu
zaživa sejdou do podsvětí (Ž 55,16; Nu 16,30) (74), protože
zde se očišťují podobným způsobem jako tam;

74 / *descienden al infierno viviendo*. Tím peklem se zde rozumí očistec. Podle
Katechismu křesťanského učení od Gaspara de Astete, který byl profesorem Juana
de Yepes v Medině del Campo, jsou 4 infiernos, z nichž druhé znamená očistec.
(EE).

neboť toto očišťování je takové, jaké má tam být činěno. A tak duše, která tudy prochází, buď do onoho místa nevstoupí, nebo se tam zdrží velmi krátce, vždyť více prospěje jedna hodina zde, než mnohé tam.

7. KAPITOLA

*Pokračuje na stejné téma
o dalších sklíčenostech a sevřeních vůle.*

1. Sklíčenost a sevření vůle jsou zde také nesmírné a takové, že někdy proniknou duši náhlým rozpomenutím se na špatnosti, v nichž se vidí, s nejistotou pokud jde o jejich zhojení.

A k tomu se přidává vzpomínka na uplynulé období blahobytu; neboť obvykle, když tito lidé vstupují do takové noci, mají v Bohu mnoho (dobrotivosti) a vykonali pro Něho mnohou službu, a proto jim způsobuje větší bolest vidět, jak se odcizují onomu dobru a že do něho již nemohou vstoupit. O tom říká Jób (srov. Jb 16, 12-16) tak pravdivě, jak to sám zakusil, tato slova:

*Já, jenž jsem býval zámožný a bohatý,
jsem náhle zničený a zkormoucený;
uchopil mne za šíji, roztříštil mne
a položil mne jako svůj terč, aby mne zraňoval;
svými střelami mne obklíčil, rozťal mé boky,
neodpusťil, vyvrhl na zem mé vnitřnosti,
rozbil mne ranou na ránu; jako silný obr napadl;
na svou kůži jsem ušil žínici a tělo pokryl popelem;
tvář mám opuchlou od pláče a oči mám osleplé.*

2. Tolik a tak těžkých trýzní je v této noci a tolik výroků je v Písmu v tomto smyslu, že pro jejich přiblížení a vypsání by nám chyběl čas i síly, protože nepochybně všechno, co je možné tady vyslovit, je málo. Z výroků již řečených bude možno něco z toho vytušit.

A abych tímto veršem uzavřel a zároveň dal lépe porozumět tomu, co se v duši děje v této noci, řeknu, co v ní za-

kouší Jeremjáš (srov. Pl 3,1-20). A protože je toho tolik, říká to a pláče v mnoha slovech:

Já, (jsem ten) muž,

*který vidím svou nouzi pod holí jeho rozhořčení,
pohrozil mi a zavedl mne do temnot, a ne do světla.*

*Svou ruku obrací proti mně znovu a znovu po celý den!
Vetchou učinil mou kůži i tělo, rozdrtil mi kosti.*

*Ohradu udělal kolem mne a obklíčil mne hořkostí a strastí;
do temnot mne vsadil, jako na věky mrtvé,
proti mně, kolem dokola mne obklíčil, abych nevyšel,
utáhl má pouta.*

*A dokonce, když naříkám a prosím, odvrhne mou modlitbu.
Zatarasil mi mé východy a cesty kamennými kvádry;
zkřídil mé kroky.*

Stal se pro mne medvědem číhajícím, lvem ve skrýších.

*Mé stezky rozvrátil a zdrtil mne, bezmocného mne opustil,
napjal svůj luk a učinil mne terčem svého šípu.*

Do mých útrob vystřílel obsah svého toulce.

Stal jsem se pošklebkem všech lidí,

jejich posměchem i popěvkem po celý den.

Hořkostmi mne nasýtil, zpil mne pelyňkem.

Zuby mi vylámal do jednoho, živil mne popelem.

Vyrval pokoj z mé duše, zapomněl jsem na všechno dobré.

*A řekl jsem: Zmařen a skončen je můj cíl i úsilí
i mé doufání v Hospodina. Rozpomeň se na mou bídu,
na mé vytržení, na pelyněk a strast.*

Rozpomenu se v paměti,

a v trýzních se duše má ve mně zhroutí.

3. Všechn tento pláč nařiká Jeremjáš ve strastech, kdy velmi živě kreslí utrpení duše při očišťování a v noci ducha. Je proto třeba mít veliký soucit s duší, kterou Bůh noří do této bouřlivé a hrozné noci; neboť, třebaže ji vede velmi dobrý příslib (velikých dober, která se v ní mají zrodit), kdy, jak říká Jób (srov. Jb 12,22), Bůh v duši pozdvihne dobré z hlubokých temnot a ze stínu smrti vyvede do světla, stejně jako říká David (srov. Ž 139,12) její světlo bude jako byly její temnoty, s tím vším, s nesmírnou bolestí pokračujícího

utrpení a pro velikou nejistotu, kterou má o své záchraně - vždyť si myslí, jak zde říká prorok, že to zlé kolem ní snad ani neskončí, a zdá se jí, jak říká také David (srov. Ž 143,3-4), že ji Bůh vsadil do temnot jak od věků dávno mrtvé, její duch je proto sevřen úzkostmi a srdce jí v nitru usedá; a z toho má velkou bolest a zármutek.

Vždyť k tomu se přidává způsobeno samotou a bezútěšností této noci, i to, že nenachází útěchu ani oporu v žádném učení, ani u žádného duchovního učitele;

protože i kdyby jí svědčily mnohé cesty o důvodech k útěše, kterou může nabýt vzhledem k dobru, jež vzejde z těchto utrpení, nemůže tomu věřit.

Vždyť, je natolik uchváčena a pohroužena do zakoušení zlého, kdy tak jasně vidí svou bídu, že se jí zdá, že když oni nevidí to, co ona zakouší a vidí, mluví k ní, aniž by cokoliv chápali, a tak se jí místo útěchy dostává nové bolesti, připadá jí, že není žádného léku na její špatnost a je tomu opravdu tak.

Neboť dokud Pán neskončí s jejím očišťováním, tak jak On to chce udělat, žádný prostředek ani lék jí neposlouží ani nezabere na její bolest, tím spíše ne, že zde duše zmůže tak málo, stejně jako ten, koho mají ve vězení v nějaké temné kobce spoutaného na rukou i na nohou, bez možnosti se pohnout, vidět nebo zakusit nějakou laskavou pomoc shůry či zdola, dokud zde duch nezpokorní, nestane se povolným a neočistí se a nestane se tak jemným, prostým a bystrým, aby se mohl sjednotit s Duchem Božím, podle toho stupně sjednocující lásky, který mu Jeho milosrdenství chce udělit. Ve shodě s tím je očišťování více nebo méně silné a trvá delší nebo kratší čas.

4. Avšak, má-li být opravdu podstatné, i sebesilnější očišťování potrvá několik let. Pro pookrání jsou do této léčby vložena úlevná mezidobí, v nichž Bůh promíjí a opouští

očistný způsob i formu vlomení se temnou kontemplací, vlamuje se osvětlením a láskyplně, kdy se duši dostalo znovuzrození ve volnosti a ve svobodě, tak jako by právě vyšla z nějaké podzemní kobky a podobných vězení,

a ona zakouší a raduje se s Bohem z mocné (vlídnosti) pokoje a láskyplného přátelství, v lehkosti a hojnosti duchovního sdílení.

A to je pro duši znamením spásy, kterou v duši pomalu koná snubní očišťování (75), předpovědí hojnosti, již očekává. A je toho někdy tolik, že se duši zdá, že její strasti jsou již skončeny.

Neboť věci ducha, jsou-li ryzeji duchovní, mají už v duši takovou kvalitu: ve strastech se duši zdá, že z nich nikdy nemůže vyjít a že pro ni už všechno dobré skončilo, jak je vidět ze zmíněných výroků; a v dobrech duchovních se rovněž duši zdá, že pro ni skončilo všechno zlé a že dobré jí už nikdy nebude chybět. Jako David (Ž 30,7), když poznával, že jich dosáhl, vyznal a řekl:

V dobách pohody jsem si řekl: Mnou nikdy nic neotřese.

5. A to se stává, protože v duchu aktivní osvojení jednoho protikladu samo sebou vylučuje aktivní osvojení a zakoušení protikladu druhého; což se nestává ve smyslové stránce duše, a to pro slabost vnímání.

Nicméně protože duch zde dosud není zcela ryzí a očištěný od vznětů, které jako protikladné má v nižší stránce duše, třebaže se jako duch nemění,

jakmile je jimi zasažen, mohou se měnit v utrpení, jak vidíme, že se později změnil i David (Ž 30,8), když zakoušel mnoho zlého a mnohá utrpení, ačkoliv v čase hojnosti se mu zdálo a bylo mu řečeno, že se to nikdy nezmění. Tak duše, když vidí, že je zahrnuta onou hojností duchovních dober, nepostřehne kořen nedokonalosti a poskvvrny, který v ní ještě zbývá, a myslí si, že její útrapy skončily.

6. Ale tato myšlenka vyvstává jen málokdy, protože dokud není skončeno očišťování ducha, jen velmi vzácně bývá ono vlídné sdílení natolik hojné, aby v ní zakrylo kořen, který zbývá, a to do té míry, že by duši dovolilo hluboko v nitru zakoušet jakési nevím co, kterého se jí nedostává a které zbývá vykonat, které ji nenechá dokonale se radovat z onoho ulehčení, a ona tudíž uvnitř zakouší jakoby nějakého svého nepřítele, a ten, jak se obává - třebaže je jakoby zklidněný a uspaný - se vrátí a znovu ožije, aby provedl své.

A je tomu tak: vždyť když si je nejjistější a nejméně se toho naděje, znovu duši pozře a stráví na jiném, horším a krutějším stupni, v temném a zraňujícím více, než byl minulý, a trvá další období, snad delší než první. A duše se zde znovu domnívá, že všechno dobré provždy skončil.

A nestačí jí zkušenost minulého dobra, které ji utěšilo po prvních strastech - v nichž si také myslela, že již nemá nic než utrpení - aby ji na tomto druhém stupni utrpení opustila myšlenka, že je již všechno skončeno a nevrátí se to jako minule. Neboť, jak říkám, toto přesvědčení v duši tolik utvrzené

je způsobeno přítomným uchvácením ducha, které v ní dává vymizet všemu, co je mu protikladné.

7. Taková je příčina, proč ti, kteří prodlévají v očištění, trpí velikými pochybnostmi, jakoby odtud neměli nikdy vyjít a jakoby jejich trýzeň neměla nikdy skončit (76).

Neboť třebaže habituálně mají tři božské ctnosti, kterými jsou víra, naděje a milosrdná láska, současný stav, v němž zakouší trýzeň a odloučení od Boha, jim nedovoluje radovat se z přítomného dobra a z útěchy těchto ctností. Ačkoliv totiž postřehnou, že Boha velice milují, neutěší je to, protože se jim zdá, že Bůh nemiluje je a že toho ani nejsou hodny; poněvadž se vidí od Něho odloučeny, ponořeny do svých bídností; spíše se jim zdá,

76 / EE zdůrazňuje, že trpět pochybností není totéž, co pochybovat, ale znamená to trpět pokušení nebo pocity bez volní účasti toho, kdo je ve víře pevný.

že samy v sobě velmi dobře mají ono *proč* jsou Bohu odporné a Jím právem a navždy odvržené.

A tak třebaže duše v tomto očišťování vidí, jak mnoho Boha miluje a že by pro Něho dala tisíc životů

(což je také pravda, protože v těchto strastech duše milují svého Boha s velikou opravdovostí),

není to všechno pro ni ulehčením, spíše jí to působí větší utrpení; neboť když Jeho tolik miluje,

že nemá nic jiného, oč by se starala,

a jak se vidí tak bídná, nemůže věřit, že ji Bůh miluje,

ani tomu, že má nebo bude mít proč ji milovat,

ale spíš že ona má proč být odporná nejen Jemu, ale navždy

i všemu stvoření. Bolí ji, když v sobě vidí příčiny,

proč si zaslouhuje být odvržena od Toho, kterého tolik miluje

a po kterém tolik touží.

8. KAPITOLA

*O ostatních trýzních,
které skličují duši v tomto stavu.*

1. Avšak je tu jiná věc, která sužuje duši a vede ji k hojné bezútěšnosti, a je to proto, že temná noc staví zábrany tvořivým schopnostem i náklonnostem a duše nemůže povznést k Bohu ani cit, ani mysl, ani se k Němu nemůže modlit a zdá se jí totéž co Jeremjášovi (srov. Pl 3,44), že se Bůh *obestřel oblakem, aby (k Němu) modlitba nepronikla.*

Tím chce o Bohu říci totéž, co citovaný výrok (srov. Pl 3,9), totiž: *Zazdil a zatarasil mé cesty kamennými kvádry.* A prosí-li někdy, je to tak bez síly a bez šťávy, že se jí zdá, že to Bůh ani neslyší, ani si toho nevšímá, jak také dává pochopit prorok ve stejném výroku (Pl 3,8), když říká: *Když nařkám a prosím, odvrhne mou modlitbu.*

Opravdu, toto není čas rozmluvy s Bohem, ale čas položit *do prachu svá ústa*, jak říká prorok Jeremjáš (srov. Pl 3,29), *snad ještě naděje zbývá,*

a v trpělivosti vytrpět své očišťování.

Bůh je Ten, kdo zde prochází a při trpnosti duše koná (své) dílo (77); proto ona nemůže (dělat) nic.

Proto se nemůže ani modlit, ani se soustředěně účastnit Božích věcí, dokonce ani ostatních věcí a jednání časných. A postihuje ji nejen to, ale mnohokrát taková odcizení a tak hluboké výpadky paměti, že jí projdou dlouhé chvíle, aniž by věděla, co se děje, nebo o čem přemýšlela, nebo co je to, co dělá, nebo co bude dělat, ani zpozorovat nemůže, i kdyby chtěla, nic z toho, v čem se nachází.

2. Vždyť proto se zde (nejen) očišťuje rozum od svého lesku a vůle od svých zaujetí, ale také paměť od svých rozvažování a poznatků - z nich ze všech je také třeba v paměti nic nepodržet - aby se dovršilo to, co o sobě v tomto očišťování říká David (srov. Ž 73,22), jak známo:

Já v nic jsem byl uveden a nevěděl jsem. (78)

Ono nevědět se zde týká toho nevědění a výpadků paměti, jejichž ochromení a zapomenutí jsou způsobena vnitřním usebráním, v němž duši stravuje patření kontemplace.

Neboť aby duše se svými schopnostmi zůstala připravena a vytvrzena v božském pro Boží sjednocení v lásce, bylo vhodné, aby nejprve byla s nimi se všemi strávena v božském a temnotou zastřeném duchovním světle kontemplace, a tím aby byla vytržena ze všech zaujetí a uchvácení co do stvoření, což u každého jednotlivě trvá podle toho, jaká je intenzita (kontemplace).

A tak, nakolik se božské světlo prostě a v ryzosti do duše vlomí, natolik ji spíše zastírá temnotou,

činí ji prázdnou a uvádí v nic všechna její částečná uchvácení a zaujetí věcmi shůry i zdola;

a také čím menší prostotou a ryzostí se vlamuje, tím méně duši opanuje a je jí menší temnotou.

Je to něco, co vysloveno se zdá být neuvěřitelné,

vždyť nadpřirozené a božské světlo zastírá duši temnotou tím víc, čím víc má jasnosti a ryzosti;

a čím méně, o to méně ji zatemňuje.

To se dá dobře pochopit, jestliže uvažujeme o tom, co bylo výše zkoumáno myšlenkou Filosofova,

jak je vhodné připomenout: nadpřirozené věci jsou pro naše chápání tím víc zastřeny temnotou, čím jsou samy v sobě jasnější a zřejměji se prokazují.

3. A aby se to jasněji pochopilo, předložíme zde podobnost s přirozeným a obyčejným světlem.

Vidíme, že paprsek slunce, který vstupuje oknem, čím je čistší a bez poskvrniny prachu, tím méně jasně je vidět, a čím víc prachu a částic vzduch má, tím se zdá být oku jasnější. Příčina je v tom, že světlo není tím, co je samo sebou viditelné, nýbrž je prostředkem, jímž jsou viditelné ostatní věci, na které dopadá; a teprve potom je také světlo viditelné odleskem, který na nich vyvolává. A kdyby na ně nedopadlo, ani věci, ani světlo by nebylo vidět;

takže kdyby paprsek slunce pronikl oknem do světnice a procházel by z jedné na druhou stranu prostředím světnice, pokud by se nedotkl nějaké věci a ani ve vzduchu by nebyl prach, o který by se odrazil,

světnice by neměla více světla než dřív a ani paprsek by nebylo možné postřehnout;

spíše při dobrém dívání se, by byla větší temnota tam, kudy paprsek prochází, protože poněkud opanuje a zastře ostatní světlo a sám není vidět,

vždyť jak jsme právě řekli, nejsou zde viditelné předměty, od kterých by se mohl odrazit.

4. V duši tedy víceméně stejně působí paprsek božského patření kontemplace, který když se do ní vlomí svým božským světlem, přesahuje její přirozenost, a tím ji zastře temnotou a opanuje ji ve všech přirozených vnímáních a zaujetích, které dříve pojímala prostřednictvím přirozeného světla.

A tak nejen že ji zanechá zastřenou, ale také prázdnou ve tvořivých schopnostech a touženích jak duchovních, tak přirozených;

a zatímco ji nechává prázdnou a zastřenou temnotou, očišťuje ji a osvětluje božským světlem Ducha, aniž by si duše byla vědoma, že je má, ale (myslí si), že zůstává v temnotách, jak jsme to řekli o paprsku, který, ačkoliv je uprostřed světnice, je-li čirý a ryzí a nemá se čeho dotknout, není vidět.

Ale v tomto duchovém světle, jímž je duše pronikána,

má-li se o co odrazit, to znamená, když se nabízí nějaká věc k duchovnímu pochopení v dokonalosti nebo i nedokonalosti, i kdyby to bylo skrze sebemenší částičku, která zde je, nebo úsudek o tom, co je zcestné nebo pravdivé, hned to duše vidí a chápe (mnohem) jasněji než dříve, dokud nebyla v temnotách. A víceméně poznává světlo, které má (člověk) duchovní, aby lehce rozpoznal nedokonalost, která se mu předkládá, tak jako když paprsek, o němž jsme právě mluvili, v temné světnici není vidět, ale předloží-li se před něj ruka nebo jakákoliv jiná věc, tato je vidět hned a lze rozpoznat, že tam bylo ono sluneční světlo.

5. Odtud, protože toto duchové světlo je tak prosté, ryzí a plodné, nedotčené a nerozdrobitelné na žádnou přirozeně poznatelnou nebo božskou jednotlivost, vždyť vůči všem zaujetím jsou schopnosti duše prázdné a uvedené v nic,

vzchází odtud mocná svrchovanost a lehkost, v níž duše poznává a proniká cokoliv, co se nabízí shůry nebo zdola; a proto řekl Apoštol (srov. 1 K 2,10), že *duchový člověk proniká všechny věci, i hlubiny Boží*.

Neboť v této svrchované a prosté Moudrosti se porozumí tomu, co skrze Mudrce (srov. Mdr 7,24) říká Duch svatý, totiž: *že ve své ryzosti proniká cokoliv*, protože se nedrobí v žádných nadsmyslových částech, ani náklonnostech.

A toto je vlastnost ducha očištěného, ve kterém se staly ničím všechny náklonnosti i vědění, který v tomto ne-zalíbení v ničem a v nechápání ničeho v částečnosti, když přebývá ve své prázdnotě a temnotě, objímá všechno s mocnou přichystaností, aby se na něm potvrdil výrok ze svatého Pavla (srov. 2 K 6,10):

Nihil habentes, et omnia possidentes.

(Nic nemáme, a přece nám všechno patří.)

Neboť takové blahoslavenství náleží této chudobě ducha.

9. KAPITOLA

*Jak tato noc,
třebaže zastírá ducha temnotou,
nastává proto, aby osvítila a obdarovala světlem.*

1. Zbývá tedy zde říci, že tato blahoslavená noc, třebaže zastírá ducha temnotou, nedělá to než proto, aby ho ve všem obdarovala světlem; a třebaže ho pokořuje a noří do bídy, není to než proto, aby ho vyvýšila a pozdvihla; a třebaže ho učiní nuzným a prázdným ode všeho přirozeného vybavení a zaujetí, není to než proto, aby se v rozměru Božím mohl rozšířit v radosti a v těšení se ze všech věcí vysokosti a pozemských, když (už) je nade vším ve svobodě svrchovaného ducha. Neboť stejně jako pro prvky, mají-li být sdíleny ve všech přírodních složeních a bytostech, se nepřipouští, aby byly nadány nějakou specifickou barvou, vůní, ani chutí, aby mohly být současně ve všech chutích, vůních i barvách, tak je příhodné pro ducha, aby byl prostý, ryzí a obnažený ve všech typech přirozených zaujetí, jak aktuálních, tak habituálních (79), aby mohl svobodně a šíří ducha sdílet (80) božskou Moudrost, v níž pro svou ryzost vychutnává všechnu líbeznost všech věcí v naprosté vynikající vznešenosti. A bez tohoto očišťování nebude moci žádným způsobem zakoušet ani vychutnat zadostiučinění ze všeho toho nadbytku skvoucího ducha; neboť jedna jediná záliba, kterou by měl, nebo částečnost, na kterou by byl duch vázán akutálně nebo habituálně postačí,

79 / jak přítomných, tak zvykových.

80 / comunicar - sdílet i přijmout.

aby ani nezakusil, ani nevychutnal, ani nesdílel něžnou a niternou líbeznot ducha lásky, který v sobě zahrnuje všechnu líbeznot v mocné vznešenosti.

2. Neboť tak jako děti Izraele jenom proto, že jim zůstala jedna jediná záliba a vzpomínka na maso a jídla Egypta (srov. Ex 16,3), nemohly na poušti vychutnat líbeznot andělského chleba, kterým byla mana, a jak říká Písmo svaté (srov. Mdr 16,21):

*měla jemnost všech chutí a měnila se v pochutnání,
podle toho, jak každý chtěl,*

tak i duch, kdyby byl dosud zaujat nějakou aktuální nebo habituální zálibou nebo dílčími vědomostmi nebo jakýmkoliv jiným vnímáním, nemůže dospět k vychutnání rozkoší svobodného ducha, jak si přeje vůle. Důvodem toho je, že zaujetí, pocity a uchvácení dokonalého ducha, protože jsou božské, jsou tak jiného rodu a druhu, tak rozdílného od přirozeného a tak vznešeného, že k tomu, aby si je někdo osvojil aktuálně nebo habituálně, nezbytně musí zbavit moci a aktuálně i habituálně zrušit ty druhé, jako to dělají dva protiklady, které spolu v jednom subjektu být nemohou.

Proto když má duše projít k těmto závrtným věcem, je velmi potřebné a nutné, aby v ní temnotou zastřená noc kontemplace nechala vymizet a zničila nejprve její nízkosti tím, že ji noří do temnot, vyprahlou, sklíčenou a prázdnou; vždyť světlo, které jí má dát, je nanejvýš výsostné světlo božské, jež všechno přirozené světlo převyšuje a které rozum přirozenou cestou neobsáhne.

3. A tak je třeba, aby rozum, když má dospět ke sjednocení s Ním a má se stát Božím ve stavu dokonalosti, byl nejprve očištěn a potřen ve svém přirozeném lesku a zároveň byl zastřen temnotou prostřednictvím (temné) kontemplace. A je vhodné, aby jeho temnota trvala tak dlouho, kolik je zapotřebí k potlačení a zrušení habitu, který má v sobě již dlouhý čas zformovaný svým způsobem chápání, a místo něj aby zůstalo osvětlení a božské Světlo.

A tak protože síla, kterou v chápání měl dříve, je přirozená, plyne z toho, že temnoty, kterými zde trpí, jsou hluboké, strašlivé a velmi bolestivé, poněvadž jak jsou zakoušeny v hlubinné podstatě ducha, zdají se být temnotami podstaty. Ne více, ne méně, protože horoucnost lásky, kterou má být obdarován v Božím sjednocení v lásce, je božská, a proto velmi duchovní, něžná, vzácná a velice niterná, že úplně převyšuje všechny sklony i cítění vůle, i všechnu její touhu. A je proto nutné, aby vůle mohla sjednocením v lásce dospět k zakoušení a k radosti

s horoucností a rozkoší v Bohu tak vznešenou, že jí přirozeným způsobem nedosáhne, aby byla nejprve očištěna se stala ničím ve všech svých náklonnostech a pocitech, ponechána ve vyprahlosti a v utištění natolik, nakolik je to nutné vzhledem k habitu, který měla v přirozených náklonnostech, a to jak ve věcech Božích, tak lidských, aby vysílená a scvrklá a dobře prohořená ohněm božského patření - proti každému rodu démonů, tak jako srdce Tóbiášovy ryby na žhavém uhlí (Tób 6,19) -

byla přichystána v ryzosti a prostotě a chuť aby měla očištěnou a zdravou pro zakoušení vznešených a nenadálých doteků božské Lásky, do níž, jak poznává, bude přetvořena Boží mocí, a všechna protikladnost aktuální i habituální, jak říkáme, kterou mívala dříve, bude zapuzena.

4. Také proto, že v řečeném sjednocení, k němuž ji temná noc připravuje a přivádí, má být duše komunikací s Bohem naplněna a vybavena slavnou skvoucí velebností, což v sobě zahrnuje nespočetná milostná dobra, jež převyšují všechnu hojnost, kterou duše může mít v přirozeném řádu - vždyť ji nemůže přijmout v tak slabé a poskvněné přirozenosti - protože jak říká prorok Izajáš (srov. Iz 64,4): *ani oko nevidělo, ani ucho neslyšelo, ani do lidského srdce nevstoupilo, co připravil...* atd., je třeba, aby duše byla nejprve ponořena do prázdnoty a chudoby ducha, očištěna od každé opory, útěchy a přirozeného vnímání ve všem shůry i zdola,

aby takto prázdna byla zcela chudá na duchu
a vysvlečená ze starého člověka,
aby žila onen nový a blahoslavený život,
kterého lze dosáhnout skrze tuto noc,
což je stav sjednocení s Bohem.

5. A protože duše má obdržet zakoušení a poznávání božské, velmi plodné a líbezné ve všech věcech božských i lidských, které již nespadá do obecného a přirozeného zakoušení a vědění duše,

(vždyť se na ně bude dívat očima tak odlišnými od dřívějších, jako se duch odlišuje od smyslů a božské od lidského), je pro ducha vhodné, aby se tříbil a otužil v obecném i přirozeném zakoušení ponořením do velké úzkosti a utištění prostřednictvím očistné kontempace

a v paměti byl vzdálen každému smírnému a zklidňujícímu poznání, s nitemým chvěním a zakoušením vyhnanství slzavého údolí i cizoty všech věcí, kdy duši připadá, že všechno je podivné a jiného řádu, než bývalo.

Neboť takto noc pomalu vytrhuje ducha z jemu běžného a obecného zakoušení věcí, aby ho přenesla k zakoušení božskému, které je vzdálené a oproštěné od všeho lidského postupu.

Zde se duši zdá, že v utrpení kráčí sama sobě vzdálená, jindy si myslí, jestli to není očarování nebo uchvácení a kráčí v úžase nad věcmi, které vidí a slyší, a připadá jí velmi vzdálené a podivné, že jsou to tytéž věci, kterými se běžně zabývala.

Příčinou toho je, že duše již vzdálená a cizí obecnému zakoušení a poznávání věcí odchází,

aby, když se jí staly ničím, byla zformována v božském, které je spíše z onoho života než z tohoto.

6. Všemi těmito trýznivými očistami ducha, proto, aby byla znovuzrozena pro život ducha prostřednictvím božského vlití, duše trpí a v těchto bolestech se asi rodí duch spásy, aby se naplnil výrok Izajášův (srov. Iz 26,17-18), který říká:

Od Tvé tváře, Hospodine, jsme počali a byli jsme v porodních bolestech a porodili jsme ducha spásy. (81)

Kromě toho, že duše se skrze noc kontemplanace připravuje, aby dosáhla zklidnění a niterného pokoje, který je tak a natolik milostný, že, jak říká Církev, *převyšuje všechny smysly*, (srov. F 4,7), je pro duši užitečné (protože všechn prvotní pokoj, který zahalený do nedokonalostí nebyl pokojem, třebaže oslovené duši připadalo, že je to pokoj, protože šla za svým podle svého zalíbení, (připadalo jí) že je to pokoj dvojnásobný, totiž že již získala pokoj smyslů i ducha, poněvadž viděla, že je naplněna přemírou ducha),

aby tento pokoj smyslů i ducha, který jak říkám, je dosud nedokonalý, byl (v duši) nejprve očištěn a vyjmut a vytržen z pokoje, jak to zakoušel a s pláčem pronesl Jeremjáš ve výroku, na který se u něho odvoláváme (srov. Pl 3,17), abychom osvětlili pohromy tíživé noci; říká:

Vytržena a rozloučena s pokojem je moje duše.

7. Je to bolestné zmatení s mnoha obavami, představami a boji, které v sobě duše má, kdy v uchvácení a se zakoušením bídností, v nichž se vidí, tuší, že je ztracena a její dobra už provždy skončena. Z toho jí v duchu vyvstane bolest a úpění tak hluboké, že v ní působí mocný duchovní řev a burácení, takže je někdy ústy vyslovuje a rozpouští se v slzách, když má sílu a moc, aby to mohla udělat, ačkoliv jen málokdy je tato úleva.

David jako ten, kdo to v takové plnosti zakusil, to velmi dobře prohlašuje v jednom žalmu (srov. Ž 38,9), když říká:

*Byl jsem velice sklíčen a pokořený,
řval jsem v úpění svého srdce.*

Ten řev je projevem veliké bolesti; neboť někdy, při náhlém a ostrém vědomí bídy, ve které se duše zastihuje,

81 / De tu faz, Señor, concebimos, y estuvimos con dolores de parto, y parimos el espíritu de salud. V souvislosti s utrpením, o němž sv. Jan mluví, uvádím, že sv. Terezie z Lisieux, OCD, se plným řádovým jménem jmenovala (Marie Františka) Terezie od Dítěte Ježíše a Svaté Tváře.

v bolesti a trýzni se tolik vzedme a duši obklíčí pohnutí, že nevím, jak jinak by se to mohlo pochopit než připodobněním, které prorok Jób (srov. 3,24), když byl ve stejných útrapách, vyslovil těmito slovy:

Jako přívaly vod, tak je můj řev.

Vždyť stejně jako vody někdy přicházejí v takových přívalích, že všechno zatopí a zaplní, tak i tento řev a zakoušení vzroste někdy v duši natolik, že ji celou zatopí a přežene se přes ni, naplní všechny její náklonnosti i síly duchovními úzkostmi a bolestmi většími, než se vůbec dá vypovědět.

8. Takové je dílo, které v ní působí tato noc překrývající naděje i na světlo denní. Vždyť v tomto smyslu říká také prorok Jób (srov. 30,17): *V noci mi bolesti rozvrtávají ústa, a ti, kdož mě rozežírají, nespí.* Ústy se zde rozumí vůle, která je proniknuta bolestmi, a ty nepřestávají trhat duši na kusy, ani neusínají, neboť pochybnosti a obavy, které procházejí duší, nikdy nespí.

9. Je hluboké toto válčení a zápas, protože pokoj, který chystá, má být velmi hluboký; a bolest ducha je niterná a ostrá, protože láska, kterou má obdržet, má být také velmi niterná a pročištěná; vždyť čím niternější a bezvadnější (má být a zůstat dílo, tím niternější), svědomitější a ve větší ryzosti musí být konána práce a s tím větším úsilím, čím má být budova pevnější. Proto, jak říká Jób (srov. 30,16.27),

*sama v sobě chřadne má duše
a její nitro vře bez jakékoliv naděje.*

Ne více, ne méně, neboť duše má obdržet a těšit se ve stavu dokonalosti, k němuž skrze tuto očištnou noc kráčí, v nespočetných dobrech obdarování a ctností, stejně tak ve své podstatě, jako ve svých schopnostech. Je vhodné, aby se nejdříve spatřila a především zakoušela jako cizí a jich všech zbavená a od nich prázdná a chudá a aby se jí zdálo, že je od nich tak vzdálená, že nemůže věřit, že by k nim někdy dospěla, a že pro ni tudíž všechno

dobré skončilo. Tak to také dává na srozuměnou Jeremjáš ve zmíněném výroku (Pl 3,17), když říká:
Zapomněl jsem na všechno dobré.

10. Ale podívejme se nyní, jaká je příčina toho, že světlo kontempace, tak jemné a přátelské jak si jen lze přát - vždyť jak bylo řečeno výše, je stejné jako to, s nímž se má duše sjednotit a ve stavu dokonalosti v něm najít všechna dobra, po kterých touží - svým vlnením se do duše jí působí v počátcích stavy tak plné utrpení a zhrzení, jak jsme zde právě řekli.

11. Na to pochybování se snadno odpoví, když řekneme, co jsme již zčásti řekli, a to, že příčinou není, že by ze strany kontempace a božského vlití bylo něco, co by ze sebe působilo utrpení, naopak, to spíše mnoho milostného a líbezného, jak bude řečeno dále, ale slabost a nedokonalost, které duše nyní má a (míra) její připravenosti je příčinou i odporováním vůči jejich přijetí; sem když se dané božské světlo vlomí (82), musí duše trpět způsobem, o němž jsme již hovořili.

10. KAPITOLA

Porovnáním se až do kořene vykládá toto očišťování.

1. Tudíž, pro lepší objasnění řečeného i toho, co musí být vysloveno, je vhodné zde poznamenat, že toto očišťující a láskyplné poznání, neboli božské Světlo, jak zde říkáme, duši při jejím očišťování a přípravě na dokonalé sjednocení s Ním strhává stejným způsobem, jako oheň strhává dřevo při jeho přetváření v sebe sama. Neboť skutečný oheň, když je přiložen ke dřevu, první, co dělá je, že je začne vysoušet, ven vyvrhuje vlhkost a v slzách nechává skrápávat vodu, kterou v sobě dřevo má; potom je postupně mění v černé, temné a ošklivé a také páchnoucí a pomalu, trochu po troše ho nechává vyprahnout, pomalu z něj vytahuje a odvrhuje pryč všechny ošklivé a temné přídavky, které má a které jsou ohni protikladné; a konečně, když je zvnějšku začíná měnit v plamen a vznítí je, přemění je v sebe a učiní tak krásným, jako je oheň sám. Na tomto konci už není ze strany dřeva žádná trýzeň, ani vlastní činnost, kromě tíže a částí hutnějších než oheň, (protože vlastnosti ohně) i jeho činnost má samo v sobě; vždyť je vyprahlé a vyprahlé je vznícené; je jasné a osvěcuje; je lehké mnohem víc než dřív, opracovávané ohněm ve všech těchto vlastnostech i účincích.

2. Stejným způsobem tedy se musíme zamyslet nad božským ohněm Lásky při kontemplaci, který dříve než v sobě duši spojí v jedno a přetvoří v sebe sama, očistí ji nejprve ode všech jejích protikladných přídavků;

dává z ní vyjít ven jejím ošklivostem
a nechává ji zčernat a potemnět, takže se zdá být horší než
dřív a ošklivější a odpornější než bývala.

Neboť tato božská očista pokračuje a vzdaluje všechno zlé
a neřestné naladění, které, poněvadž je v duši velmi vkoře-
něné a uhnízděné, dříve nepostřehla,
a tudíž nechápala, že má v sobě tolik zlého;
a nyní, aby je odvrhla a zničila, objevuje se jí před očima
a ona to tak vidí jasně osvětlené tímto temnotou zastřeným
světlem božského patření (83)

(přestože není horší než dříve, ani sama v sobě, ani před
Bohem), a poněvadž v sobě vidí to, co dříve neviděla,
zdá se jí být jasné, že když je taková, že nejen není hodna
toho, aby na ni Bůh shlédl, a že si dokonce zaslouží, aby si
jí hnusil, a že se Mu již hnusí.

Na základě tohoto porovnání můžeme nyní pochopit mno-
ho věcí, o nichž budeme hned hovořit i z toho, co zamýšlíme
říci.

3. Za prvé můžeme pochopit, jak samo světlo a láskyplná
Moudrost, která se má s duší spojit v jedno a přetvořit ji, je
stejná, jako ta, která duši na počátku očišťuje a připravuje;
tak jako týž oheň, který v sebe přetváří dřevo tím,
že do něj pronikne a pomalu v něm povstává (84), je stejný
jako ten, který ho pro tento účinek nejprve připravil.

4. Za druhé postřehneme, že duše nezakouší tyto útrapy od
dané Moudrosti, vždyť, jak říká Moudrý (Mdr 7,11),
všechno dobré mi přišlo spolu s ní,
nýbrž kvůli slabosti a nedokonalosti, (kterou má) duše,
a kvůli tomu, že bez očišťování nemůže přijmout
její božské světlo, líbeznou jemnost a milostnost
(tak jako dřevo, které nemůže být přetvořeno hned, když
se k němu přikládá oheň, ale až když je připraveno),

83 / por esta oscura luz de divina contemplación.

84 / incorporándose en él - vtělí se (P. Ovečka). Překládám opět podle smyslu
obrazu.

a proto tolik trpí. S tím dobře souhlasí Sírachovec (srov. Sír 51,25-29), když mluví o tom, co vytrpěl, aby došel sjednocení s ní a radosti z ní, říká:

*Smrtelný zápas v ní prožila moje duše
a mé útroby se zkalily, abych ji získal,
proto nabudu vzácného jmění. (85)*

5. Za třetí odtud můžeme nahlédnout cestu utrpení (duší) v očištění. Neboť oheň by nad nimi neměl moc, i kdyby jim byl příkládán, pokud by neměly nedokonalosti, kvůli kterým trpí a které jsou látkou, v níž oheň může pobýt; když skončí, není, co by hořelo dál; jako tady, když končí nedokonalosti, končí ztrýznění duše a zůstává radost.

6. Za čtvrté z toho vyvodíme, jakým způsobem se duše postupně pročišťuje a očišťuje v tomto ohni lásky, jak se víc a víc plní plameny lásky; stejně jako dřevo je postupně a krok za krokem připravováno a je víc a víc rozněcováno.

Ačkoliv duše nepocituje toto planutí lásky vždy, ale jen někdy, když se patření kontemplance nevlamuje s takovou silou, protože tehdy má duše prostor, aby spatřila a také se těšila nad dílem, které pomalu postupuje, neboť se jí odkrývá; vždyť se zdá, že ruka se chápe díla a vytahuje železo z výhně, aby se nějakým způsobem prokázala práce, která pomalu postupuje;

a tehdy je dán prostor, aby duše sama v sobě postřehla dobro, které neviděla, když bylo dílo utvářeno.

Stejně tak, když plamen přestane dřevo zraňovat, je dán prostor dobře uvidět, nakolik bylo dřevo v plameny proměněno.

85 / Mi ánima agonizó en ella, y mis entrañas se enturbiaron en adquirirla; por eso poseerá buena posesión. Zápasila duše má o ni, a nitro mé zbouřeno jest hledajíc ji; protož vládnouti bude jměním dobrým (P. Ovečka). Zápasila duše má i ni, pevně jsa odhodlán činiti ji. Nitro mé hořelo snahou ji hledat, proto nabyt jsem ji, vzácného jmění (Hejčl).

7. Za páté z tohoto srovnání také vyvodíme, co bylo řečeno výše a je záhodno vědět - je pravda, že po úlevě se duše vrací k utrpení intenzivnějším a více vysilujícímu než dříve. Neboť po oné ukázce, k níž dochází potom, co jsou očištěny vnější nedokonalosti, oheň lásky se vrací, aby zranil to, co je k dokonání, a dovršil očistu hlouběji v nitru.

V tomto je utrpení duše niternější, jemnější a duchovnější, oč v ní slábnou ty nejskrytější, i slabé nedokonalosti ducha, zakořeněné dále v hlubokosti nitra.

A to se děje stejně jako u dřeva: když oheň vniká hlouběji, postupuje s větší silou a zuřivostí a přichystává nejhlubší nitro, aby se ho zmocnil.

8. Za šesté odtud také vzchází příčina, proč duši připadá, že pro ni skončilo všechno dobro a že je plná špatností, vždyť v tomto čase ji naplňuje všechno jen samou hořkostí; tak také dřevo, pro které vzduch i jakákoliv jiná věc znamená jen dokonalejší oheň.

Ale potom, při dalších prohlédnutích podobných prvnímu se bude radovat niterněji, protože očištění je již provedeno v hlubokosti nitra.

9. Za sedmé vyvozujeme, že duše, třebaže se v těchto představkách raduje ve veliké volnosti, tolik, jak jsme řekli, že se jí zdá, že se už (utrpení) nemusí vrátit, přesto všechno, když se už má rychle vrátit, nemůže nezakusit - zpozoruje-li, a on často k pozornosti přinutí - že zůstává nějaký kořen, který jí nedovoluje mít radost dovršenou, neboť se zdá, že hrozí novým vlomením se; a je-li tomu tak, rychle se vrátí.

Konečně to, co je v duši k očištění a osvícení hlouběji, nemůže se už dobře skrýt vedle toho, co je již očištěno; stejně tak jako ve dřevě je také dobře patrný rozdíl mezi tím, co je hlouběji uvnitř k osvícení a tím, co je již očištěno; a když se do hlubokosti znovu prolomí očišťování, není se co divit, že se duši znovu zdá, že pro ni všechno dobré skončilo a nedomnívá se, že se to dobré znovu vrátí,

vždyť ponořena do hlubokých niterných utrpení
je slepá pro všechna dobra vnější.

10. Když tedy stavíme před oči toto přirovnání
spolu s poznáním, které již bylo dáno nad prvním veršem
první písně temné noci, i její hrozivé rysy,
bude dobré vyjít z tohoto hoře duše
a začít již pojednání o ovoci jejích slz
a o jejím blahoslaveném charakteru,
o čemž se začíná zpívat od druhého verše:

s plameny lásky, zprahlá v úzkostech.

11. KAPITOLA

*Duše se setkává
s prudkou vášní božské lásky,
což je ovoce oné kruté sklíčenosti. (86)*

1. V tom verši dává duše pochopit, že oheň lásky, jak jsme právě řekli, se v ní v této noci trýznivé kontempace na způsob hmotného ohně ve dřevě pomalu rozžihá. Toto rozrůstání plamenů, třebaže je do jisté míry jako to, které jsme osvětlovali výše, jež procházelo smyslovou stránkou duše, je od něho v jistém ohledu tak rozdílné, že řekne, že stejně, jako je odlišná duše od těla nebo stránka duchová od stránky smyslové.

Neboť toto je rozrůstání plamenů lásky v duchu, v němž duše skrze temnotou zastřenou sklíčenost pociťuje, že je živě a ostře zraněna mocnou Boží Láskou a do jisté míry Boha zakouší a tuší, třebaže tomu v jednotlivostech nerozumí, protože, jak jsme řekli, rozum je zastřený temnotou.

2. Duch zde zakouší vášnivé uchvácení v bohatosti lásky, neboť rozrůstání plamenů v duchu vzbuzuje vášně lásky; vždyť, jak je tato láska vlitá, je (duch) více pasivní než aktivní, a tak v duši plodí mocnou vášně lásky.

Tato láska již pomalu pobírá cosi ze sjednocení se s Bohem, a poněkud se účastní na Jeho vlastnostech, které se v ní

86 / Při verši „s plameny lásky, zprahlá v úzkostech“ osvětluje sv. Jan sílu lásky, která podpírá Noc. Kapitoly 11-13 mají lyrický charakter. Směšují různé zkušenosti a myšlenky těžko ohraničitelné, exploze potlačené lásky formou úzkostné touhy vášnivé lásky, i hladu a žízně po Bohu (kap. 11). Láska roste s pokračujícím očišťováním (kap. 12). Uprostřed vyprahlosti a temnoty se rozžihá jisté světlo a vášně lásky, což anticipuje plody sjednocení (kap. 13) (Podle EE).

pasivně uchycují, což je spíše činností božskou než činností duše samé; ačkoliv to, co zde duše dělá, je, že dává souhlas; avšak žár a mocnost a charakter i vášně lásky, neboli rozrůstání plamenů, jak to zde duše nazývá, do ní vtiskuje pouze Láska Boží, která se s ní pomalu sjednocuje. Tato Láska nachází v duši tím větší prostor a připravenost ke sjednocení se a ke zmocnění se jí, čím víc jsou duši uzavřené, vzdálené a v ní zneschopněné všechny žádosti po vychutnávání věcí nebeských i pozemských.

3. Což v temnotou zastřené očišťování, jak jsme již řekli, nastává v mocné míře,

vždyť Bůh je tak odstavil od potěšení a tak jim je sebral, že se nemohou těšit z žádné věci, i kdyby chtěli.

To všechno dělá Bůh s úmyslem zcela je vydělit a usebrat pro sebe, aby duše měla větší odvahu a způsobilost (87) k přijetí mocného sjednocení v božské Lásce, které jí tímto očišťováním již začíná dávat.

V něm musí duše milovat s velikou silou (ze všech svých sil), a v toužení ducha i smyslů duše;

a to by nemohlo být, kdyby se rozptylovaly těšením z jiné věci. Vždyť proto David, aby mohl přijmout mohutnost lásky ve sjednocení s Bohem, Bohu říkal (srov. Ž 59,10):

Svou pevnost pro Tebe zachovám,

to znamená, že ze všech svých schopností, vší touhou i silou svých mohutností, a nechci se zabývat ničím, ani činností, ani potěšením, kromě Tebe.

4. Podle toho by se do jisté míry mohlo pochopit, jaké a jak mocné asi mohou být plameny lásky v duchu, ve kterém Bůh usebral všechny síly, schopnosti a toužení duše, jak v duchu, tak ve smyslech, aby v úplném souzvuku v lásce strávil jejich síly i moc, a tak aby se naplnilo první přikázání, které člověku nic neubírá, ani nic z lásky nevyklučuje. Říká (srov. Dt 6,5):

Budeš milovat svého Boha z celého srdce,

ze vší myslí své a celou svou duší a ze všech svých sil.

5. Zde tedy v tomto planutí lásky jsou usebrány všechny touhy a síly duše, a ta zůstává zraněná, zcela zasažená a vášnivě milující. Můžeme pochopit, jaká asi budou hnutí a útoky všech těchto sil a toužení, spatří-li se v plamenech a zraněné mocnou láskou, ale bez toho, že by jim patřila a bez uspokojení z ní, v temnotě a pochybnosti? Bezpochyby *trpící hladem jako psi*, jak říká David (srov. Ž 59,7. 15-16), *obklíčili město a když vidí, že nejsou nasycení* touto láskou, *vyjí a skučí*.

Neboť dotek Lásky a božský oheň do takové míry vyprahnou ducha a vznítí v něm tolik touhy nasytit jeho žízeň božskou Láskou, že se v sobě tisíckrát obrátí a v dychtivosti a toužebných přáních jsou k Bohu strhávány tisíce způsoby a postupy. David tomu dává velmi dobře porozumět v jednom žalmu (srov. Ž 62,2), když říká:

Má duše po Tobě žízní:

jak mnoha způsoby je mé tělo strháváno k Tobě!,

to znamená v toužení. A jiný překlad říká:

Má duše žíznila po Tobě,

má duše se ztrácí a hyne kvůli Tobě.

6. Toto je příčina, proč duše ve verši říká

s plameny lásky, zprahlá v úzkostech,

a neříká *s plamenem lásky, zprahlá v úzkostech*, protože při tom všem a v myšlenkách, jež v sobě převrací, a při všech výměnách a věcech, které se jí nabízejí, vrchovatě miluje a touží a také do té míry vrchovatě touhou trpí, v každé chvíli a na každém místě, že se neutiší ničím a úzkostnou touhu zakouší v planoucím zranění, jak to dává pochopit prorok Jób (srov. 7,2-4), když říká:

Tak jako otrok touží po stínu

a jako nádeník touží po konci své práce,

tak já jsem měl měsíce prázdnoty

a počítal jsem noci vleklé a pro mne strastné.

Když se ukládám ke spánku, řeknu: Kdy vstanu?

A potom v čekání na večer budu plný bolesti

až do temnot noci.

Všechno se duši stává těsným, neobsáhne sama sebe,

neobsáhne ji nebe ani země, a naplňuje se bolestmi až k temnotám, což zde Jób říká;

mluveno v rovině duchovní, je pro nás vhodné čekat a trpět bez útěchy, bez jisté naděje na nějaké světlo a dobro duchovní, tak jak zde duše trpí.

Úzkostná touha a trýzeň duše je v tomto planutí lásky větší, protože je násobena ze dvou stran: poprvé ze strany temnot ducha, v nichž se vidí a které ji skličují svými pochybnostmi a obavami; podruhé ze strany Boží Lásky, která jí dává planout a podněcuje ji, která ji svým láskyplným zraněním již zázračně naplňuje bázní.

7. Těmto dvěma způsobům utrpení dává v podobném smyslu dobře porozumět Izajáš (srov. 26,9), když říká:

Za noci po Tobě touží moje duše, to znamená v bídě; a toto je jeden způsob utrpení ze strany temné noci.

Ale svým duchem, říká,

ve svém nitru (88) až do rána budu bdít kvůli Tobě; a to je druhý způsob trýzně v toužebném přání a v úzkostné touze ze strany lásky, v nitru ducha, což je v horoucnosti ducha.

Avšak uprostřed těchto temnotou zastřených a láskyplných trýzní zakouší duše ve svém nitru jakési společenství a moc, které ji natolik provázejí a posilují,

že končí-li pro ni tato zátěž a skličující temnoty, cítí se častokrát osamělá, prázdná a bázlivá.

A příčina je nyní v tom, že síla a odhodlanost duše byla zpevnována a sdílena pasivně temným ohněm lásky, který ji dobýval, a proto, když ji přestává dobývat, přestává v duši temnota (i síla a žár lásky).

12. KAPITOLA

*(Říká, jakým očištěm je tato hrozivá noc
a jak v ní božská Moudrost
osvětčuje lidi na zemi stejným osvětčením,
kterým očišťuje a osvětčuje anděly v nebi.) (89)*

1. Z toho, co bylo řečeno, postřehneme, jak tato temná noc láskyplného ohně tak jako v zastřených temnotách začíná duši očišťovat, tak v ní v zastřených temnotách dává plamenům rozrůstat se. Postřehneme také, že stejně jako se v onom životě duchové očišťují temným hmotným ohněm, v tomto životě se očišťují a utvrzují v čistotě láskyplným ohněm ducha; neboť toto je rozdíl: tam se ohněm utvrzují v čistotě a zde se utvrzují v čistotě a jsou osvětčováni jenom láskou. O tu lásku požádal David (Ž 51,12), když řekl:

Cor mundum crea in me, Deus,
(Stvoř mi čisté srdce, Bože) atd.

Vždyť neposkvrněnost srdce není nic menšího než láska a milost z Boha; neboť ti *čistého srdce* jsou naším Spasitelem nazváni *blahoslavenými* (Mt 5,8), což je tolik, jako by se řeklo *milující*, poněvadž blahoslavenství se nedává za nic menšího než lásku.

2. A že se duše očišťuje při osvětčení tímto ohněm láskyplné Moudrosti, (protože Bůh nikdy nedává mystickou moudrost bez lásky, vždyť táž láska ji vlévá), to dobře ukazuje Jeremjáš (srov. Pl 1,13), když říká: *Seslal oheň do mých kostí a vyučil mne.* A David říká, že *Moudrost z Boha je stříbro zkoušené v ohni*, to je v očištném ohni lásky. Neboť toto zastřené patření v temnotách kontemplace (90)

89 / Nadpis uvádí první vydání z r. 1618 (ep).

90 / oscura contemplación.

vlévá do duše lásku a moudrost společně, každému podle jeho hlubokosti a potřeby, duši zároveň osvěcuje a očišťuje ji, jak říká Moudrý (srov. Sír 51,26), od jejích nevědomostí, což, jak říká, udělala s ním.

3. Odtud také usoudíme, že tyto duše očišťuje a osvěcuje tatáž Moudrost od Boha, která očišťuje anděly v jejich nevěděni a činí je vědoucími a ozařuje jim to, co nevěděli, proudí od Boha přes hierarchie první až k posledním a odtud k lidem (91). Vždyť proto o všech dílech i vnuknutích, která působí andělé, se v Písmu pravdivě říká i to, že jejich původcem je Bůh a oni že je vykonávají; neboť podle řádu je poskytuje skrze ně a oni také od jedněch k druhým bez nějakého průtahu, tak jako je sdílený paprsek slunce mnoha skly mezi sebou navzájem uspořádanými; vždyť, ačkoliv je pravda, že paprsek prochází všemi samostatně, přece jen každé sklo paprsek odesílá a předává dalšímu více zformovaný a uzpůsobený podle typu skla, poněkud kratší a slabší, podle toho, nakolik je sklo více nebo méně vzdáleno slunci.

4. Z toho plyne, že duchové vyšší a ti nižší, čím více se přibližují k Bohu, tím víc jsou očištěni a projasněni podstatnějším očišťováním; a že ti poslední přijímají osvětlení mnohem skrovněji a z větší vzdálenosti. Z toho vyplývá, že člověk, ke kterému až proudí od Boha tato láskyplná kontemplace, chce-li mu ji Bůh dát, přijímá ji nutně podle své míry, velmi ohraničeně a bolestně.

91 / Scholastická nauka (sv. Tomáš Akvinský: Summa theol. I, q. 106 - 107; Scotus: II Sent. dist. 10 q. unica) převzatá od Pseudo-Dionysia Areopagity. P. Ovečka přebírá Stiglmayrovo shrnutí: „Bůh je jedno nadevšechny klady a záporů, prvotina všech věcí. Puzen jsa láskou dává bytostem mimo sebe bytí tisícero násobně odstupňované, v přetěsném řetězovém spojení sdělující a přijímající; zachovává je ve stálém pořádku a ve vzestupném pohybu je obrací zpět k sobě. Nebeskými kúry a církevními úřady jde přísně trojiční soustava; celé stvoření je žebřík do nebe sahající. Plnost božského světla prochází všemi stupni tvorů se stálým ubýváním, až se konečně ve hmotných věcech odráží jen slabým odleskem.“ (Lexikon f. Theol. und Kirche III. s. Dionysius Areopagita. J. Stiglmayr, SJ).

Neboť světlo od Boha, které osvětluje anděla, činí ho v lásce průzračnějším a jemnějším, vždyť je ryzí duch, připravený pro takové vlití, ale člověka, protože je poskvřený a slabý, osvítlí přirozeně, jak bylo řečeno výše, tak, že ho zastírá temnotou, působí mu trýzeň, jako slunce zhnisanému a nemocnému oku, a uvádí jej do lásky vášnivě a bolestně, dokud jej tentýž oheň lásky nezduchovní a nezjemní, očišťuje ho tak dlouho, až bude moci v láskyplném vlití v jemnosti přijmout sjednocení na způsob andělů, pomocí Pána již očištěný, jak řekneme dále.

Ale zatím přijímá láskyplné patření kontemplace a poznání ve stísněnosti a v úzkostné touze lásky, jak zde říkáme.

5. To planutí a úzkostnou touhu lásky nepocituje duše neustále. Neboť na počátku, když začíná duchovní očišťování, všechno v božském ohni směřuje spíše k vyzkoušení a přípravě dřeva duše než k tomu, aby ji učinil horoucí, ale postupem času, když oheň duši již pomalu prohořívá, pocituje zpravidla velmi silně toto planutí a horoucnost lásky.

Zde, jak se rozum v temnotě postupně více očišťuje, se někdy stává, že mystická a láskyplná bohověda (92) společně se vzplanutím vůle zraní osvětlením také další schopnost rozumu nějakým poznatkem a božskou září v takové líbeznosti a něžnosti, že osvětlená, říkám, jí pomáhající vůle se zázračně rozhoří a žhne v ní, aniž by něco dělala, v živých plamenech (93) tím božským ohněm lásky, způsobem, že se duši již zdá, že živý oheň je příčinou živé inteligence, kterou dostává.

A odtud je to, o čem hovoří David v jednom žalmu (srov. 39,4), když říká:

*Žhnulo mi srdce v mém nitru a jakýsi oheň,
zatímco jsem chápal, se rozhořival.*

92 / mística y amorosa teología.

93 / divino fuego de amor en vivas llamas ... vivo fuego ... viva inteligencia. Podle tohoto místa usuzuji na pravý název 4. Janovy knihy: Živý plamen lásky. Sv. Jan ji napsal v Granadě ve 14 dnech, v letech 1582-1584, tedy ve stejné době, kdy přerušil práci na Výstupu a napsal Noc.

6. A toto rozhoření lásky najednou v obou mocnostech rozumu i vůle, které se zde sjednocují, je pro duši ohromným bohatstvím a rozkoší; neboť to je jistý dotek s Božstvím a počátky již dokonalého sjednocení v lásce, které očekává. A tak k doteku takového vznešeného zakoušení a lásky od Boha se nedochází dřív, než po překonání velké námahy a značné části očišťování; ale pro jiná, nižší zakoušení, kterých se duši zpravidla dostává, není zapotřebí takového očišťování.

7. K tomu, co jsme právě řekli, se váže skutečnost, že v duchovních dobrech, které se od Boha do duše pasivně vlévají, může vůle velmi dobře milovat, aniž by tomu rozum rozuměl, tak jako rozum může rozumět, aniž by vůle milovala; protože tedy temná noc kontemplace spočívá v božském světle a lásce, má tak jako oheň světlo a horkost a není nevhodné, když se sdílí toto láskyplné Světlo, že někdy víc zraní vůli, dá jí planout láskou, a rozum zanechá v temném zastření, aniž by ho zranilo světlem; a naopak, když rozum osvítl světlem a obdaruje ho inteligencí, nechává vůli vyprahlou, jak se také stává, s možností přijmout horoucnost ohně a nevidět světlo, ale také vidět světlo a nepřijmout horoucnost ohně, a toto činí Pán, který vlévá, jak chce.

13. KAPITOLA

*(O dalších skvělých počinech,
které v duši koná temná noc kontemplace.)*

1. Z tohoto způsobu vzplanutí můžeme pochopit některý ze skvělých počínů, které v duši postupně již začíná konat temná noc kontemplace. Neboť několikrát, jak jsme právě řekli, je duše uprostřed ztemnění osvětlena a v temnotách zazáří světlo (srov. J 1,5), a tato mystická inteligence je vydělována a unášena (94) k rozumu, přičemž vůle zůstává vyprahlá, chci říci bez aktuálního sjednocení v lásce, s jasnoživostí a prostotou tak jemnou a milostnou pro smysly duše, že jí ani není možné dát jméno, někdy v jednom způsobu zakoušení Boha, jindy v jiném.

2. Někdy také zraní společně vůli, jak bylo řečeno, a vznítí lásku vysoce, něžně a mocně, protože, jak jsme řekli, někdy se tyto dvě mocnosti, rozum a vůle, sjednocují, když očišťování rozumu již pokročilo; ale předtím než se sem dojde, je obvyklejší, že vůle pocítí dotek vzplanutí dřív, než rozum dotek inteligence.

3. Ale zdá se, že je tu jedna pochybnost, a to: proč tedy, když se obě tyto mocnosti očišťují najednou, se v počátcích obvykleji zakouší vzplanutí a láska očištné kontemplace ve vůli, než dotek její inteligence v rozumu?

Na to se odpovídá, že pasivní láska zde nezraňuje přímo vůli, protože vůle je svobodná, a plameny lásky jsou spíše

vášní lásky (95) než svobodným činem vůle; neboť horoucnost lásky zraňuje duši v samé podstatě, a tím pasivně uvádí do pohybu náklonnosti. A proto se spíše nazývá vášní lásky než svobodným činem vůle; a ten je natolik nazýván činem vůle, nakolik je svobodný. Avšak protože vášně a náklonnosti se zahrnují do vůle, říká se, je-li duše zachvácená nějakým hnutím, že je to vůlí, a tak to je pravda; neboť tímto způsobem se vůle dostává do zajetí a ztrácí svou svobodu do té míry, že ji prudkost a síla vášně unáší s sebou. A proto můžeme říci, že toto planutí lásky je ve vůli, to znamená, ve vůli dává vzplanout touze; proto se nazývá, jak říkáme, spíše vášní lásky než svobodným činem vůle. A protože receptivní pokleslost rozumu (96) může přijmout inteligenci pouze v obnaženosti a pasivně (a to nemůže bez toho, že by nebyl očištěn), proto dříve než se to stane, zakouší duše dotek inteligence v menší míře než dotek vášně lásky. Neboť pro tu není nezbytné, aby vůle byla natolik očištěna od vášní, vždyť vášně jí dokonce pomáhají zakoušet horoucí lásku.

4. Planutí a žízeň lásky, protože zde jsou již v duchu, jsou zcela rozdílné od těch, o kterých jsme mluvili v noci smyslů. Neboť smysly, ačkoliv i zde hrají svou úlohu, nemohou se zde neúčastnit útrap ducha, a kořeny i živá žízeň lásky jsou zakoušeny ve vyšší stránce duše, to je v duchu; a zakouší a chápe takovým způsobem to, co zakouší, i nedostatek, který v ní toužení působí, že všechnu trýzeň smyslů, třebaže je nesrovnatelně větší než v první noci smyslů, nepovažuje za nic, protože v nitru poznává nedostatek velikého dobra, s nímž, jak vidí, se nic nemůže měřit.

95 / pasión de amor - vášnivá prudkost lásky. P. Ovečka: trpné rozechvění láskou, mysticky trpná láska. EE nemá poznámku ve smyslu pozn. 71.

96 / la pasión receptiva del entendimiento sólo puede recibir la inteligencia desnuda y pasivamente. P. Ovečka: receptivní trpnost rozumu.

5. A zde je vhodné poznamenat, že v počátcích, když noc ducha začíná, třebaže se vzplanutí lásky nezakouší, protože oheň lásky ještě nezačal vystupovat, dává nadále Bůh duši místo toho stigmatizující (97) tak velikou lásku k Bohu, že, jak jsme řekli, to, čím ze všeho nejvíc trpí a co zakouší v útrapách této noci, je úzkostnost myšlenky, *co když ztratila Boha* a pomyšlení, *co, když ji opustil*. A tak vždy můžeme říci, že od počátků této noci je duše dotýkána úzkostnou touhou lásky, jednou poznamenávající (98), jednou i vzplanutím. A je zřejmé, že to největší utrpení, které zakouší v útrapách, je tato obava, protože i kdyby se mohlo potvrdit, že není všechno ztraceno a skončeno, ale že to, čím prochází, je pro větší dobro, jak tomu skutečně je, a že Bůh není rozhněván, nic by jí to ve všech těch trápeních nepomohlo, dokud by se neutěšila vědomím, že tím slouží Bohu. Neboť tak veliká je ta stigmatizující láska, kterou k Bohu má, třebaže v temnotách, aniž ji zakouší. A nejen to, ale raději by mnohokrát zemřela, jen aby Jeho uspokojila. Když však plamen už dal duši vzplanout, spolu s oceněním, které od Boha má, nabývá takové síly a žhnutí a úzkosti v touze po Bohu při sdílení horoucnosti lásky, že s velikou smělostí, aniž by se na něco ohlížela a bez ohledu k čemukoliv, v její síle a zpitá tou láskou a touhou, aniž by se ohlížela na to, co dělá, dělala by věci mimořádné a výjimečné v jakémkoliv míře i způsobu, který se jí nabízí, aby se mohla setkat s Tím, kterého miluje její duše.

97 / da Dios al alma un amor estimativo tan grande de Dios - tak velkou poznamenávající lásku Boží. P. Ovečka: cenivou.

98 / de estimación.

6. To je příčinou, proč Marie Magdalena, přestože sama byla poznamenána tím, čím byla dřív, si na hostině nevšímala znepokojení lidí významných ani nevýznamných, ani nebrala ohled na to, že nepřichází řádně, ani na to, jak vypadá v pláči a v slzách mezi hosty (L 7,37-38), jen když - aniž by prováhala hodinu očekáváním jiného času a zralosti chvíle - mohla přijít před Toho, od něhož její duše již byla zraněna a plná plamenů (J 12,3). A to je opojení a smělost lásky, pro kterou vědomí, že její Milovaný je uzavřený v hrobě velkým zapečetěným kamenem a obklíčený vojáky, kteří Ho hlídají proto, aby Ho neukradli Jeho učedníci (Mt 27, 60-66), není důvodem, aby se kvůli něčemu z toho neodhodlala dál, aby upustila od cesty jít před rozedněním s vonnými mastmi, aby Ho pomazala (J 20,1).

7. A konečně, ta zpitost a úzkostná touha lásky ji vede, aby se zeptala toho - a myslí si, že to je zahradník - který Jeho z hrobu ukradl, aby jí řekl, jestli Ho vzal, kam Ho položil, aby si Ho ona mohla vzít (J 20,11-15); a neohlíží se na to, že taková otázka je podle zdravého rozumu pošetilostí, vždyť je jasné, že kdyby Ho ten druhý ukradl, neřekl by jí to, natož aby jí Ho dovolil odnést. A to je moc a prudkost lásky, že se jí zdá být všechno možné, a všichni, zdá se jí, jsou na tom stejně jako ona; protože si nemyslí, že je něco jiného, čím by se někdo musel zabývat, ani že by hledal, než Toho, koho hledá ona a kterého ona miluje; a zdá se jí, že není nic jiného než milovat, ani že není čím se zabývat než tímto a že se tím také všichni zabývají.

Vždyť proto, když Nevěsta vyšla hledat svého Milovaného po náměstích i za humny, myslela, že i všichni ostatní se tím zabývají; řekla jim, kdyby Ho našli, aby mu pověděli, aby mu o ní řekli, že trpí jeho láskou (Pís 5,8).

Taková byla síla lásky této Marie, že jí připadalo možné, kdyby jí zahradník řekl, kam Ho ukryl, že by šla a vzala by si Ho, i kdyby jí v tom bylo sebevíc bráněno.

8. Tak veliké tedy jsou úzkostné touhy lásky, které duše postupně zakouší, když už pokročila v očišťování ducha. Vždyť za noci, to znamená, v očistných temnotách, povstává podle roznícení vůle; a v úzkostné touze a silou, kterou lvice nebo medvědice jde hledat svá mláďata, když jí je vzali a ona je nenachází (Oz 13,8), tak jde tato zraněná duše hledat svého Boha; protože jak pobývá v temnotách, zakouší, že je bez Něho a umírá láskou k Němu. A to je ona netrpělivá láska, které nemůže člověk dlouho odpírat, aniž by ji přijal, nebo zemřel; takovou lásku měla Ráchel k dětem, když řekla Jákobovi: *Dej mi syny; když ne, zemřu* (srov. Gn 30,1).

9. A zde je vidět, jak duše, když se cítí být tak bídná a nehodná Boha, jak to nastane zde, v těchto očistných temnotách, má natolik troufalou (99) a odvážnou sílu, že by se hned spojila s Bohem. Příčinou je, že láska jí už postupně dává sílu, aby ho opravdu milovala, a vlastností lásky je chtít se sjednotit a spojit (100) a stát se stejným a připodobnit se milovanému protějšku a dojít tak dovršení v dobrou lásku. Odtud plyne, že duše není dokonalá v lásce, dokud nedošla sjednocení. Hlad a žízeň po tom, co jí chybí, což je sjednocení, a moc, kterou už láska do vůle vložila, ji uvedla do trýznivé touhy a vyvolala v ní troufalost a odvalu v souladu s planoucí vůlí, ačkoliv podle rozumu, který je zastřený temnotou a neosvícený, se cítí být nehodná a poznává svou bídnost.

10. Nechci tady opomenout příčinu, proč jí nedává - vždyť božské světlo je pro duši světlem stále - potom, co se do ní prolomí, světlo tak, jak se to stane později, a spíše je v ní příčinou temnot a útrap, jak jsme právě řekli.

99 / tan osada. El oso - medvěd.

100 / quererse unir y juntar.

Něco o tom bylo řečeno již dříve, a proto se k této částečnosti odpovídá: temnoty a další zlo, které duše zakouší, když se do ní prolomí božské Světlo, nejsou temnotami ani zlem ze Světla, nýbrž z duše samé a Světlo je osvětluje, aby je duše viděla.

Z toho jí potom dává světlo toto Světlo božské; ale s ním nemůže duše nejprve vidět než to, co má u sebe nejbližší, nebo, lépe řečeno, v sobě, což jsou její temnoty a bída, kterou z Božího milosrdenství již vidí, ale neviděla je dříve, protože v ní nebylo toto nadpřirozené Světlo.

A to je příčinou, proč na počátku nezakouší, než temnoty a zlé; potom však, když je již poznala a pocítila a je očištěna, bude mít oči pro to, aby jí světlo prokazovalo dobrodiní Světla božského; když jsou již z duše vyhnány všechny temnoty a otisky, zdá se již, že je pomalu zřejmý veliký prospěch a dobrodiní, které v duši postupně následují v této blahoslavené noci kontempace.

11. Nuže z řečeného lze vyrozumět, jak Bůh zde duši prokazuje milost tím, že ji pročišťuje a léčí ve stránce smyslové i duchovní silným mořidlem a hořkou očišťovnou ze všech vznětů a nedokonalých návyků, které v sobě měla ohledně časného a přirozeného, smyslového i spekulativního a duchovního, zastírá jí schopnosti nitra a činí je prázdnými ode všeho, skličuje a zatíží v ní smyslové i duchovní vzněty a v tom všem zneschopňuje a oslabuje přirozené síly duše (což by duše sama ze sebe nemohla nikdy dokázat, jak řekneme dále); a Bůh dává v její paměti ochabnout všemu tomu, co podle přirozenosti není Bůh, aby ji potom, již obnaženou a odřenu z její staré kůže, znovu oblékl.

A tak se její mládí obnovuje jako mládí orla (srov. Ž 103,5), a zůstává oblečena do nového člověka, který je stvořen, jak říká Apoštol (srov. Ef 4,24), podle Boha.

Což není nic jiného, než ozáření rozumu nadpřirozeným světlem tak, aby se lidský rozum stával Božím, sjednoceným s božským;

a o nic více ani méně vzdělává její vůli božskou láskou do té míry, že vůle není již jiná než Boží

a nemiluje jinak než způsobem Božím, utvořena a spojena vjedno s Boží vůlí a láskou;

a o nic více nebo méně paměť;

a také všechny náklonnosti a žádosti jsou božsky změněny a obráceny podle Boha. A tak duše snad již je duší nebe, nebeskou, a je víc Boží než lidská.

To všechno, tak jak postupně bylo vidět v tom, co jsme právě řekli, Bůh v duši pomalu utváří a koná prostřednictvím této noci, božsky ji osvětluje a dává v ní růst plamenům s touhou prahnoucí po samém Bohu a po ničem jiném.

A proto velmi spravedlivě a uvážlivě přidává potom duše třetí verš písně, který říká:

ó štěstí nad štěstí!

14. KAPITOLA

*(Předkládají se v ní a vysvětlují
tři poslední verše první písně.)*

1. To blahoslavené štěstí (101) bylo v tom, o čem hovoří dál v následujících verších, když říká:

*vyšla jsem, nespatriili mne,
když ve spánku můj dům spočinul ztišeně.*

Bere podobu člověka, který, aby se mu lépe zdařil jeho plán, odchází ze svého domu v noci, skrytý tmou, když obyvatelé domu již odpočívají, tak, aby mu nikdo nezabraňoval.

Vždyť i duše musela vyjít a vykonat čin tak heroický a neobyčejný, jako bylo spojit se vjedno, venku, se svým Božím Milovaným,

neboť Milovaný není než sám, venku, v samotách, a proto si ho Nevěsta přeje najít samotného a říká (srov. Pís 8,1):

*Kdo by mně tebe dal, můj bratře?
Kéž bych tě potkala venku samotného
a s tebou se sdílela o svou lásku? (102)*

A stejně tak je třeba, aby milující duše, má-li dosáhnout svého vytouženého cíle, učinila totéž, aby vyšla v noci, když usnuli a odpočívají všichni domácí jejího domu, to znamená nižší činnosti,

101 / Esta dichosa ventura.

102 / Quién te me diese, hermano mío,
que te hallase yo solo afuera
y se comunicase contigo mi amor?

a vášně i žádosti její duše jsou uspány a pozhášeny touto nocí, což jsou obyvatelé domu, kteří, jsou-li probuzeni, duši stále překáží v jejím dobru, nepřátelství svobodnému vyjití duše.

Vždyť toto jsou oni domácí, o kterých říká náš Spasitel v Evangeliu (srov. Mt 10,36), že jsou *nepřáteli člověka*.

A tak je vhodné, aby jejich činnosti i pohyb byly v této noci uspány, aby duši nezbraňovaly v nadpřirozených dobrech pocházejících ze sjednocení s Bohem v lásce,

protože za jejich bdělosti a činnosti to být nemůže; neboť všechno její dílo i přirozené hnutí spíše překáží než pomáhá přijmout duchovní dobra ze sjednocení v lásce, vždyť všechny přirozené schopnosti zůstávají nedostatečné vedle nadpřirozených dober, která Bůh pouze svým vlitím vkládá do duše pasivně a skrytě, v tichosti.

A tak je nutné, aby mlčení zachovaly všechny schopnosti, aby zůstaly pasivní kvůli jeho přijetí a nepodsouvaly tam své nízké dílo a mrzké tíhnutí.

2. A bylo štěstím nad štěstím pro duši, že Bůh v ní uspal v této noci všechno domácí obyvatelstvo jejího domu, to znamená, všechny schopnosti, vášně, náklonnosti i žádosti, které v duši žijí ve smyslech i v duchu, aby ona, aniž by byla zpozorována, to je, aniž by jí bylo těmito vzněty zabráněno, - neboť zůstaly v této noci uspané a umrtvené a ponechány v zastření, aby nemohly nic zaznamenat ani pocítit podle míry své nízké přirozenosti a duši tak zabránit vyjít ze sebe sama a z domu smyslovosti - (aby došla) v duchu ke sjednocení s Bohem v dokonalé lásce.

3. Ó jaké štěstí nad štěstím je pro duši, že se může vysvobodit z domu smyslovosti! Stěží se to dá pochopit, jestli to duše, jak vidím, nezakusila; vždyť jasně uvidí, jak bídná byla ta služba, ve které sloužila a jaké bídě byla podřízena, když jednala a pracovala podle svých schopností a žádostí,

a pozná, jak pravou svobodou a bohatstvím
je život z ducha, který s sebou přináší nedocenitelná dobra,
z nichž některá postupně zaznamenává v následujících pís-
ních; jasněji se uvidí, kolikery důvod duše má, když zpívá
o štěstí nad štěstí při vkročení do hrozivé noci,
jak je řečeno výše.

15. KAPITOLA

(Předkládá se druhá píseň a její osvětlení.)

Druhá píseň

*S jistotou, ve skrytu tmy,
po tajemném žebříku, v přestrojení,
ó, štěstí nad štěstí!
Ve skrytu tmy a v přilbici,
když ve spánku můj dům spočíval utišený.*

Osvětlení

1. Prozpěvuje si ještě duše v té písni o některých rysech (103) temnoty noci a opakovaně hovoří o velikém štěstí, které jí s nimi přišlo. Vypočítává je, když odpovídá na jakousi zamlčenou výhradu, říká tedy, ať se nemyslí, že když v noci a v zastřenosti temnotou prošla takovou bouří úzkostné touhy, pochybností, obav a děsů, jak bylo řečeno, že se tím vystavila většímu nebezpečí, že bude zatracena, vždyť skryta temnou nocí spíše zvítězila; protože v ní se osvobodila a lehce prchala před svými protivníky, kteří jí stále bránili v přejití. Vždyť ve skrytu tmy této noci převlékala šat a v přestrojení, se třemi charakteristickými znaky a barvami, jak řekneme později, a po velmi tajemném schodišti, které nikdo z domu neznal, jímž je živá víra, jak také na příslušném místě zaznamenejme, a v té

103 / Druhá píseň není novou etapou Noci, ale uvádí některé její vlastnosti. (EE).

a v přilbici (104) vyšla tak skryta, aby mohla lépe provést svůj záměr. Vždyť nemohla než jít s velikou jistotou, když už v této očištné noci jsou žádosti, náklonnosti a vášně atd. v její duši z větší části uspané, umrtvené a pozhášené, a jsou to ony, které by to v probuzení a bdělosti nepřipustily. Následuje tedy verš a říká toto:

s jistotou, ve skrytu tmy.

16. KAPITOLA

*(Předkládá se první verš
a vysvětluje se, jak duše krácející
v zastřených temnotách jde s jistotou.)*

1. Zastřenost temnotou, o které zde duše hovoří, jak jsme již řekli, se týká žádostí a schopností smyslů v nitru i v duchu, protože pokud jde o přirozené světlo, jsou v této noci všechny zastřeny temnotou a v ní se očišťují, aby mohly být osvětleny nadpřirozeně.

Neboť touhy smyslů i ducha jsou uspány a umrtveny bez možnosti těšit se z jakékoliv věci Boží nebo lidské; náklonnosti duše potlačené a stísněné bez možnosti jí pohnout a bez nalezení opory v čemkoliv; představivost spoutaná, bez možnosti něco dobře rozvážit; paměť v koncích; rozum v zatemnění, bez možnosti čemukoliv rozumět a odtud také vůle vyprahlá a stísněná a všechny schopnosti prázdné a neužitečné a nad tím vším leží nad duší obrovský a tíživý mrak, který ji udržuje úzkostnou a Bohu vzdálenou (105). Do té míry zastřenosti tmou, říká zde duše, že jde s jistotou. Příčina toho je dobře vysvětlitelná; vždyť zpravidla duše nikdy neselhává jinak než ve svých žádostech nebo ve svých potěšeních, buď ve svých rozvahách nebo ve svých rozlišováních, nebo ve svých náklonnostech; protože obvykle v nich jedná přemrštěně, nebo nedostatečně, nebo kolísá, nebo jedná nepředloženě, nebo se pokouší a přiklání se k tomu, co je nevhodné. Proto když je zabráněno všem těmto činnostem a hnutím je jasné, že duše v nich jistě nechyluje; neboť se osvobozuje nejen sama od sebe, ale také od dalších nepřátel, kterými jsou svět a ďábel, a ti, jsou-li

105 / odcizenou - ajena. P. Ovečka v poznámce k tomuto místu přepisuje zážitek Noci sv. Terezie z Lisieux, tak jak jej zachytila v Dějinách duše, hl. IX a XI.

pozhášeny náklonnosti a činnosti duše, v ní nemohou vést boj z jiné strany nebo jiným způsobem.

3. Z toho vyplývá, že duše, jde-li ve větší skrytosti tmou a v prázdnotě svých přirozených činností, jde s větší jistotou. Neboť, jak říká prorok,

*zatracení duše pochází jen od ní samé,
to znamená od jejích činností a žádostí nitra i smyslů,
a dobro, říká Bůh, jenom ode mne.*

Proto, když je duše takto obráněna před svými špatnostmi, stane se potom, že vzejde dobro ze sjednocení s Bohem v jejích tužbách i schopnostech, v Něm se stanou Božími a účastnými nebeského království. Odtud v čase těchto temnot, jestliže to duše nahlédne, velmi dobře postřehne, jak málo se obrací její touha i schopnosti k věcem neužitečným a škodlivým a jak je jistá před prázdnou slávou, pýchou a prázdnou nadřazeností i falešným potěšením a před mnoha jinými věcmi. Z toho je potom lépe patrné, že vyjitím do tmy noci nejen že není ztracena, ale naopak velmi obohacena, vždyť zde už začíná získávat ctnosti.

4. K pochybnosti však, která se rodí dále, je třeba vědět: když tedy Boží věci samy od sebe působí duši dobro, obohacují ji a činí ji jistější, proč Bůh v této noci zastírá také žádosti a schopnosti ve věcech dobrých do té míry, že duše se z nich ani nemůže radovat, ani jich užívat jako ostatní a v některých ohledech ještě méně? Odpovídá se, že je nyní vhodné, aby duši nezůstala ani žádná činnost ani potěšení, pokud jde o věci duchovní, protože její schopnosti a touhy jsou poskvněné a nízké a velmi přirozené; a tak i když se těmto schopnostem dostane příchutě z líbeznosti a navázání na věci nadpřirozené a božské, nebudou je moci přijmout jinak než nízcí a přirozeně, zcela podle své míry. Vždyť jak říká Filosof, *jakákoliv věc, která se přijímá, je přijímána podle míry přijímajícího* (106).

Z toho plyne, že přirozené schopnosti, protože nemají ry-
zost ani moc ani podstatu, aby mohly přijmout a těšit se
z nadpřirozených věcí v míře jim odpovídající - ta je mírou
Boží - nýbrž pouze podle své míry, která je lidská a nízká,
jak jsme řekli, je třeba, aby byly rovněž zastřeny tmou, po-
kud jde o věci Boží. Neboť odstaveny a očištěny a vytěsně-
ny v onom prvním plánu ztrácejí nízkou a lidskou míru při-
jímání a konání, a tak se všechny schopnosti a touhy duše
stávají připravenými a vnímavými, aby mohly přijmout, za-
kusit a vznešeně a svrchovaně se radovat z věcí božských
a nadpřirozených, což nemůže být, jestliže nejprve neze-
mě starý člověk (Ko 3,9).

5. Z toho vyplývá, že všechno duchovní, *jestliže to neses-
tupuje* k svobodné vůli a touze (107) člověka *shûry od Otce
světel* (srov. Jk 1,17), i když se radostné okoušení (108)
i schopnosti člověka cvičí ve vztahu k Bohu sebevíce, a se-
bevíc se jim zdá, že je zakouší, nebudou je moci okoušet
božsky a duchovně, nýbrž lidsky a přirozeně, stejně jako
zakoušejí ostatní věci, protože dobro nevychází od člověka
k Bohu, ale od Boha k člověku. Pokud jde o to, kdyby tu
na to bylo místo, mohli bychom objasnit, jak mnoho je osob,
které ve svých tvořivých schopnostech, pokud jde o Boha
nebo o duchovní věci, mají mnoho radosti, zaujetí i činností
a snad si dokonce pomyslí, že je to nadpřirozené a z ducha,
a ono to vlastně není víc než skutky a touhy spíše hluboce
přirozené a lidské, které, stejně jako je mají při věcech os-
tatních, se stejným temperamentem je mají i při oněch dob-
rých věcech, a to díky určité přirozené lehkosti v přenášení
touhy i tvořivosti (109) na kteroukoliv věc.

6. Jestli se nám snad ještě ve zbývajícím naskytne příležitost
pojednáme o tom, pohovoříme o některých znacích, kdy
niterná hnutí a dění v duši jsou ve vztahu k Bohu pouze
přirozená a kdy jsou z ducha a kdy duchová i přirozená.

107 / sobre albedrío y apetito humano.

108 / el gusto y potencias.

109 / el apetito y potencias.

Zde postačí vědět, že k tomu, aby činnost nitra a hnutí v duši mohly nastat a být Bohem pohnuty božským způsobem, musí být nejprve zastřeny tmou a uspány, (přirozeně) utišeny ve všech svých návycích i činnostech, a to až k zemdlení.

7. Och, tedy, duše duchová! (110)
Až uvidíš svá toužení zastřena tmou
(svá zaujetí vyprahlá a sklíčená a své schopnosti neschopné jakéhokoliv niterného cvičení),
netrap se tím, spíše to považuj za dobrý příslib;
vždyť Bůh tě začíná osvobozovat od tebe samé,
z rukou ti odnímá majetek;
s ním, i kdybys kráčela sebelépe,
pro jeho poskvněnost a strnulost nezdaří se ti dílo
tak naprosto dokonale a bezpečně jako nyní,
kdy tě Bůh bere za ruku, ve skrytu tmy tě vede jako slepce,
kam a kudy to sám nevíš, a kam bys ani se svýma očima
a po svých nohou, i kdyby sebelépe kráčely,
nikdy tak dobře a přesně nedoputoval.

8. Příčinou, proč duše, jde-li tak zastřena tmou, jde nejen jistě, ale dokonce se přitom obohacuje a prospívá, je také to, že obvykle, když nově přijímá zlepšení a prospěch, ani nechápe kde, spíše si velmi často myslí, že jde k zatracení. Neboť - ježto nikdy nevyzkoušela onu novost, která ji nutí vyjít a oslňuje ji a zbavuje rozvahy prvního způsobu cesty, myslí si spíše, že bloudí, než že se přibližuje a získává, neboť vidí, že se ztrácí to, co poznávala a s radostí okoušela, a vidí, že je tam, kde ani nepoznává, ani v radosti neokouší. Tak jako poutník, aby došel do nových a neprozkoumaných zemí, jde cestami novými, neznámými a neprozkoumanými, neputuje a není veden tím, co dříve znal, ale pochybnostmi a tím, co mu řekli jiní. A je jasné, že by nemohl dojít do nových zemí, ani poznat víc, než věděl dříve,

110 / ! Oh, pues, alma espiritual! Duše patřící Duchu, duše navázaná na Ducha. Srov. pozn. 61. na str. 103.

kdyby nešel novými nikdy nepoznanými cestami
a neopustil by ty, které zná;
nejinak ten, kdo poznává více zvláštností v nějakém povolání nebo umění, jde stále v zastření temnotou a ne podle svého prvotního poznání, neboť kdyby je nezanechal za sebou, nikdy by odtud nevyšel, a dál by nepospíval;
tak a ne jinak, když duše začíná více prospívat, jde v zastřenosti temnotou a v nevědomosti.
Proto, jak jsme právě řekli, poněvadž mistrem a průvodcem duše v této slepotě je Bůh, může se - neboť začíná chápat, jak zde říkáme - opravdově radovat a říci:

s jistotou, ve skrytu tmy.

9. Je ještě jiná příčina, proč jde duše v temnotách s jistotou, a tou je utrpení;
neboť cesta utrpení je jistější a také prospěšnější než cesta radování a skutků;
jednak proto, že v utrpení se k ní přidává síla Boží, ale ve skutcích a v radování duše projeví své slabosti a nedokonalosti;
a dále, protože v utrpení se postupně procvičují a získávají ctnosti a duše se očišťuje
a stává se moudřejší a obezřetnější.

10. A je zde jiná, prvotnější příčina, proč duše zde jde jistě v zastření temnotou, a je to díky snubnímu (111) Světlu neboli zastřené Moudrosti; neboť temná noc kontemplace duši pohlcuje a vpíjí do sebe takovým způsobem, a tak blízko ji přibližuje k Bohu, že je jí útočištěm i osvobozením ode všeho, co není Bůh. Vždyť duši, poněvadž je zde vzata do péče, aby dosáhla svého uzdravení, jímž je sám Bůh, drží Jeho Majestát při dietě a ve zdrženlivosti ode všech věcí; žádost po nich byla vykořeněna; právě tak jako nemocného, jenž je ctěný ve svém domě, má-li se uzdravit, tak jej uvnitř střeží,

že mu ani nedovolí trochu vzduchu, ani se potěšit světlem, ani zaslechnout kroky, dokonce ani hlasy obyvatel domu a jídla mu podávají vybraná a velmi odměřená, spíše vydatná než pro pochutnání.

11. Všechny tyto podoby, které všechny jsou pro bezpečí a ochranu duše, v ní působí temná kontempace, protože ji noří blíže Bohu; neboť čím více se Mu duše přiblíží, tím skrytější temnoty a tím hlubší zastřenost tmou (112) zakouší pro svou slabost. Tak jako tomu, kdo by se příliš přiblížil ke slunci, způsobila by jeho veliká záře větší temnotu a trýzeň pro slabost a nečistotu jeho oka.

Tudíž tak nesmírné je duchové světlo od Boha a natolik přesahuje přirozený rozum,

že když se přibližuje, oslepuje ho a zastírá temnotou.

A to je příčina, proč David v 18. žalmu (verš 12) říká, že Bůh učinil z temnot skryší a přikrov svůj, a svým stánkem kolem sebe černavé vodstvo v oblacích povětří.

Ta temná voda v mracích povětří je temná kontempace a božská Moudrost v duších, jak hned řekneme;

a to budou duše zakoušet jako něco, co je Bohu blízko, jako svatostánek, kde On přebývá, když Bůh duši k sobě úžeji váže. A tak to, co je v Bohu světlo a nejvyšší jasnost, je pro člověka nejskrytější temnotou, jak říká svatý Pavel (1 K 2,14) a jak to vysvětluje také David v tomtéž žalmu (18,13), když říká: *Před zábleskem jeho přítomnosti táhla mračna a krupobití*, - je třeba si uvědomit, že v přirozeném rozumu, jehož světlo, jak říká Izajáš v 5. kapitole (verš 30) *obtenerata est in caligine ejus* (zatmí se v mrákotě jeho) (113).

12. Ó bídné štěstí života, v němž se žije v takovém ohrožení a s takovými těžkostmi se poznává pravda!

Vždyť to nejjasnější a nejskutečnější je nám více zastřeno a zpochybněno,

112 / más oscuras tinieblas ... más profunda oscuridad.

113 / Překl. citace P. Ovečka.

a proto prcháme od toho, co je nám nejpotřebnější,
a to, co více ozařuje a oslňuje naše oko, to objímáme
a jdeme za tím, ačkoliv to je pro nás to nejhorší
a na každém kroku nás nechává ztroskotat!

V kolikerém nebezpečí a strachu žije člověk,
když samo přirozené světlo jeho očí, kterými se dává věst,
je tím prvním, co ho klame, a je návnadou na cestě k Bohu
a má-li se pohledem ujistit, kudy jde, musí mít oči zavřené
a jít skrytý temnotou, aby byl bezpečný
ve vlastním domě před domácími nepřáteli,
kterými jsou jeho smysly a tvořivé schopnosti!

13. Dobře je tedy duše zde skryta a ochráněna v tmavých
vodách, které jsou v blízkosti Boha. Neboť tak jako slouží
samému Bohu za svatostánek a místo přebývání, nejinak
budou tím vším sloužit i duši jako dokonalé útočiště a bez-
pečí, třebaže pro ni v temnotách, v nichž je skryta a ochrá-
něna sama před sebou i před každým poškozením ze strany
tvorů, jak jsme právě řekli. Neboť tak se rozumí i tomu,
o čem v jiném žalmu mluví také David, když říká:
*Ukryješ je ve skryši u své Tváře před zmatením lidí;
ochrániš je ve svém svatostánku
před jazyky svárlivými, (114)*

čímž se rozumí všechny druhy ochrany. Neboť *být skryt
Boží Tváří před zmatením lidí* znamená být temnou kon-
templací posílen proti všem úskalím, které se mohou objevit
ze strany lidí. A *být ochráněni v jeho svatostánku před
svárlivostí jazyků* znamená pro duši vplout do tmavých vod,
které jsou svatostánkem, jak jsme řekli s Davidem.

Tam, protože duše má všechny žádosti i náklonnosti
i schopnosti zastřené, je svobodná ode všech nedokonalos-
tí, které protiřečí duchu, a to jak od nedokonalostí vlastního
těla, tak ode všech ostatních tvorů. Ta duše pak může dobře
říci, že jde *s jistotou, ve skrytu tmy.*

114 / Zastřeš je clonou svojí tváře před úklady lidí, ochrániš je ve stánku svém
před jazyky hašteřivými (P. Ovečka).

14. Je také jiná příčina, neméně účinná než předešlá, pro správné pochopení toho, že tentokrát jde duše s jistotou ve skrytu tmy, a tou je odvaha, kterou tyto zastírající trýznivé a tmavé vody od Boha ihned do duše vlévají. Vždyť nakonec, ačkoliv je tmavá, je to voda, a proto nepřestává duši občerstvovat a sílit v tom, čeho jí je nejvíc zapotřebí, i když v zastřenosti tmou a trýznivě. Neboť duše v sobě ihned poznává skutečný příkaz a odhodlání neučinit nic, co by mohlo být urážkou Boží a nezanedbat něco, co by se zdálo být k jeho službě; protože ona tmou zastřená láska jí vtiskne velmi bdělou péči a snažnou niternou starostlivost o to, co pro Něho udělá nebo čeho se vzdá, aby Jeho uspokojila, a v tisícových ohledech má neustále na zřeteli, jestli nezavdala příčinu, aby se nerozhněval; a to všechno s mnohem větší starostlivostí než dřív a se snažnou pozorností, jak bylo řečeno výše, v části o prahnoucích úzkostech lásky.

Neboť zde jsou všechny touhy a síly a tvořivé schopnosti duše usebrány ode všeho ostatního a svou snahu a sílu vydávají pouze pro svého Boha.

Takto vychází duše sama ze sebe i ode všech stvořených věcí ke sladkému (a milostnému) sjednocení s Bohem v lásce,

s jistotou, ve skrytu tmy.

17. KAPITOLA

(Vykládá se, jak tajemná je tato temná kontemplace.)

...po tajemném žebříku, v přestrojení,

1. Tři vlastnosti je třeba osvětlit při třech slovech, které obsahuje přiložený verš. Dvě z nich, „tajemný“ a „žebřík“, jak je třeba si uvědomit, náleží k temné noci kontemplace, o níž pojednáváme; třetí, totiž „v přestrojení“, náleží k duši, a to pro způsob postupu, který v noci podržuje.

Vždyť, zaprvé, jak víme, duše zde, v tomto verši nazývá temnou kontemplaci, v níž už vychází ke sjednocení v lásce, tajemným žebříkem, a to pro dvě podobnosti, které obsahuje, jak je známo: být tajemná a být žebříkem. Budeme hovořit o každé z nich jednotlivě.

2. Nejprve nazývá temnou kontemplaci tajemnou, protože, jak jsme řekli výše, toto je mystická teologie, kterou teologové nazývají tajemnou Moudrostí, o níž říká svatý Tomáš, že se sdílí a vlévá do duše láskou, což nastává tajemně a zastřeno před činností rozumu a všech ostatních schopností. Tudíž protože jí dané schopnosti nedosahují, ale Duch svatý ji vlévá a posvěcuje jí duši - jak říká Nevěsta Písně písní (2,4), aniž by věděla, aniž by chápala, jak se to děje - nazývá se tajemná.

A opravdu, nejen ona tomu nerozumí, ale nikdo, ani sám ďábel; protože Mistr, který ji učí, je bytostně uvnitř duše, kam nemůže dosáhnout ďábel, ani přirozené smysly, ani rozum.

3. A nejen proto se může nazývat tajemná, ale také pro účinky, které v duši působí. Neboť nejen v temnotách a tísních očišťování, když Moudrost Lásky duši očišťuje,

je tajemná, takže duše o ní neumí nic povědět; ale dokonce i později, po osvícení, když je Moudrost duši sdílána s větší jasností, je pro ni tak tajemná, že to duše nemůže povědět a pojmenovat a vyslovit, a kromě toho duše vůbec nemá chuť to vyslovit, nenachází vhodný způsob, ani míru, ani podobnost, která by se vyrovnala s tím, že by mohla ozřejmit tak vznešenou inteligenci a tak vzácné zakoušení ducha. A tak, i kdyby měla sebevětší chuť to vyslovit, a i kdyby přinesla sebevětší ozřejmení, zůstávala by stále v tajemnosti a před vyslovením. Neboť ona Moudrost je v nitru tak prostá, svrchovaná a duchová a k rozumu nepřístupná zahalená ani zmírněná nějakou způsobou nebo představou podpírající smysly, proto také smysly a představivost, protože jimi nevstoupila, nerozpoznaly její oblečení a barvu, neumí si to zdůvodnit, ani si ji představit, aby o ní mohly něco říci; ačkoliv jasně vidí, že rozpoznávají a zakoušejí onu líbeznou a přepodivnou Moudrost. Právě tak, jako kdyby ten, kdo by uviděl nějakou věc nikdy nespátranou, jíž podobnou také nikdy neviděl, třebaže by ji chápal i okoušel, neuměl by jí dát jméno, ani říci, co to je, i kdyby se sebevíc snažil, a to i kdyby to byla věc, kterou by smysly obsáhl. Oč méně tedy se bude moci prokázat to, co jimi nevstoupilo! Neboť toto je charakter řeči Boží: je v duši velmi niterná a duchová, čímž přesahuje všechny smysly, a dále přerušuje a umlčuje všechn souzvuk a funkčnost smyslů vnějších i vnitřních.

4. Na to máme výroky a zároveň příklady v Písmu svatém. Vždyť neschopnost vyjádřit to a říci navenek ukázal Jeremjáš (srov. 1,6), když při řeči Boha s ním, nevěděl, co by řekl, jen: *a,a,a*.

A vnitřní omezenost, to znamená krátkozrakost vnitřních smyslů představivosti a přitom zároveň smyslů vnějších, prokázal také Mojžíš před Hospodinem při keři (Ex 4,10), když Hospodinu řekl, že potom, co s ním mluvil, nejen neumí, ani není s to mluvit,

ale také, jak je řečeno ve Skutcích apoštolských (7,32), se neodvážil rozvažovat ve vnitřní představivosti a zdálo se mu, že představivost je velmi vzdálená a nemá nejenom pro to, aby formulovala něco z toho, čemu v Bohu porozuměl, ale také proto, že ani nemá rozměr, aby něco z toho přijala.

Z toho plyne, že pokud moudrost kontempace je řečí Boha k duši, od ryzího Ducha k ryzímu duchu, všechno, co je méně než duch, jako jsou smysly, to nepřijímá, a proto je to pro ně tajemné a neumějí ani to nemohou vyslovit, a ani k tomu nemají chuť, protože nevidí jak.

5. Tam bychom mohli zachytit příčinu, proč některé osobnosti, které jdou touto cestou, které, protože mají duši dobrou a plnou bázně, by daly rády poznat tomu, kdo je vede, co se s nimi děje, to neumí, ani to umět nemohou (a jak neumí, ani nemohou), mají k řečem o tom veliký odpor, tím spíše, když je kontempace trochu jednodušší a duše sama ji stěží zakouší;

pak umí pouze říci, že se duši dostalo zadostiučinění, že je klidná a spokojená, nebo říkají, že Boha zakouší a že se jim daří dobře, jak se zdá;

ale není vysloveno, co se v duši děje, ani nevytěží ze všeho víc, než obecné termíny tomu podobné.

Jiná věc je, když to, co duše obdrží, je zvláštní, jako vidění, silné cítění atd., což - jak je obvykle přijímáno pod nějakou způsobou, při níž se účastní smysly - je nyní možné vyjádřit pod onou způsobou nebo nějak podobně. Ale možnost vyslovit to již není při ryzí kontemplaci, protože ta je nevy-slovitelná, jak jsme právě řekli, a proto se nazývá tajemná.

6. A nejen proto se nazývá a je tajemná, nýbrž také proto, že mystická Moudrost má tu vlastnost, že v sobě duši skrývá.

Neboť kromě obvyklého někdy duši pohlcuje a přijímá do své tajemné propasti do té míry,

že duše jasně postřehne, že je ponořena v naprostém vzdálení a v dálkách ode všeho stvořeného; takže se jí zdá, že ji přesadili do nejhlubších a široširých samot, kam nemůže přijít žádné lidské stvoření, jako na nějakou nesmírnou poušť, která v žádném směru nemá konce, tím milostnější, líbeznější a láskyplnější, čím je hlubší, širší a osamocenější, kde se duše vidí tak tajemná, protože vidí, že je pozdvižena nade všechno časné stvoření. A tehdy tato propastnost Moudrosti duši natolik pozdvihuje a vyvyšuje, když ji vrhá do podzemních pramenů poznání Lásky, že jí dává poznat, jak veškeré stvoření celou svou povahou zůstává velmi nízko před tímto svrchovaným poznáním a zakoušením božského, ale postřehne také, jak nízké a omezené a v jistém smyslu neodpovídající jsou všechny pojmy a slova, jimiž se v tomto životě pojednává o božských věcech, a jak je nemožné přirozenou cestou a postupem - ať už se o nich hovoří sebevznešeněji a se sebevětším poznáním - poznávat je a zakoušet takové, jaké jsou, bez osvětlení touto mystickou teologií (115). A tak když duše ve svém osvětlení nahlédne tuto pravdu, že není možné ji dosáhnout a tím méně objasnit hrubými a lidskými pojmy, nazývá ji právem tajemná.

7. Tuto vlastnost božské patření kontempace (116) - být tajemná a přesahovat rozměr přirozenosti - má nejenom proto, že je věcí nadpřirozenou, ale také proto, že je cestou, která vede a nese duši k dovršenosti při sjednocení s Bohem; a k ní, protože je to věc lidsky nepoznatelná, musí jít cestou lidsky nepoznatelnou a v nevědomosti o moci Boží.

115 / mística teología. EE poznamenává, že tento pojem u sv. Jana z Kříže znamená Boží milost.

116 / divina contemplación.

Neboť řečeno mysticky, způsobem, jímž zde začínáme hovořit, věci a dovršenost v Bohu jako takové nejsou poznávány ani chápány, když se začínají hledat nebo ve cvičeních, ale až tehdy, když jich duše dosáhla a pocvičila se v nich. Vždyť co se toho týká, říká o Boží Moudrosti prorok Bárúk (3,31): *Nikdo nezná její cestu, říká, ani nepochopí její stezku.* Také král prorok (srov. Ž 76,19-20) hovoří o cestě duše tímto způsobem, když mluví s Bohem:

*Tvé záblesky osvětlily okruh země a ozářily jej,
otřásla se země a zachvěla se. Mořem vede Tvá cesta
a Tvoje stezky spoustami vodstev,
a kroky Tvé nebudou rozpoznány.*

8. Toto všechno, řečeno duchovně, se vztahuje k cíli, o němž už začínáme hovořit. Vždyť *zasvětit božskými záblesky až do končin země* je osvětlení, které v mocnostech duše působí božské patření a *otřásání a chvění se země* je bolestné očišťování, které v duši působí; a říci, že *Boží cesta a stezka*, po níž duše kráčí k Němu, *jde mořem a jeho kroky spoustami vod* a že proto *nebudou poznány*, chce říci, že tato stezka, kudy se jde k Bohu, je tak tajemná a skrytá pro smysly duše, jako je pro smysly těla stezka mořem, na němž se nerozpoznávají pěšiny ani šlápoty.

Neboť takovou povahu mají kroky i stopy, které Bůh už začíná nechávat v duších, jež chce vést k sobě a dělá je velikými ve spojení se svou Moudrostí: jsou nerozpoznatelné. Proto kvůli zvýraznění jsou řečena v knize Jóbově (srov. Jb 37,16) tato slova:

*Poznal jsi snad, říká, stezky obrovských oblaků
nebo vědění v jeho dokonalosti?*

Tím se rozumí stezky a cesty, na kterých Bůh už umocňuje duše a zdokonaluje je ve své Moudrosti, což se zde chápe jako oblaka. Zůstává tedy, že kontemplace, která postupně vede duši k Bohu, je tajemnou Moudrostí.

18. KAPITOLA

(*Objasňuje se,
jak je tato tajemná Moudrost také žebříkem.*)

1. A nyní zbývá podívat se na to druhé, totiž, jak je tato tajemná Moudrost také žebříkem. Přitom dojdeme k poznání, že tajemnou kontemplaci můžeme nazvat žebříkem z mnoha důvodů.

Nejprve, stejně jako se vystupuje po žebříku a loupí se zboží, poklady a věci, které jsou v pevnostech, tak také duše v tajemné kontemplaci, aniž ví jak, vystupuje, aby dosáhla, poznala a získala dobrodiní a poklady nebes. Tomu dává dobře porozumět král prorok (srov. Ž 84, 6-8), když říká: *Blahoslavený ten, kdo má Tvou milost a pomoc, protože opřel svá vystupování ve svém srdci v údolí slz na místě, které si zvolil; neboť tak dá požehnání Pán zákona (a půjdou od ctnosti) ke ctnosti jako ze stupně na stupeň a spatří na Sijónu Boha bohů,* který je pokladem pevnosti na Sijónu, jíž je blaženost.

2. Žebříkem ji můžeme nazvat také proto, že tak jako se na žebříku po týchž příčkách vystupuje i sestupuje, tak také v tajemném patření kontemplance tatáž sdílení, která v duši způsobují, že se pozdvihuje k Bohu, ji zároveň pokořují. Neboť sdílení, která jsou opravdu od Boha, mají tento charakter: zároveň duši pozdvihují i pokořují; vždyť na této cestě sestupovat znamená vystupovat a vystupovat sestoupit; neboť, *kdo se poníží je povýšen a ten, kdo se povyšuje, ponížen* (srov. L 14, 11). A kromě toho, že ctnost pokory je urozeností, Bůh, aby se v ní duše pocvičila, ji obvykle dává po tomto žebříku vystupovat, aby sestoupila, a sestoupit ji nechává proto, aby vystoupila, aby se tak

naplnilo to, co říká Moudrý (srov. Př 18,12), jak víme:
*Dříve než je duše povýšena, je pokořena
a dříve než je pokořena, je povýšena.*

3. Což, řečeno nyní z hlediska přirozeného, duše dobře postřehne, bude-li se na to chtít podívat, a ponechávajíc stranou věci duchovní, které se nezakouší, postřehne i to, kolik na této cestě protřpí pozdvižení a pádů, a jak po dobrém čase, ze kterého se těší, hned následuje nějaká bouře a strast, a to tak velká, že se zdá, že se duši dostalo oné pohody jen proto, aby se připravila a posílila pro následující nouzi. A skutečně, po bídě i bouři následuje nadbytek a pohoda; takže se duši zdá, že se musela nejprve postit, aby potom mohla slavit.

A toto je obvyklý rys a cvičení ve stavu kontemplace, dokud se nedojde do stavu klidu: nikdy nezůstává na jednom stupni, ale všechno je výstup i sestup.

4. A to je příčinou, že ve stavu dokonalosti - který spočívá v dokonalé lásce k Bohu a v nevážení si sebe, nemůže pobývat jinak než s těmito dvěma stránkami, v poznávání Boha a sebe sama - musí být duše nezbytně cvičena v prvním i ve druhém, a to tak, že jí nyní při povýšení je dáno vychutnat to první a při pokoření je jí dáno vyzkoušet to druhé.

Až do získání dokonalých návyků již nepřestane vystupovat a sestupovat, dochází už a spatřuje se s Bohem, který je cílem toho žebříku, od Něhož je žebřík berličkou a v Němž spočívá.

Neboť tento žebřík kontemplace, která, jak jsme řekli, proudí od Boha, je zpodoběn žebříkem, který viděl ve snu Jákob, po němž od Boha vystupovali a sestupovali andělé k člověku a od člověka k Bohu spočívajícímu při žebříku v naprosté vysokosti (Gn 28, 12-13).

To všechno, jak říká Písmo svaté, se stalo v noci spícímu Jákobovi, aby bylo možné pochopit, jak tajemná a rozdílná od vědění člověka je tato cesta i výstup k Bohu. A to je dobře vidět,

vždyť obvykle to, co je na ní nejvíc ku prospěchu, což je postupné ztrácení a umenšování sebe sama, považuje člověk za horší, a to, co má menší cenu, což je hledání svého potěšení a zálib, v nichž obvykle více ztrácí než získává, to považuje za lepší.

5. Avšak nyní v podstatnějším hovoru o tomto žebříku tajemné kontemplace řekneme, že základní podoba, proč se zde nazývá žebříkem, je, že kontemplace je vědění lásky, která, jak jsme právě řekli, je láskyplné poznání vlité Bohem, a to duši už začíná osvětlovat a zároveň ji vede do lásky až k jejímu pozdvižení na stupeň k Bohu, jejímu Stvořiteli, neboť pouze láska je tím, co sjednocuje a spojuje duši s Bohem.

Proto aby to bylo jasnější, budeme zde zaznamenávat stupně tohoto božského žebříku, pohovoříme v krátkosti o příznacích a účinnosti každého z nich, aby duše mohla odhadnout, na kterém se nachází. A tak je rozlišíme podle jejich účinků, jak to dělá svatý Bernard a svatý Tomáš (117); neboť rozpoznat je v sobě přirozenou cestou není možné, protože tento žebřík lásky, jak jsme právě řekli, je tak tajemný, že jediný Bůh je ten, kdo ho poměří a zvaží.

117 / Literárně-doktrinálním pramenem dvou následujících kapitol není ani sv. Tomáš, ani sv. Bernard. Je jím dílko *De dilectione Dei et proximi* od Helvica Teutonica (Helwic de Germar), dominikána 13./14. stol., kde na několika stránkách můžeme číst *De decem gradibus amoris secundum Bernardum* (O deseti stupních lásky podle sv. Bernarda). Až do nedávna bylo pojednání připisováno sv. Tomáši. Sv. Jan od Kříže je bezpochyby znal z některého španělského vydání (15.-16. stol.) v *Summa opusculorum beati Thomae*. Je tu skutečná závislost: v pojmenování a počtu stupňů lásky, v základní struktuře atd., často až do posledních detailů a verbálních odstínů. Z 22 úryvků z Písma citovaných Učitelem mystiky se 17 nachází v Helvikovi; z dalších osmi biblických připomínek je tam pět. S oběma patristickými texty - ze sv. Augustína a sv. Řehoře - se setkáváme při 4. a 9. stupni. Při pouhém srovnání jednotlivých stupňů, pořadí i pojmenování lze pozorovat, jak sv. Jan od Kříže dílko literárně následoval. EE uvádí všech 10 stupňů španělsky proti původní latině (str. 527, pozn.2). Stránky, které Helvicus věnuje tématu, je možno nahlédnout ve vydání *Vivés de Santo Tomás*, sv. 28, Paříž 1889, str. 351-353, 359-367 (EE).

P. Ovečka ve svých poznámkách cituje příslušné texty latinsky.

19. KAPITOLA

*Začíná vysvětlovat
deset stupňů mystického žebříku božské Lásky
podle svatého Bernarda a svatého Tomáše.
Předkládá se pět prvních. (118)*

1. Říkáme tedy, že je deset stupňů žebříku lásky, po kterých z jednoho na druhý začíná duše vystupovat k Bohu.

První stupeň lásky dává duši blahodárně onemocnět. Na tomto stupni lásky promlouvá Nevěsta, když říká:

*Zapřísahám vás, dcery jeruzalémské,
jestli potkáte mého Milovaného,
řekněte mu, že jsem nemocná láskou. (srov. Pís 5,8)*

To onemocnění však není k smrti, ale ke slávě Boží (J 11,4), protože v tomto onemocnění kvůli samému Bohu duše zemdlí pro hřích a pro všechny věci, které Bůh nejsou, jak o tom svědčí David (srov. Ž 119,81), když říká:

*Zemdlela duše má, totiž,
ve všech věcech (touhou) po Tvé spáse.*

Neboť tak jako nemocný ztrácí žádost i chuť po všech pokrmech a mění původní podobu, stejně tak duše na tomto stupni lásky ztrácí chuť i žádost po všech věcech a jako milující mění podobu i tvářnost minulého života (119). Do toho onemocnění duše neupadne, jestliže jí shůry není sešlána přemíra horoucnosti, jak se dá vyrozumět z Davidova verše, který říká: *Pluviam voluntariam segregabis, Deus, haereditati tuae, et infirmata est*, - štědrým přívalem jsi skrápěl své dědictví, Bože, a zemdleno jest (srov. Ž 68,10).

118 / Nadpis Rm.

119 / el color y accidente de la vida pasada.

Toto onemocnění a zemdlení ve všech věcech je počátek a první stupeň na cestě k Bohu. Dobře jsme to pochopili výše, když jsme promluvili o zničení, ve kterém se duše vidí, když začíná vstupovat na tento žebřík očištné kontemplace, kdy v žádné věci nemůže najít zalíbení, oporu, ani útěchu, ani spočinutí. Proto z tohoto stupně začíná potom vystupovat na druhý, a to je:

2. Druhý stupeň vede duši k neustálému hledání (Boha). Proto když Nevěsta říká, že jeho hledala v noci na svém loži, když podle prvního stupně lásky byla zemdlelá, ale nenašla Ho, řekla (srov. Pís 3,2): *Ted'vstanu a budu hledat toho, kterého miluje moje duše*. Což, jak říkáme, dělá duše bez přestání, jak to stvrzuje David (srov. Ž 105,4), když říká: *Hledám stále Tvář Boží*, a hledá Ho ve všech věcech, při žádné se nezastavuje, dokud nenajde Jeho. Jako Nevěsta, když se na Něho vyptává stráží, jimi potom projde a nechává je být (Pís 3,3-4). Také Marii Magdalenu nezastavili ani andělé u hrobu (J 20,14).

Zde, v tomto stupni duše kráčí s tak snažnou starostivostí, protože ve všech věcech hledá Milovaného; ve všem, nač myslí, myslí zároveň na Milovaného; ve všem, o čem mluví, při všech povinnostech, které se vyskytnou, hned jedná a hovoří o Milovaném; když jí, když spí, když bdí, když dělá jakoukoliv věc, všechna její starost je u Milovaného, jak bylo řečeno výše, o zprahlosti v úzkostech lásky. Zde, protože duše již postupně okřívá a sbírá síly v lásce tohoto druhého stupně, začíná potom vystupovat ke třetímu prostřednictvím (jakéhosi) stupně nového očišťování za noci, jak řekneme dále, ten pak působí v duši s následující účinností.

3. Třetí stupeň láskyplného žebříku je ten, který vede duši k činu a vkládá do ní horoucnost, aby neklesla.

O tom říká král prorok (srov. Ž 112,1):

*Blahoslavený muž, který se bojí Hospodina,
neboť podle Jeho příkázání dychtí mnoho vykonat.*

Jestliže tedy bázeň, protože je dcerou lásky, v ní působí toto dílo dychtivosti, co udělá láska sama?

Na tomto stupni velká díla pro Milovaného má duše za malá, mnohá za nepočetná, dlouhý čas, po který mu slouží, za krátký, a to pro požár lásky, který se již rozhořívá.

Stejně Jákobovi, kterému, když po sedmi letech musel sloužit dalších sedm, pro urozenost lásky se zdála být nemnohá (Gn 29,20). Jestliže tedy láska, ačkoliv byla ke stvoření, byla v Jákobovi tak mocná, kolik zmůže láska Stvořitele, když se v tomto třetím stupni zmocní duše?

Pro velikost lásky k Bohu zde duše má velikou lítost a trápení nad tím málem, které pro Boha dělá; a kdyby jí bylo dovoleno se pro Něho tisíckrát zničit, byla by utěšena. Proto se má za neužitečnou ve všem, co dělá, a zdá se jí, že žije zbytečně.

Utváří se tu v ní jiný podivuhodný účinek, a to, že sama se vskutku považuje za mnohem špatnější, než všechny ostatní duše: jednak proto, že láska ji už poučila, čeho je Bůh hoden; a dále proto, že skutky, které zde pro Boha dělá, jsou mnohé, ale všechny je shledává jako nedostatečné a nedokonalé, ze všech vytěží zmatenost a trápení, neboť poznává, jak nízce pracuje pro Pána tak výsostného.

Na tomto třetím stupni je duše velmi daleka ješitnosti, domýšlivosti a odsuzování druhých.

Tento účinek snažné starostlivosti, s mnohým jiným na této úrovni, působí v duši třetí stupeň; a tímto v něm duše nabírá odvalu a síly, aby vystoupila až ke čtvrtému, což je ten, který následuje.

4. Čtvrtý stupeň žebříku lásky je ten, na němž se v duši kvůli Milovanému probouzí bezúnavná vytrvalost v utrpení. Vždyť jak říká svatý Augustin, *všechno velké, těžké, i tíživé láska proměňuje, jako by bylo ničím.*

V tomto stupni mluví Nevěsta (srov. Pís 8,6), když v touze být již na posledním, řekla Ženichovi:

*Polož si mě na srdce jako pečeť,
jako pečeť na své rámě; neboť milování,
to znamená čin a dílo lásky,*

je silné jako smrt a neúprosná jako peklo je řevnivost a tvrdost (120).

Duch zde má takovou moc, že má tělo natolik podřízené a za tak málo je má, jako strom jeden ze svých listů. Duše zde nikterak nehledá své potěšení, ani radost, ani v Bohu, ani v jiné věci, ani netouží, ani nezamýšlí prosit Boha o milosti, protože jasně vidí, jak přemnohé jí už byly uděleny, a všechna její starost zůstává u toho, jak bude moci udělat Bohu radost a posloužit Mu proto, že si to zaslouží i za to, co už od Něho přijala, i kdyby na to měla těžce doplatit.

Říká si v srdci i v duchu: Ach, Bože a Pane můj, jak mnoho je těch, kteří chodí k Tobě hledat útěchu a radost i milost a dary, abys jim udělil, ale těch, kteří zamýšlejí udělat radost Tobě a dát něco ze sebe a zapomenout na svou maličkost, těch je velmi málo. Vždyť chyba, můj Bože, není v tom, že Ty bys nám nechtěl znovu prokazovat laskavost, ale v tom, že my nevyužíváme milosti již přijaté pouze ve službě Tobě a nezavazujeme Tě tak, abys nám je uděloval neustále.

Je dosti vznešený tento stupeň lásky, neboť duši, jak zde kráčí stále před Bohem s tak opravdovou láskou, s duchem připraveným pro Něho trpět, skýtá Jeho Majestát utěšení mnohokrát a velmi vytrvale, když ji v duchu líbezně a milostně navštěvuje, neboť nesmírná Láska vtěleného Slova - Krista nemůže snést trýzeň toho, který jej miluje, a nepřispěchat mu na pomoc.

To potvrzuje Jeremjáš (srov. Jr 2,2), když říká:

Rozpomenu se na tebe

ve slitování nad křehkostí tvého mládí,

nad dny, kdy jsi chodila po poušti za mnou (121)

V duchovním smyslu je to odpoutanost, co zde duši vnitřně unáší ode všeho stvořeného, u ničeho se nezastavuje, ani se ničím nezneklidňuje. Tento čtvrtý stupeň do té míry dává

120 / Ponme como señal en tu corazón, como señal en tu brazo; porque la dilección ... es fuerte como la muerte, y dura emulación y porfía como el infierno.

121 / Acordádome he de ti, apiadándome de tu adolescencia y ternura cuando me seguiste en el desierto.

vzrůstat plamenům v duši a zažihá ji takovou touhou po Bohu, že ji nutí vystoupit na pátý stupeň, což je ten, který následuje.

5. Pátý stupeň žebříku lásky dává duši netrpělivě si Boha žádat a dychtit po NĚm. Na tomto stupni se milující snaží s takovou prudkostí přitisknout k Milovanému a spojit se s Ním v jedno, že každé rozdělení, i sebemenší, se mu stává velmi dlouhým, obtížným a tíživým a myslí si neustále, že je u Milovaného; a když vidí svou touhu nenaplněnou, což je téměř na každém kroku, umdlévá ve své dychtivosti, jak o tom mluví žalmista (srov. Ž 84,2), když hovoří o tomto stupni. Říká: *dychtí a umdlévá touhou má duše po příbytcích Hospodinových.*

V tomto stupni již nemůže milující spustit oči z Toho, kterého miluje, sice by zemřel. Tady Ráchel z veliké dychtivosti po dětech řekla Jákobovi, svému manželovi:

Dej mi děti; jestli ne, zemřu (srov. Gn 30,1).

Zde trpí hladem jako psi a obklíčují a obíhají Boží město (srov. Ž 59,7). Na tomto vyhladovělém stupni se duše krmí láskou, protože podle hladu je nasycení, do té míry, že odtud může vystoupit na šestý stupeň, který působí s následnou účinností.

20. KAPITOLA

(Předkládá se dalších pět stupňů.) (122)

1. Šestý stupeň duši nutí lehce běžet k Bohu a mnohokrát se Ho dotýkat a bez zemdení běžet v naději, že láska, která ji zde posiluje, ji lehce uvádí v let. V tomto stupni také (říká Izajáš): *Svatí, kteří doufají v Hospodina, nabudou nových sil, dostanou křídla jako orlové a poletí a nezemdlí* (srov. Iz 40,31), jak umdlívali na stupni pátém. K tomuto stupni náleží také ono (krásné) ze žalmu (srov. Ž 42,2):

Jako laň prahne po vodách bystřin

tak prahne duše má po tobě, Bože;

vždyť s velikou lehkostí běží žíznivá laň k vodám.

Příčinou této lehkosti lásky, jakou má duše na tomto stupni, je to, že se v ní již velmi rozšířila milost, že duše je zde již téměř ode všeho očištěna, jak se říká v žalmu, totiž:

Sine iniquitate cucurri - bez nepravosti jsem běžel;

a v jiném žalmu (srov. 119,32):

Cestou tvých přikázání jsem běžel,

když jsi mi tak rozšířil srdce.

A tak z tohoto šestého stupně vystoupí na sedmý, což je ten, který následuje.

2. Sedmý stupeň žebříku vybaví duši prudkou a mocnou odvahou. Zde láska neužije zdravý rozum, a nepočká, ani neuposlechne rady, aby ustoupila, ani se nedá zkrotit zahánbením, protože laskavost, kterou zde Bůh duši prokazuje, ji činí odvážnou se vší prudkostí a silou.

122 / Nadpis kapitoly EE. Rozdělení výkladu o stupních lásky do dvou kapitol zavedlo první vydání, zřejmě pro usnadnění četby. Stejně neoprávněný zlom pozorujeme mezi 5. a 6. kapitolou (EE).

Z toho plyne to, co říká Apoštol (srov. 1 K 13,7), a sice: *Láska všemu věří, vždycky doufá a všechno přemůže.* Na tomto stupni mluvil Mojžíš (srov. Ex 32, 31-32), když řekl Hospodinu, aby *odpustil lidu, a když ne, ať ho vymaže z knihy života, do které ho zapsal.* Tito lidé dosáhnou od Boha toho, oč Ho vroucně prosí. Proto říká David (srov. Ž 37,4): *Miluj Hospodina a On splní prosby tvého srdce.* V tomto stupni se Nevěsta odvážíla říci (srov. Pís 1,1): *Osculetur me osculo oris sui,* kéž by mne políbil polibkem svých úst. Na tento stupeň duši není dovoleno odvážit se, jestliže v nitru nezakusí (srov. Est 5,2; 8,4) *přízeň králova žezla k ní vztaženého,* aby snad nepadla z ostatních stupňů, po kterých vystoupila až sem, na nichž musí v pokoře setrvávat. Z této smělosti a díky ruce, kterou Bůh duši podává na sedmém stupni, aby se s prudkostí a silou lásky odvážíla, se postupuje na stupeň osmý, což znamená být uchvácen Milovaným a sjednotit se s Ním, jak se vysvětluje dále.

3. Osmý stupeň lásky dává duši uchopit, přitisknout se a nepustit, jak říká Nevěsta (srov. Pís 3,4), tímto způsobem: *Našla jsem Toho, kterého mé srdce i duše má miluje, podržela jsem Ho a už Ho nepustím.* Na tomto stupni sjednocení naplňuje duše svou touhu, ale ne nepřetržitě, protože někteří vstupují a hned potom odstupují a vracejí se; vždyť kdyby setrvala, byla by to jistě sláva nebes v tomto životě, a tak v něm může duše pobýt jen velmi krátké okamžiky. Proroku Danielovi (10,11), protože byl mužem touhy, bylo od Boha přikázáno, aby setrval na tomto stupni, a to slovy: *Danieli, zůstaň na svém stupni, protože miláček Boží jsi.* (Da 9,23; 10,11) (123). Po tomto stupni následuje devátý, což je již stupeň dokonalých, jak hned řekneme, je to ten, který následuje.

4. Devátý stupeň lásky dává duši jemně a líbezně žhnout. Ten stupeň patří dokonalým, kteří již žhnou v Bohu s líbezností, vždyť toto vlídné a milostné žhnutí v nich působí Duch svatý kvůli sjednocení s Bohem, které podržují.

Proto svatý Řehoř říká o apoštolech, že *když Duch svatý na ně viditelně sestoupil, z nitra líbezně žhnuli láskou.*

O dobrodiních a bohatství od Boha, ze kterých se duše na tomto stupni raduje, nelze ani hovořit, protože i kdyby se o tom napsalo mnoho knih, mnohem více by zůstalo nevyřčeno. Proto kvůli tomu a protože o tom ještě pohovoříme, neřeknu zde více než to, že po tomto následuje desátý a poslední stupeň žebříku lásky, a ten již není z tohoto života.

5. Desátý a poslední stupeň tajemného žebříku lásky do-
tváří duši k úplnému připodobnění se Bohu, a to v jasném
patření (124) na Boha, kterého se duši dostává okamžitě po
odchodu z těla, jestliže předtím v tomto životě došla do de-
vátého stupně. Tito nemnozí nevstupují do očištění, protože
již jsou zcela očištěni láskou. Proto říká svatý Matouš (5,8):

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt,
blahoslavení čistého srdce, neboť oni budou vidět Boha atd.
A jak říkáme, toto patření (125) je příčinou úplné podob-
nosti duše s Bohem, a tak o tom také hovoří svatý Jan
(srov. 1 J 3,2), když říká: *Víme, že Mu budeme podobni.*

Ne proto, že se duše stane stejně schopnou jako Bůh, pro-
tože to je nemožné, nýbrž proto, že všechno to, čím ona je,
bude připodobněno Bohu;

proto se bude nazývat a bude Bůh účastí.

6. To je ten tajemný žebřík, jak zde duše říká, třebaže ve
vyšších stupních není již pro duši příliš tajemný, protože jí
mnoho zjeví láska skrze mocné účinky, které v ní vyvolává.

124 / clara visión de Dios.

125 / esta visión.

A více, v tomto posledním stupni jasného patření, který je tím posledním stupněm žebříku, při němž spočívá Bůh, jak jsme již řekli, není pro duši již žádná věc skrytá, a to pro její úplnou asimilaci; proto říká náš Spasitel (srov. J 16,23): *V onen den se mě nebudete na nic ptát* atd.

Ale až do toho dne, i kdyby duše došla sebevýše, něco jí zůstává zakryto, a to tolik, kolik jí chybí k úplné asimilaci v božském bytí.

Takto, skrze mystické oslovení Bohem (126) a tajemnou Lásku začíná duše vycházet ode všech věcí i ze sebe samé a postupně vystupuje k Bohu.

Neboť láska se podobá (ohni), který stále vystupuje vzhůru, s touhou vplýnout do středu své sféry.

21. KAPITOLA

*(Objasňuje se slovo „přestrojení“
a hovoří se o barvách převleku duše v této noci.)*

1. Potom, co jsme objasnili příčiny, proč duše pojmenovala kontemplaci tajemným žebříkem, zbývá tedy nyní si uvědomit při třetím slově verše, totiž *v přestrojení*, co je příčinou, že duše mluví také o tom, že vyšla

po tajemném žebříku, v přestrojení, (127).

2. Pro rozlišení toho je třeba vědět, že přestrojit se není nic jiného než maskovat se a skrýt se v jiném šatě i podobě než ve své vlastní: jednak kvůli tomu, aby v oné podobě a šatu vyjevila vůli a úmysl, které má v srdci - získat milost a přízeň toho, kterého miluje, a zároveň také aby se skryla před svými soupeři a mohla tak lépe obstát. A bere si nyní takový šat a výstroj, aby lépe projevila a naznačila tíhnutí svého srdce a aby se mohla lépe maskovat před protivníky.

3. Duše tedy zasažená zde láskou Ženicha Krista usiluje o to, aby dosáhla Jeho milosti a získala Jeho přízeň; vychází zde přestrojena v takovém přestrojení, které živěji projeví tíhnutí jejího ducha a v němž by s větší jistotou prošla kolem svých odpůrců a nepřátel, kterými jsou ďábel, svět a tělo. A tak výstroj, kterou oblékla, je ze tří základních barev, což je bílá, zelená a červená, v nichž lze rozpoznat tři teologické ctnosti, a to víru, naději a lásku, jimiž nejenom získá milost

127 / První odstavec ve španělském kodexu (H) chybí. Ostatní kodexy i první vydání přebírají text z Rm.

a přízeň svého Milovaného, ale bude dobře ochráněna a půjde bezpečná před svými třemi nepřáteli.

Vždyť víra je tunika tak zářivé bělosti, že rozptýlí pohled všeho rozumu. A tak, když duše jde oblečena vírou, neuvidí ji, ani k ní nedosáhne ďábel, aby jí mohl zabránit, protože vírou více než všemi ostatními ctnostmi je dobře ochráněna před ďáblem, který je nepřítel nejsilnější a nejlstivější.

4. Vždyť proto svatý Petr (srov. 1 P 5,9) nenašel žádnou větší ochranu pro osvobození se od ďábla než víru, když řekl: *Cui resistite fortes in fide* - odporujte mu silní ve víře. Tak pro dosažení milosti a sjednocení s Milovaným nemůže mít duše lepší tuniku a odění nitra jako základ a počátek všeho ostatního oblečení ctnostmi, než je běloskvoucí víra, neboť bez ní, jak říká Apoštol (Žd 11,6)

není možné se Bohu zalíbit

a s ní je nemožné se Mu nezalíbit, vždyť On sám říká skrze proroka Ozeáše (srov. Oz 2,20):

Desposabo te mihi in fide - zasnoubím si tě ve víře.

To je jakoby říkal: „Jestli, duše, chceš být jedno a zasnoubit se se mnou, musíš přijít oděna niternou vírou.“

5. Ta běloskvoucí víra vedla duši k východu z temné noci, kde chodila v temnotách a ve sklíčenosti nitra,

jak jsme řekli výše, bez úlevy světla, které dává rozum, i shůry, vždyť nebe se jí zdálo být zavřené a Bůh skrytý, i zdola, protože ti, kteří ji vzdělávali, ji neuspokojovali, a tak trpěla neustále a vytrvale,

a bez umdlení a neomylně prošla

oněmi strážněmi k Milovanému;

ten v trampotách a v protivenstvích

zkouší víru své Nevěsty, tak aby ona potom mohla říci ono slovo Davidovo (srov. Ž 17,4), a sice:

Pro slova Tvých rtů jsem zachovala cesty pevné.

6. Potom si zde na bílou tuniku víry duše obléká druhou barvu, což je zelená kamizola (128), kterou, jak jsme řekli, se značí ctnost naděje; tou především se duše osvobozuje a chrání před druhým nepřítelem, kterým je svět. Neboť tato zeleň naděje živé v Bohu dává duši takovou životnost a smělost a povznesení k věcem věčného života, že ve srovnání s tím, v co doufá, všechno ze světa se jí zdá být, a opravdu takové je, vyprahlé a povadlé a mrtvé, bez ceny. A tady se obnaží a svleče ze všech těch obleků a šatů světa, a neulpívá srdcem na ničem, ani nedoufá v nic z toho, co ve světě je nebo být má a žije oblečena nadějí pouze na život věčný. Vždyť když má srdce tak povznesené nad svět, nejen že svět se ho nemůže dotknout a v něm se zakořenit, ale nedosáhne k němu ani pohledem.

7. A tak v zelené livreji (129) a v přestrojení jde duše velmi bezpečně před druhým nepřítelem, světem.

Vždyť naději nazývá svatý Pavel (Sol 5,8) *přilbou spásy*. Je to zbroj, která chrání celou hlavu a zakrývá ji tak, že nezakryto zůstane pouze hledí, kudy se dívá. (130)

A to je vlastnost naděje, že zakrývá duši všechny smysly hlavy, aby se neponožily do žádné věci světa a ani místo aby nezbylo, kudy by je mohl zranit šíp časnosti.

Jenom hledí jí ponechává, aby se oko mohlo dívat vzhůru, více ne, a to je úkol, který v duši obvykle plní naděje, to znamená, že pozvedá oči jenom proto, aby hleděla k Bohu, jak říká David, že to v něm působila (srov. Ž 25,15), totiž:

Oculi mei semper ad Dominum - mé oči jsou stále upřeny k Hospodinu. A nic dobrého neočekává již z jiné strany, ale jak sám říká v jiném žalmu (srov. Ž 123,2):

128 / almilla-kamizola. Covarrubias ji popisuje takto: „Je to jistý vojenský oděv, krátký a na všech stranách uzavřený, projmutý a s rukávy pouze polovičními, které nedosahují k lokti. Nosili ji pod zbraněmi (armas), odtud má jméno armilla; dnes nosí armillu námořníci a rybáři a zkomoleně jí říkají almilla“ (EE, str.535).
129 / verde librea - ponechávám livrej. Tento výraz zdůrazňuje služebnost, poddanost, pohotovost, jak sv. Jan dále dokládá citacemi žalmů 24,15 a 123,2.

130 / EE: Mezi částmi výzbroje sv. Jan v popise perfektně rozlišuje helmu s hledím.

*Tak jako oči služebnice jsou upřeny k rukám její paní,
tak naše oči k Hospodinu, našemu Pánu,
a doufáme v Něho, dokud se nad námi nesmiluje.*

8. Kvůli této zelené livreji - neboť duše se neustále dívá k Bohu a očima neulpí na ničem jiném a nic pro ni neplatí, jen On Jediný - nachází Milovaný v duši takové zalíbení, že je pravda, když řekneme, že duše od Něho dosáhne to, v co doufá. Vždyť proto jí říká Ženich Písně písni (srov. Pís 4,9): *jediným pohledem oka mi zranila srdce*. Bez zelené livreje naděje, upřené pouze k Bohu, by nebylo vhodné, aby duše usilovala o lásku, protože by nedosáhla ničeho, vždyť to, co podněcuje a vítězí, je vytrvalá naděje.

9. V šatu naděje (131) přestrojena jde duše temnou a tajemnou nocí, jak jsme řekli; a je tak prázdná, beze všeho vlastnictví a opory, že nespočine očima na jiné věci, ani nemá starost o nic, než o Boha, *svá ústa pokládá do prachu, snad ještě naděje zbývá*, jak jsme uvedli onehdy z Jeremjáše (srov. Pl 3,29).

10. Přes bílou a zelenou, aby zdokonalila a dokončila převlek a livrej, duše zde obléká třetí barvu, je to skvoucí červená tóga.

Podle ní se rozpozná třetí ctnost, kterou je láska.

Ta dává půvab nejen oběma jiným barvám, ale pozdvihuje duši do takové vysokosti, že ji klade do Boží blízkosti tak krásnou a milou, že se duše odvažuje říci:

*Snědá jsem, krásná, dcery jeruzalémské;
a proto si mne zamiloval král a uvedl mne do svého lože.*
(srov. Pís 1,5) (132).

S touto livrejí slitovné lásky (133), což je již plášť lásky,

131 / librea de esperanza.

132 / Aunque soy morena, ! oh hijas de Jerusalén!, soy hermosa; y por eso me ha amado el Rey, y metídomo en su lecho.

133 / librea de caridad... : české slovo láska nevyjádří významový odstín mezi výrazy caritas a amor.

který probouzí v Milovaném lásku ještě větší,
se duše uchrání a skryje před třetím nepřítelem, jímž je tělo,
(neboť tam, kde je opravdová láska k Bohu, nevstoupí se-
beláska ani její zájmy),
zhodnotí však ještě ostatní ctnosti,
dává jim statnost a moc, aby ochránily duši,
i krásu a půvab, aby se jimi Milovanému zalíbila,
protože bez lásky před Bohem není půvabná žádná ctnost;
je to purpur, o kterém se říká v Písni písní (3,9-10),
že na něm spočine Bůh, až se do duše zadívá.
V tomto červeném plášti oblečena jde duše, jak jsme osvět-
lili výše v první písni, když v temné noci vychází ze sebe
i ode všech věcí stvořených
s plameny lásky, zprahlá v úzkostech,
po tajemném žebříku kontemplace,
k dokonalému sjednocení v lásce s Bohem, svou milova-
nou spásou.

11. Toto tedy je přestrojení, ve kterém, říká duše, *vystupuje v noci víry po tajemném žebříku*, a toto jsou její tři barvy; a ty jsou tou nejvstřícnější dispozicí pro sjednocení duše s Bohem, podle jejích třech tvořivých schopností, kterými jsou rozum, paměť a vůle.

Neboť víra zastírá temnotou a činí rozum prázdným v celé jeho přirozené inteligenci, a tím ho připravuje pro sjednocení s božskou Moudrostí.

A naděje činí prázdnou paměť a zprošťuje ji všeho vlastnictví ve stvoření, protože, jak říká svatý Pavel (srov. Ř 8,24), *naději vkládáme v to, co nevlastníme*, a tak zprošťuje paměť toho, co se může vlastnit, a vkládá ji v to, co očekává. A proto naděje v Boha sama v ryzosti připravuje paměť na sjednocení se s Bohem.

Slitovná láska nejinak činí prázdnými a ničí sklony a žádosti vůle po jakékoliv věci (která není Bůh), a jenom v Něho ji vkládá; a tak tyto ctnosti, protože mají uloženo zprostit duši všeho, co je méně než Bůh, následně ji pak mají s Bohem spojit.

12. A tak bez opravdového putování v šatě těchto tří ctností je nemožné dojít k dokonalému sjednocení s Bohem v lásce. Proto, aby duše dosáhla toho, oč usilovala, což je láskyplné a milostné sjednocení se jejím Milovaným, byl velmi potřebný a vhodný tento šat i přestrojení, které zde duše přijala. A také to, že se jí ho podařilo obléci a setrvat v něm až k dovršení úmyslu a cíle tak vytouženého, jakým je sjednocení v lásce, bylo veliké dobrodružství, a proto nám to říká tento verš:

ó, štěstí nad štěstí!

POZNÁMKA pro stranu 189

134 / Prolog. Týká se to zřejmě velkého prologu k Výstupu na horu Karmel, a ne kratičkého prologu k Noci. Tím sv. Jan dokazuje, že obě díla společně odpovídají témuž plánu a musí zůstat spojena a tak být čtena. V tomto vyznání se obráží spokojenost i nechuť komentátora: spokojenost, protože uskutečnil svůj hlavní záměr: nechuť, když oznamuje, že co nejstručněji pojedná o zbývající části básně (což je báseň téměř celá). Vůbec mu nepřipadá divné, že komentář o dvě kapitoly dále suše zkrátí a všeho nechá (EE).

22. KAPITOLA

(*Vykládá se třetí verš druhé písně.*)

1. Je jasné, že pro duši bylo „štěstím nad štěstí“ vyjít na takovou výpravu, jakou toto její vyjití bylo. Jím se osvobodila od ďábla a od světa i od své vlastní smyslovosti, jak jsme řekli, a když dosáhla šťastné svobody ducha, po které všichni touží, vyšla od nízkého k výsostnému, z pozemského se stalo nebeské a z lidského Boží, a dochází k tomu, že má své občanství v nebi (F 3,20), jak se to v tomto stadiu dokonalosti duši stane, a jak o tom budeme hovořit ve zbývajícím, třebaže již o něco stručněji.

2. Vždyť to, co bylo nejdůležitější, a proč především jsem se do toho pustil, bylo osvětlit tuto noc mnohým duším, které, když jí procházejí, zůstávají o ní v nevědomosti, jak se říká v prologu (134). To je již zpoloviny osvětleno a dáno na srozuměnou, ačkoliv je to dosti málo proti tomu, co se skutečně děje: kolikeré dobro duši přináší a jakým štěstím nad štěstí je pro toho, kdo tudy prochází, aby, až se v hrůze poděsí z tolika trampot, povzbudily se jistou nadějí na toliké a tak vynikající obdarování od Boha, kterého se duši v této noci dostává.

Také, kromě tohoto bylo šťastným dobrodružstvím pro duši i to, co říká v následujícím verši, jak víme:

ve skrytu tmy a v přilbici.

23. KAPITOLA

*(Osvětluje se čtvrtý verš.
Hovoří se o podivuhodné skrýši,
do níž je duše v této noci vpuštěna,
a že ďábel, ačkoliv má přístup
do jiných velmi vyvýšených,
do této přístup nemá.)*

1. V *přilbici*, to je tolik, jako kdybychom řekli schovaný nebo ukrytý. A tak je třeba vědět, že tím, když tady duše říká, že vyšla *ve skrytu tmy a v přilbici*, je plněji dána na srozuměnou veliká jistota, již vyslovila v prvním verši této písni, kterou prostřednictvím temné kontempace podržuje na cestě sjednocení s Bohem v lásce. Když tedy duše říká *ve skrytu tmy a v přilbici*, znamená to, že jakmile šla řečným způsobem zastřená tmou, šla ukrytá a schovaná před ďáblem i jeho záludnostmi a nástrahami.

2. Příčinou, proč duše v temnotě kontempace jde svobodná a chráněná před nástrahami ďábla je, že vlitá kontempace, kterou zde dostává, se vlévá do duše pasivně a tajemně, při vyloučení vnitřních smyslů i vnějších schopností smyslové stránky. Z toho vyplývá, že duše je chráněná a svobodná nejen před překážkami, kterými by mohly být tyto schopnosti pro svou přirozenou slabost, ale i před ďáblem, který, pokud to není prostřednictvím schopností smyslové stránky, nemůže dosáhnout ani poznat to, co v duši je, ani co se v ní děje (135).

135 / Autor v této kapitole nabízí širší expozici ke své myšlence o vměšování se ďábla do řádu mystiky. K tématu jsou četné reference na dalších místech v jeho spisech. (EE).

Proto, čím je komunikace duchovnějšší, niternější a smys-
lům více vzdálená, tím méně ji bude moci ďábel zasáhnout
a porozumět jí.

3. A tak je pro bezpečí duše velmi důležité, aby se její ni-
terné jednání s Bohem dalo tím způsobem, že její vlastní
smysly v nižší části přitom zůstanou zastřeny temnotou
a lačné a Jeho nedosáhnou: jednak, aby byl prostor pro hoj-
nější duchovní komunikaci, kde slabost smyslové stránky
nezabraňuje svobodě ducha; dále, jak jsme řekli, protože
duše jde s větší jistotou a ďábel do nitra nepronikne. Z to-
hoto hlediska můžeme v duchovním smyslu pochopit onen
výrok našeho Spasitele (srov. Mt 6,3), jak je třeba vědět:

Ať neví tvá levice, co činí tvá pravice,

což je totéž, jakoby říkal: o tom, co se děje v tvé pravé
stránce, která je nejvyšší a duchová stránka duše, ať neví
levice, to znamená nižší díl tvé duše, což je stránka smys-
lová, ať do toho nezasahuje; ať je to skryto v tajemství pouze
mezi duchem a Bohem.

4. Je skutečně pravda, že mnohdy, když nastávají a dějí se
tato velmi tajemná a niterná sdílení ducha, ďábel,
ačkoliv nechápe, jaká jsou a jak se dějí, pro velkou odmlku
a tichost, kterou některé z nich působí ve smyslech a ve
schopnostech stránky smyslové,

zde postřehne, že se dějí a že duše přijímá nějaké dobro.
A tehdy, když vidí, že nemůže dosáhnout toho, aby je v hlu-
bokosti duše popíral, snaží se, nakolik může, aby pobouřil
a poděsil stránku smyslovou, neboť do ní je schopen dosáhnout
jednou bolestmi, (jednou děsem) a strachy s úmyslem
zneklidnit a zmást tímto zásahem nejvyšší a duchovou
stránku duše, při onom dobrodiní, které nyní přijímá a ra-
duje se z něho.

Avšak mnohokrát, když vzájemné sdílení se v kontemplaci
v ryzosti prolomí do ducha a zmocňuje se ho, není ďáblu
k ničemu jeho snaživost, aby ji zneklidnil;

spíše zde duše přijme nový prospěch a větší a jistější pokoj.
Neboť, třebaže zároveň pocituje zkalující přítomnost nepří-

tele, vstupuje duše - podivuhodná věc, aniž by věděla, jak se to děje a aniž by ze své strany cokoli vykonala - hlouběji do hlubin nitra a velmi dobře zakouší, že se noří do jistého útočiště, kde vidí, že je nepříteli vzdálenější a lépe ukrytá, a tam v ní narůstá pokoj a radost, které se jí ďábel snažil sebrat. A tehdy z ní spadne všecken strach z vnějších věcí, ona to jasně zakouší a těší se z toho, když se vidí v tak bezpečné radosti z onoho tichého pokoje a z líbeznosti skrytého Ženicha, což ani svět ani ďábel nemůže dát ani sebrat.

Duše tam zakouší pravdivost toho, co o tom říká Nevěsta v Písni písní (3,7-8), jak známo:

Hle jeho lože - lože Šalamouna, šedesát bohatýrů okolo stojí, atd., proti nočnímu děsu.

A tuto obrannou hradbu a pokoj zakouší, třebaže zvnějšku mnohokrát pocítí zmučení těla i kostí.

5. Jindy, když se duchovní komunikace v duchu mnoho nesdílí, ale účastní se jí smysly, dokáže ďábel těmito děsy zásahem ve smyslech mnohem snadněji ducha zkalit a pobouřit. A tehdy nastanou veliká muka a trýzeň, kterou v duchu způsobuje, a někdy větší, než je možno vyslovit; protože, jak obnaženě jde od ducha k duchu, je nesnesitelný ten děs, který působí zlo v dobrém, říká v dobru duše, pokud ji zasáhne svým pobouřením. To také dává na srozuměnou Nevěsta Písni písní (srov. Pís 6,10-11), když říká, že se jí tak stalo v čase, kdy chtěla sestoupit k vnitřnímu usebrání, aby se těšila z těchto dober. Říká:

*Sestoupila jsem do zahrady ořechové,
podívat se na jabloně v údolích,
podívat se, jestli už rozkvétá réva;
nevím; má duše se polekala čtyřsprěží,
to znamená vozů a hřmotu Aminadabových, což je ďábel.*

6. Jindy se stává, a to zásahem dobrého anděla, že ďábel někdy prohlédne nějakou milost, kterou Bůh chce duši udělit. Neboť u takových milostí, udílených prostřednictvím

dobrého anděla, Bůh obvykle dovolí, aby je chápal i odpůrce: zaprvé, aby proti nim udělal to, co může na základě spravedlnosti, aby se ďábel nemohl dovolávat svého práva a říkat, že mu nebyla dána možnost, aby duši dobýval, jak to udělal u Jób (1,9-11; 2,4-8); a tak by tomu bylo, kdyby Bůh neponechal místo, aby byla jistá rovnost mezi oběma válčícími, to je mezi andělem dobrým a zlým, pokud jde o duši, a tak vítězství kteréhokoliv bylo cennější a duše vítězná a věrná v pokušení by byla (více) odměněna.

7. Zde je třeba poznamenat, že toto je příčina, proč ve stejné míře i stejným postupem jako Bůh duši pozvedá a přebývá v ní, dává svolení ďáblu, aby se k ní stavěl tím samým způsobem i on: vždyť dostane-li se duši pravdivého vidění zásahem dobrého anděla

- a ta jsou obvykle tímto prostřednictvím, i když se ukáže Kristus, protože On se ve své vlastní osobě téměř nikdy neobjevuje - dá Bůh rovněž svolení zlému andělu, aby je mohl falešně představit ve stejné rovině, a tak, ježto jsou zdánlivá, mohla být duše, která není obezřetná, snadno klamána, jak se to tímto způsobem mnohokrát stalo.

Podobnost tomu je v Exodu (7,11-12; 8,7), kde se říká, že všechna znamení, která Mojžíš opravdu udělal, udělali zdánlivě i kouzelníci faraonovi; vždyť, jestliže on obrátil vodu ve krev, udělali to oni také.

8. A nenapodobuje pouze tento druh vidění v těle, ale i ve sdíleních ducha (když se dějí prostřednictvím anděla, dokáže je uvidět, jak říkáme, protože, jak sděluje Jób (41,25): *Omne sublime videt* - všechno vysoké vidí (136), napodobuje a vměšuje se. Ačkoliv v těchto druhých, protože jsou bez tvaru a podoby, (neboť pro ducha je příznačné nemít je) je nemůže napodobovat a ztvárnit jako jiné, které se představují nějakým způsobem nebo podobou.

A tak, aby duši popíral stejným způsobem, jakým je navštěvována, předvádí jí svého bojácného ducha, aby duchovým popřel a zničil duchové.

Stane-li se to v čase, kdy se dobrý anděl chystá sdílet duši duchovou kontemplaci (duše se nemůže tak rychle uchýlit do úkrytu a vzít si přilbici kontemplace), aby ji ďábel nerozpoznal a v pohledu nezasáhl nějakým duchovým děsem a zmatením, někdy pro duši dosti bolestným. A zde se duše někdy může rychle uchýlit pryč, a není v ní místo pro zmíněný děs vtisknutý duchem zla, a usebere se v sobě, podporována účinnou milostí ducha, kterou v ní uskutečňuje dobrý anděl.

9. Jindy převládne ďábel a zahrne duši zmatením a děsem, což je pro ni větší trýzní, než mohou být jakákoliv muka v tomto životě; protože jak toto děsivé sdílení postupuje od ducha k duchu zcela obnažené a beze všeho, co je tělo, je bolestnější, než mohou smysly snést.

A trvá to v duchu okamžik, ne dlouho, protože duch by opustil tělo při prudké síle sdílení jiného ducha; potom paměť, která zde zůstává, dostačí, aby způsobila velikou trýzeň.

10. Všechno to, co jsme právě řekli, probíhá v duši pasivně, aniž by se ona toho účastnila při tvoření nebo zničení. A je nutné zde vědět, že když dobrý anděl dovolí ďáblu tuto výjimku - zasáhnout duši duchovným děsem, dělá to proto, aby ji tímto duchovým postem očistil a přichystal pro nějakou velkou duchovní slavnost nebo milost, kterou jí chce prokázat Ten, který nikdy nezmrtnuje, než proto, aby daroval život, ani neponižuje, aniž by povýšil.

Což nastává zakrátko potom, když duše v souladu s temným a hrozivým očišťováním, které protrpěla, se těší z podivuhodné a líbezné kontemplace, často tak vznešené, že není jazyka, který by to mohl vyjádřit.

Avšak duch předchozím děsem z ducha zla zjemněl a zbystřil se natolik, že může přijímat toto dobro; vždyť taková

duchovní vidění jsou spíše z budoucího života než z tohoto, a když zahlédá jedno, připravuje se pro další.

11. Řečeným se rozumí, že přitom, když Bůh navštívil duši prostřednictvím dobrého anděla, nejde již duše tak zcela, jak bylo řečeno, *ve skrytu tmy a v přilbici*, že by k ní nepřítel nedosáhl. Ale když ji navštíví Bůh sám, tehdy je dobře potvrzen řečený verš, neboť zcela *skryta tmou a v přilbici* před nepřítelem, přijímá v Bohu duchovní milosti.

Příčina tkví v tom, že Jeho Majestát přebývá v duši podstatně, tam, kde ani anděl nemůže pochopit, co se děje, nemůže poznat tak hluboce niterná a tajemná sdílení, která se tam mezi Bohem a duší dějí.

Tato sdílení, pokud je působí sám Bůh, jsou zcela božská a svrchovaná, neboť všechna znamenají doteky v samé podstatě božského sjednocení mezi duší a Bohem; v jediném z nich, který je nejvyšším stupněm modlitby, jaká vůbec je, přijímají duše větší dobro, než ve všem ostatním.

12. Neboť toto jsou doteky, o které Jej duše počala prosit v Písni písní (1,1), když řekla:

Osculetur me osculo oris sui, atd.

kéž mě políbí polibkem svých úst.

A je to něco, co se děje v takové blízkosti Bohu, kam duše zprahlá v tolika úzkostech dychtí dojít, že jediného doteku Božství si cení víc, než všech ostatních milostí, které jí Bůh udílí, a dychtí po něm. A proto, když jí Bůh ve snubních Písniích udělil mnohé, o čemž tam ona vypráví, ještě není spokojena a říká, když prosí o tyto božské doteky:

Kdo mně dá, bratře můj, Tebe

abych Tě sama našla, jak někde venku

piješ z prsů mé matky, abych Tě zlíbala ústy své duše

a nikdo by mnou nepohrdl, ani se na mne neodvážil!

(srov. Pís 8,1).

Dává tím na srozuměnou, že pokud jí v tomto sdílení Bůh udílí sám sebe, jak hned řekneme, vzdálené a mimo všechno stvoření, neboť toto chce říci *sama a venku, jak piješ*

z *prsů*, to znamená, dáš seschnout a pozhasínáš prsy žádostí a zalíbení stránky smyslové, (což nastává, když ve svobodě ducha, aniž by tomu smyslová stránka dokázala zabránit a aniž by se ďábel jejím prostřednictvím dokázal postavit proti, protože by k ní nedosáhl, se duše již těší těmito dobry v líbezném a niterném pokoji), neboť tehdy by se na ní ďábel neodvážil, protože až sem by nedosáhl, ani by nemohl dospět k chápání božských doteků do podstaty duše v láskyplné podstatě Boží (137).

13. K tomuto dobru nedojde nikdo, není-li to skrze hluboké niterné očišťování a vysvlečení i skrytost ducha před vším, co je stvořené. To, co je *ve skrytu tmy*, jak jsme již dříve dlouze probírali, a řekli v souvislosti s veršem *v přilbici* a ve skrytosti.

V této skrytosti, jak jsme právě řekli, se duše postupně utvrzuje ve sjednocení s Bohem (láskou). A proto o tom zpívá v daném verši, když říká: *ve skrytu tmy a v přilbici*.

14. Když se stane, že se ony milosti dějí v duši *v přilbici*, což je, jak jsme řekli, pouze v duchu, duše se obvykle při některých z nich zahlédne, aniž by věděla jak, ve vyšší stránce ducha tak oddělená a vzdálená nižšímu údělu smyslů, že v sobě rozpoznává dvě stránky navzájem od sebe tak rozdílné, že se jí zdá, že nemusí dohlédnout od jedné ke druhé, a připadá jí, že od první je velmi vzdálená a oddělená. A opravdu, v jistém smyslu je tomu tak;

vždyť pokud jde o činnost, nekomunikuje v oblasti smyslů. Takto se duše stává už zcela duchovou; v těchto úkrytech sjednocující kontemplace pro ni, podle jejích výroků, končí na vysokém stupni a jsou z ní sňaty vášně a žádosti ducha. A tak, když hovoříme o vyšším dílu duše, říká hned potom tento poslední verš:

když ve spánku můj dům spočíval utišený.

24. KAPITOLA

Končí se výklad druhé písně.

1. Je to totéž, jako kdyby řekla: vyšší díl mé duše již také jako díl nižší spočívá ztišený ve svých touhách i tvořivých schopnostech, vyšla jsem k božskému sjednocení v lásce s Bohem (138).

2. A tak dvěma způsoby, prostřednictvím válečného zápasu temné noci, jak bylo řečeno, je duše dobytá a očištěna, totiž v oblasti smyslů i ducha, s jejími smysly, schopnostmi a vášněmi, a také, jak je třeba vědět, dvěma způsoby, podle těchto dvou stránek, smyslové a duchové, ve všech svých schopnostech a touženích dosahuje duše pokoje a spočinutí.

Vždyť proto, jak také bylo řečeno, dvakrát opakuje tento verš, v této písni i v minulé, jak je třeba si připomenout, a to kvůli dvěma dílům duše, dílu smyslů i ducha.

Tyto, aby duše mohla vyjít k božskému sjednocení v lásce, je třeba, aby byly nejprve přetvořeny, uvedeny do řádu a zklidněny v oblasti smyslů i ducha (na způsob stavu nevinnosti), jako byl Adam. A tak tímto veršem, který se v první písni chápe jako spočinutí ve spánku v nižším a smyslovém dílu duše, se ve druhé písni rozumí zvláště díl vyšší, duchový; a proto se verš dvakrát opakuje.

3. Spočinutí ve spánku a ztišení v domě ducha dosáhne duše bezprostředně, návykově a dokonale, nakolik tento životní stav protrpí, zásahem bytostných doteků sjednocení (139), jak jsme už řekli, a když v *přílbici* a ukrytá před

138 / a la divina unión de amor de Dios.

139 / por medio de los actos de toques sustanciales de unión.

zmatením démona i před smysly a vášněmi se chystá přijímat z Božství, v němž se duše postupně očišťovala, jak říkám, ztišená spočívala a posilovala se a nabývala pevnosti, aby mohla smluvně přijmout řečené sjednocení, které znamená božský sňatek mezi duší a Synem Božím. A tak potom, co oba domy duše právě spočinuly ve ztišení a posílily se - zároveň se všemi svými domácími obyvateli - ve schopnostech a v žádostech a ponořily se ve spánek a v mlčení o všech věcech z vysokosti i pozemských, božská Moudrost se s duší okamžitě spojuje novým poutem zmocnění se v lásce a dovršuje se, jak to ona sama říká v knize Moudrosti (srov. Mdr 18,14-15), když praví: *dum quietum silencium teneret omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus, Domine, a regalibus sedibus...* ... když tiché mlčení všechno zabíralo, a noc ve svém běhu na půl cestě byla, všemohoucí Slovo Tvé, Pane, od královského trůnu... (140). Totéž dává na srozuměnou Nevěsta Velepísňe, když říká, že: *Potom co odešla od těch, kteří jí v noci strhli plášť a zranili ji, našla toho, po kterém toužila její duše* (srov. Pís 5,7; 3,4).

4. K tomuto sjednocení není možné dojít bez mocné ryzosti, a této ryzosti se nedosáhne bez naprostého vysvlečení ode všech věcí stvořených a bez prudkého umrtvování. To je označeno jako *stržení pláště Nevěsty a její zranění v noci, když hledala a ucházela se o Ženicha*; neboť nový šat, o který se ucházela zásnubami, si nemůže obléci, aniž by svlékla starý. Proto ten, kdo odmítá vyjít z této noci již snubní hledat Milovaného a být vysvlečen ze své vůle a být umrtvován, ale hledá ho na svém loži, pohodlně, jako to dělala Nevěsta, nebude Ho moci najít, jak o sobě říká tato duše, že ho našla, až když vyšla

v zastření tmou a v úzkostné touze lásky.

25. KAPITOLA

(Krátce se osvětluje třetí píseň.)

Třetí píseň

*V té noci, ve štěstí
ukrytá, že neviděl mne nikdo,
nespatřila jsem nic,
bez strážce, ani světlo,
jen to, co v srdci mi žhnulo.*

Osvětlení

1. V pokračování duše ještě přirovnává a připodobňuje svou noc ducha k noci časné a postupně vypočítává a vyvyšuje dobro bohatství (141), které v ní je a které prostřednictvím noci našla a převzala, aby v krátkosti a s jistotou dosáhla svého vytouženého cíle. Tři z nich zde předkládá.

2. První je, říká, že v této šťastné noci patření kontemplace Bůh duši unáší v takové osamocenosti a v tajemném řádu kontemplace, tak vzdáleném a cizím smyslům, že k ní nepronikne žádná věc, ani žádný dotek stvořeného k ní nemůže dosáhnout tím způsobem, aby ji vyrušil a zadržel na cestě sjednocení v lásce.

141 / K objasnění třetí sloky nedojde. Přes krátkou anticipaci vytušíme směr, kterým se bude komentář nejspíš ubírat: zpěv o pozitivních vlastnostech (i bohatství) noci. Sv. Jan usoudí, že není nezbytné pokračovat. To nezbraňuje, aby komentář byl originální a zajímavý až do konce (EE).

3. Druhé dobro, o němž hovoří, je způsobeno duchovními temnotami této noci, v níž jsou všechny tvůrčí schopnosti vyšší stránky duše zastřeny tmou; duše nespátří, ani nemůže nic spatřit a u ničeho, kromě Boha se nepozdrží, aby k Němu dospěla, a tak jde osvobozena od (překážek) tvarů a podob i od přirozeného vnímání, které jsou tím, co duši obvykle přesycuje, a ona se pak nespojí s Bohem ve věčné Bytí.

4. Třetí (dobro) má, třebaže není podpírána ani nějakým částečným niterným světlem porozumění, ani zvnějšku nemá žádného průvodce, aby spokojeně šla po této výsostné cestě, o to všechno je oloupena zastřenými temnotami; ale sama láska, která v tomto čase žhne a v srdci snažně prosí o Milovaného, je tím, co duši nyní střeží a uvádí do pohybu a dává jí letět k jejímu Bohu cestou samoty, aniž ona sama ví jak a jakým způsobem. Následuje verš:

V té noci, ve štěstí.

Slovo k překladu

Nový překlad *Temné noci* mnohé objevuje, místy experimentuje, je veden zvýšenou pozorností k básnickému náboji textu. Bylo třeba naslouchat melodii a specificky proměnlivým rytmům vět (srov. úvodní studii F. Ruize Salvadora str. 20).

Na některých místech proto **měním grafickou podobu prozaického textu** a zapisuji Janovu řeč jako rytmizovanou básnickou prózu. Slavnostní ráz i horoucnost sdělovaného volá po takovém rozlišení. Jindy je toto členění nutné kvůli lepší srozumitelnosti těžké barokní věty. Napomáhá snažšímu čtení a postižení smyslu.

Bylo třeba nosit text dlouho u srdce, i v odborných pojmech jsem se snažila najít ekvivalent v živém mateřském jazyce. Rozepisuji proto na některých místech termín *noche oscura* - temná noc jako *noc zastřená temnotou* nebo *skrytá tmou*. Důležité je to zejména v básni samé: *En una noche oscura - V té temné noci zastřené*. Požadovaná snaha o větší srozumitelnost mnohde vede k hlubšímu pochopení textu. Vazba *zastřená tmou* odkazuje na 1 K 13,12: *nyntí vidíme zastřené, jakoby v zrcadle, ale potom uvidíme tváří v tvář*. **Klíčový pojem kontemplace** se v kontextu knihy vyvíjí, takže je třeba rozumět *zastřené patření Boha do duše*, proto *patření kontemplace*, kontemplace jako očištné utrpení. Namísto termínu *kontemplace* překládám někde *patření kontemplace*. Místo strohého označení, *temná kontemplace* mělo by se číst *zastřené patření v temnotách kontemplace*.

Název čtvrté knihy svatého Jana - *Llama de amor viva* - překládám *Živý plamen lásky*. Odpovídá to Janovu výkladu v závěrečných kapitolách 1. knihy *Noci*. Po konzultacích s panem prof. PhDr. Josefem Forbelským přejímá tento název už vydání *Poezie sv. Jana od Kříže* i další díla vycházející v Karmelitánském nakladatelství po roce 1991.

P. Jaroslav Ovečka, SJ, překládá Plamen lásky žhavý.
Na některé další termíny upozorňuji přímo v poznámkách pod textem.

Biblické citace (kurzívou) jsou překládány volně, vždy však s odkazem na autentický text.

Děkuji tímto panu univerzitnímu prof. Josefu Forbelskému za odborné jazykové vedení a pečlivou revizi celého překladu 1. a 2. knihy Temné noci. Za cenné připomínky děkuji otcům biskupům mons. Antonínu Liškovi a mons. Josefu Hrdličkovi.

Děkuji rodičům a všem, kteří mne vedli a doprovázeli na duchovní cestě.

Děkuji Bohu, že jsem mohla knihu přeložit.

Věřím: *Ty, kteří nejsou vůbec nic, vyvolil si Bůh.*

překladatelka

OBSAH

Zamyšlení (Věra Kofroňová)	5
Úvod (Federico Ruiz Salvador)	10
KNIHA O TEMNÉ NOCI. Prolog ke čtenáři.	32
CANCIONES DEL ALMA - PÍSNĚ DUŠE	33
KNIHA PRVNÍ	
Kapitoly	
1. Předkládá první verš a začíná se zabývat nedokonalostmi začátečníků.....	39
2. O některých duchovních nedokonalostech, kterých se dopouštějí začátečníci v návyku pýchy.....	42
3. O některých nedokonalostech, které mívají někteří ze začátečníků při druhé hlavní neřesti, kterou je duchovní lakota.....	47
4. O dalších nedokonalostech, které mívají začátečníci při třetí neřesti, jíž je smyslnost.....	50
5. O nedokonalostech, do kterých upadají začátečníci při neřesti hněvu.....	55
6. O nedokonalostech při nestřídmosti ducha.....	57
7. O nedokonalostech týkajících se duchovní závisti a lenosti.....	61
8. Začíná se s výkladem této temné noci.....	64
9. O znameních, podle kterých se pozná, že duchovní člověk jde cestou noci a očišťování smyslů.....	67
10. O postupu, který mají lidé v temné noci zachovat.....	73
11. Osvětlují se tři verše písně.....	76
12. O prospívání, které v duši tato noc působí.....	80

13. O dalších dobrech, které v duši působí tato noc smyslů.	86
14. kapitola	92

KNIHA DRUHÁ.

*Pojednává o nejnítěrnějším očišťování,
což je druhá noc, noc ducha.*

Kapitoly

1. Začíná se pojednání o temné noci ducha. Říká se, v jakém čase začíná.	96
2. Následují další nedokonalosti, které mají prospívající.	99
3. Předznamenání k tomu, co následuje.	102
4. Předkládá se první píseň a její osvětlení.	105
5. Předkládá se první verš a začíná se objasňovat, jak je toto temnotou zastřené patření kontemplace pro duši nejen nocí, ale také trýzní a utrpením.	107
6. O dalších trýzních, kterými trpí duše v této noci.	111
7. Pokračuje na stejné téma o dalších sklíčenostech a sevřeních vůle.	116
8. O ostatních trýzních, které skličují duši v tomto stavu.	122
9. Jak tato noc, třebaže zastírá ducha temnotou, nastává proto, aby osvětila a obdarovala světlem.	126
10. Porovnáním se až do kořene vykládá očišťování.	133
11. Duše se setkává s prudkou vášní božské lásky, což je ovoce oné kruté sklíčenosti.	138
12. Říká, jakým očištěm je tato hrozná noc a jak v ní božská Moudrost osvěcuje lidi na zemi stejným osvětlením, kterým očišťuje anděly v nebi.	142

13. O dalších skvělých počinech, které v duši koná temná noc kontemplace.	146
14. Předkládají se v ní a vysvětlují tři poslední verše první písně.	153
15. Předkládá se druhá píseň a její osvětlení.	156
16. Předkládá se první verš a vysvětluje se, jak duše krácející v zastřených temnotách jde s jistotou.	158
17. Vykládá se, jak tajemná je tato temná kontemplace.	166
18. Objasňuje se, jak je tato tajemná Moudrost také žebříkem. ...	171
19. Začíná vysvětlovat deset stupňů mystického žebříku božské Lásky podle svatého Bernarda a svatého Tomáše. Předkládá se prvních pět.	174
20. Předkládá se dalších pět stupňů.	179
21. Objasňuje se slovo <i>přestrojení</i> a hovoří se o barvách převleku duše v této noci.	183
22. Vykládá se třetí verš druhé písně.	189
23. Osvětluje se čtvrtý verš. Hovoří se o podivuhodné skrýši, do níž je duše v této noci vpuštěna, a že ďábel, ačkoliv má přístup do jiných velmi vyvýšených, do této přístup nemá.	190
24. Končí se výklad druhé písně.	197
25. Krátce se osvětluje třetí píseň.	199
Slovo k překladu	201

SV. JAN OD KŘÍŽE: TEMNÁ NOC

Ze španělského originálu Noche oscura
(in Obras completas, Madrid, Editorial de Espiritualidad 1988, 3.vydání)
přeložila Věra Anežka Michaela Kofroňová.
Vydal Řád karmelitánů, Kostelní Vydří 1995
jako svoji 168. publikaci
v edici Karmelitánská spiritualita svazek č. 41
Vydání v KN první
Přebal, vazba, grafická úprava a sazba Anna Kubů
Grafické členění textu Věra Kofroňová
Výroba ing. Rudolf Mates
Tisk: Moravská tiskárna Olomouc
Náklad: 5 000 výtisků
Cena: 120,- Kč